

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

**Analýza ziskovosti českých zemědělských podniků
zaměřených na produkci mléka**

Jana MAXOVÁ

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jana Maxová

Provoz a ekonomika

Název práce

Analýza ziskovosti českých zemědělských podniků zaměřených na produkci mléka

Název anglicky

Profitability Analysis of Czech Dairy Farms

Cíle práce

Cílem práce je zhodnotit ziskovost a vymezit její determinanty u zemědělských podniků zaměřených na mléčnou produkci, které se nacházejí v České republice, kdy budou zohledněny regionální rozdíly v těchto determinantech. Sledované období je 2004 – 2013. Dílčí cíle jsou zohlednění vlivů dotací na rentabilitu, zhodnocení technické efektivity a posouzení vlivu dotací na změnu technické efektivity.

Metodika

Finanční analýza, stochastická hraniční funkce, rozklad ziskovosti, studium odborných článků a literatury.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

ziskovost, dotace, mléko, zemědělství, region

Doporučené zdroje informací

- BROOKS, J., DYER, G., TAYLOR, E. (2008): Modelling Agricultural Trade and Policy Impacts in Less Developed Countries [on-line]. OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, No. 11, OECD publishing. [cit. 18- 05-2015] doi:10.1787/228626403505
- CHRASTINOVÁ, Z., BURIANOVÁ, V. (2009): Economic development in Slovak agriculture. Agricultural Economics-Czech, 55 (2): 67-76. ISSN 0139-570X
- KUMBHAKAR, S.C., LIEN, G. (2009): Productivity and profitability decomposition: a parametric distance function approach. Food Economics-Acta Agriculturae Scandinavica, Section C, 6: 143-155. ISSN: 1650-7541.
- RIZOV, M., POKRIVCAK, J., CIAIAN, P. (2013): CAP Subsidies and Productivity of EU farms. Journal of Agricultural Economics, 64 (3), p. 537-557. ISSN: 1477-9552
- RŮČKOVÁ, P. Finanční analýza. 4. Aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2011. 144 s., ISBN 978-80-247-3916-8
- SIPILÄINEN, T., KUMBHAKAR, S. C., LIEN, G. (2014): Performance of dairy farms in Finland and Norway from 1991 to 2008. European Review of Agricultural Economics, 41 (1): 63-86. ISSN 0165-1587
- ŠPIČKA, J., MACHEK, O. (2015): Change in the production efficiency of European specialized milk farming. Agricultural Economics-Czech, 61 (1): 1-13. ISSN 0139-570X
-

Předběžný termín obhajoby

2015/16 ZS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Zdeňka Žáková Kroupová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 6. 10. 2014

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6. 10. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 29. 02. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Analýza ziskovosti českých zemědělských podniků zaměřených na produkci mléka" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 23. 3. 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Zdeňce Žákové Kroupové, PhD za skvělé vedení a spoustu cenných rad a výbornou spolupráci.

Analýza ziskovosti českých zemědělských podniků zaměřených na produkci mléka

Souhrn

Diplomová práce „Analýza ziskovosti českých zemědělských podniků zaměřených na produkci mléka“ zkoumá ziskovost a technickou efektivnost producentů mléka od roku 2004 do roku 2013. Cílem této práce zhodnotit ziskovost a technickou efektivitu mléčných farem po vstupu do Evropské unie a to v regionálním kontextu a také dle lokalizace v méně příznivých oblastech. Hlavní metody jsou finanční analýza poměrových ukazatelů, stochastická hraniční funkce a výpočet Spearmanova korelačního koeficientu. Data pro 47 mléčných farem byla čerpána z databázi Registru32 a Českého statistického úřadu. Z výsledků analýz byl zjištěn silný vliv opatření Společné zemědělské politiky na ziskovost producentů mléka. Byly také pozorovány pouze malé rozdíly mezi technickou efektivností z regionálního pohledu i v kontextu lokalizace v méně příznivých oblastech.

Klíčová slova: ziskovost, dotace, mléko, zemědělství, region, LFA, efektivnost, SZP, EU

Profitability Analysis of Czech Dairy Farms

Summary

Diploma thesis 'Profitability Analysis of Czech Dairy Farms' is focused on profitability and technical efficiency of dairy producers from 2004 to 2013. The aim of the thesis is to evaluate farm profitability and technical efficiency after entering European Union in 2004 with respect to regional differences and to localisation in less favoured areas. The evaluation is addressed using three main methods, namely financial analysis, stochastic frontier estimation and Spearman correlation coefficient computation. Data base for 47 farm was obtained from Registr32 and Czech statistical office. Results of analysis suggested that Common Agricultural Policy influenced farm profitability significantly. It was also observed that there were just small differences between technical efficiency in regional point of view and also due to the localisation in less favoured areas.

Keywords: profitability, subsidies, milk, agriculture, region, LFA, effectivity, CAP, EU

Obsah

1. Úvod.....	12
2. Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika	13
2.2.1 Finanční analýza	13
2.2.2 Analýza nákladové struktury a ziskovosti	16
2.2.3 Analýza ziskovosti	17
2.2.4 Data	20
3. Teoretická východiska	21
3.4. Stav a vývoj zemědělství v ČR	21
3.5. Vliv vstupu do Evropské Unie na zemědělství	26
3.6. Vývoj společné zemědělské politiky a její reformy	28
3.6.1. McSharryho reforma	29
3.6.2. Agenda 2000	30
3.6.3. Mid Term Review (Reforma 2003)	30
3.6.4. Health Check (Kontrola stavu SZP 2008)	31
3.6.5. Reforma společné zemědělské ekonomiky 2014 – 2020	31
3.7. Nástroje SZP	34
3.7.1. Program rozvoje venkova 2007 – 2013	35
3.7.2. Program rozvoje venkova 2014 – 2020	36
3.7.3. Přímé platby	38
3.7.3.1. Jednotná platba a jednotné platby na plochu (SPS a SAPS)	38
3.7.3.2. Doplnkové platby Top-Up	39
3.7.4. Dotace v rámci Společné organizace trhu (SOT)	39

3.7.5.	Národní dotace	40
3.7.6.	Podpůrný garanční a lesnický fond (PGRLF).....	40
3.8.	Dotace a ekonomika podniku	41
3.9.	Méně příznivé oblasti (LFA).....	41
3.9.1.	Horské oblasti	43
3.9.2.	Ostatní oblasti	44
3.9.3.	Specifické oblasti	44
4.	Vlastní práce	45
4.4.	Charakteristika vzorku firem.....	45
4.5.	Finanční analýza.....	47
4.5.1.	Ukazatele rentability	47
4.5.2.	Ukazatele aktivity	51
4.5.3.	Ukazatele zadluženosti	57
4.5.4.	Ukazatele likvidity	60
4.6.	Závislost na dotacích (struktura nákladů a ziskovosti)	62
4.7.	Zhodnocení technické efektivity	63
4.7.1.	Regionální pohled na technickou efektivnost.....	63
4.7.2.	Technická efektivnost farem dle lokace v LFA	65
4.8.	Zhodnocení ziskovosti	66
4.8.1.	Regionální pohled na ziskovost	66
4.8.2.	Zhodnocení ziskovosti dle lokace v LFA	70
5.	Diskuse	76
	Závěr	79
	Seznam použitých zdrojů	81
	Přílohy	88

Seznam obrázků

Obrázek 1 Vývoj výdajů Evropské unie (v % z HNP EU).....	32
Obrázek 2 Nové pojetí přímých plateb (a podíl přímých plateb v obálce EU)	33
Obrázek 3 Předpokládané alokace finančních prostředků (v % vyjádření) do jednotlivých oblastí.....	37
Obrázek 4 Podíl přímých a doplňkových plateb v ČR za období 2004 - 2013	39
Obrázek 5 Vymezení méně příznivých oblastí v ČR.....	43

Seznam tabulek

Tabulka 1 Stav implementace PRV na období 2007 – 2013	35
Tabulka 2 Charakteristiky vzorku podniků	45
Tabulka 3 Charakteristiky vzorku farem v LFA a mimo LFA (v Kč, kromě půdy a práce).....	46
Tabulka 4 Dotace pro méně příznivé oblasti za sledované období v Kč/ha	47
Tabulka 5 Ukazatele za celý sledovaný vzorek s dotacemi v tis. Kč	63
Tabulka 6 Ukazatele za celé sledované období bez dotací v tis Kč	63
Tabulka 7 Regionální srovnání technických efektivností.....	64
Tabulka 8 Technická efektivnost z pohledku LFA.....	66
Tabulka 9 Průměrné hodnoty komponentů změny ziskovosti (v %) a Spearmanův korelační koeficient	67
Tabulka 10 Vypočtené komponenty změny ziskovosti (průměr každého kraje v %) I.....	69
Tabulka 11 Vypočtené komponenty změny ziskovosti (průměr každého kraje v %) II.....	70
Tabulka 12 Zisk přepočtený na pracovníka (rozděleno dle LFA) v Kč	71
Tabulka 13 Vypočtený zisk s přítomností LFA dotací v Kč (27,425).....	72
Tabulka 14 Vypočtený zisk bez dotací LFA v Kč.....	72
Tabulka 15 Vypočtené průměry komponent ziskovosti z pohledu příslušnosti do LFA v Kč I.....	74
Tabulka 16 Vypočtené komponenty ziskovosti z pohledu příslušnosti do LFA v Kč II.....	75

Seznam grafů

Graf 1 Vývoj produkce mléka a stavu skotu v období 1991 - 2014	21
--	----

Graf 2 Vývoj ceny mléka v Kč/100 kg	22
Graf 3 Vývoj produkce mléka v mil. l.	23
Graf 4 Vývoj produkce mléka v ČR a produkčních kvót stanovených EU (v mil. l).....	27
Graf 5 Srovnání rentability vlastního kapitálu mezi kraji (průměr za 2004-2013)	48
Graf 6 Porovnání rentability aktiv mezi kraji (průměr za 2004-2013)	49
Graf 7 Porovnání rentability celkového kapitálu mezi kraji (průměr za 2004-2013).....	50
Graf 8 Porovnání rentability tržeb mezi kraji (průměr za 2004-2013)	51
Graf 9 Porovnání obratu celkových aktiv mezi kraji (průměr za 2004-2013)	52
Graf 10 Porovnání obratu zásob mezi kraji (průměr za 2004-2013)	53
Graf 11 Porovnání obrátů pohledávek mezi kraji (průměr za 2004 – 2013)	54
Graf 12 Porovnání obrátů závazků mezi kraji (průměr za 2004 - 2013)	55
Graf 13 Porovnání doby obratu zásob mezi kraji ve dnech (průměr za 2004 – 2013)	55
Graf 14 Porovnání doby obrátů pohledávek mezi kraji ve dnech (průměr za 2004 – 2013)	56
Graf 15 Porovnání doby obratu závazků mezi kraji ve dnech (průměr za 2004 – 2013)	57
Graf 16 Porovnání celkové zadluženosti mezi kraji (průměr za 2004 – 2013)	58
Graf 17 Porovnání úrokového krytí mezi kraji (průměr za 2004 – 2013)	59
Graf 18 Porovnání koeficientu zadluženosti mezi kraji (průměr za 2004 – 2013).....	59
Graf 19 Porovnání běžné likvidity mezi kraji (průměr za 2004 – 2013).....	60
Graf 20 Porovnání pohotové likvidity mezi kraji (průměr za 2004 – 2013)	61
Graf 21 Porovnání okamžité likvidity mezi kraji (2004 – 2013).....	62

1. Úvod

Česká republika se stala součástí Evropské unie 1. května 2004, což také znamenalo vstup do volného trhu EU, to s sebou přineslo nové možnosti a výzvy. Vstup do EU také přinesl Společnou zemědělskou politiku (Common Agricultural Policy, CAP), které se musela přizpůsobovat také agrární politika České republiky. Mezi hlavní změny, které SZP přinesla pro mléčný sektor, byly mléčné kvóty a regulace výkupní ceny mléka (národní referenční množství mléka a garantovaná minimální výkupní cena mléka). Zavedené kvóty ovlivnily jak produkci mléka, která se jim musela značně přizpůsobovat, tak stavy skotu, které od vstupu do EU klesají meziročně. Členství v Evropské unii přineslo nejen omezení, ale také nový zdroj financování pro české zemědělství – přímé platby, rozvojové programy, různé dotace, opatření a další.

Úvodní část práce se zabývá vývojem českého zemědělství s důrazem na mléčný sektor a také na vývoj Společné zemědělské politiky EU, tato teoretická východiska vycházejí z odborné literatury a článků, jak českých tak cizojazyčných. Dále jsou popsány cíle a principy Společné zemědělské politiky a jakými způsoby zasahuje do ekonomiky zemědělského podniku.

Následující část práce se zaměřuje na praktické využití poznatků první části (Teoretická východiska). Před jednotlivými analýzami je charakterizován vzorek firem ze získaných dat. Ve vlastní práci je provedena finanční analýza poměrovými ukazateli dělena dle regionů, dále je zkoumána závislost na dotacích z Evropské unie. V další části vlastní práce jsou provedeny analýzy technické efektivity a ziskovosti z regionálního pohledu a dle lokace v méně příznivých oblastech.

Zásadní výsledky jsou komparovány s odbornými články a pracemi v kapitole Diskuze. Celá práce a dosažení cílů je shrnuto v Závěru.

Tento výzkum byl proveden jako součást interního grantu České zemědělské univerzity v Praze – IGA 20151015: „Ziskovost českých zemědělských podniků specializovaných na produkci mléka v kontextu se změnami zemědělské politiky“. Část výsledků již byla publikována na mezinárodní konferenci Agrární perspektivy XXIV. v roce 2015 (publikovaný článek je v seznamu literatury: Maxová, Žáková Kroupová, 2015).

2. Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je zhodnotit ziskovost a vymežit její determinanty u zemědělských podniků zaměřených na mléčnou produkci, které se nacházejí na území České republiky. Tato práce sleduje vliv vstupu České republiky do EU od roku 2004 do 2013.

K dosažení hlavního cíle bylo stanoveno několik dílčích cílů. Nejprve **charakterizovat** analyzovaný **soubor podniků**, provést finanční analýzu, dále **analyzovat vliv dotací** na ziskovost na základě rozkladu příjmů a nákladů. Mezi dílčí cíle se také řadí zhodnocení **technické efektivity** a posouzení vlivu dotací na technickou efektivity.

V rámci stanoveného cíle byly položeny také výzkumné otázky: „Jak ovlivnila politická opatření ziskovost a efektivity mléčných farem? Existují mezikrajové rozdíly ziskovosti a efektivity zemědělských podniků zaměřených na produkci mléka? Lze pozorovat stejný vývojový trend mezi producenty mléka v analyzovaných regionech od roku 2004 – 2013? Jaké byly rozdíly mezi producenty zaměřenými na mléčnou produkci lokalizovanými v méně příznivých oblastech a producenty, kteří podnikají mimo méně příznivé oblasti? A jaké byly rozdíly mezi jednotlivými méně příznivými oblastmi?“

2.2 Metodika

Hlavní i dílčí cíle byly naplňovány několika metodami. Charakteristika souboru analyzovaných podniků byla provedena pomocí finanční analýzy a dat účetních závěrek z Registru 32. Zohlednění vlivu dotací bylo provedeno více metodami – analýzou nákladové a příjmové struktury, Gini indexem a analýzou ziskovosti a technické efektivity.

2.2.1 Finanční analýza

Ukazatele rentability

Ukazatele rentability poměřují zisk dosažený podnikáním s výší zdrojů podniku, jichž bylo užito k jeho získání (efektivnost využití zdrojů). Rentabilita měří schopnost podniku vytvářet nové zdroje pro tvorbu zisku (Sedláček, 2011).

<i>Ukazatel</i>	<i>Vzorec</i>	
Rentabilita vlastního kapitálu	$ROE = \frac{\text{zisk}}{\text{celkový vlastní kapitál}} [\%]$	(1)
Rentabilita celkových aktiv	$ROA = \frac{\text{EBIT}}{\text{celková aktiva}} [\%]$	(2)
Rentabilita celkového kapitálu	$ROCE = \frac{\text{EAT} + \text{úroky}}{\text{dlouhodobé závazky} + \text{vlastní kapitál}} [\%]$	(3)
Rentabilita tržeb	$ROS = \frac{\text{zisk}}{\text{tržby}} [\%]$	(4)

1. Ukazatel rentability vlastního kapitálu

- Vyjadřuje výnosnost kapitálu vloženého akcionáři/vlastníky podniku (zjišťuje se intenzita využívání vlastních zdrojů).

2. Ukazatel rentability celkových aktiv

- Měří hrubou produkční sílu aktiv podniku před odpočtem daní a nákladových úroků (EBIT)(Sedláček, 2011).

3. Ukazatel rentability celkového kapitálu

- Vyjadřuje míru zhodnocení všech aktiv společnosti financovaných vlastním i cizím dlouhodobým kapitálem. Komplexně představuje efektivnost hospodaření společnosti.

4. Ukazatel rentability tržeb

- Představuje poměr, který zahrnuje v čitateli výsledek hospodaření (v tomto případě EBT) a ve jmenovateli tržby (Růčková, 2011).

Ukazatele zadluženosti a finanční závislosti (struktury zdrojů)

<i>Ukazatel</i>	<i>Vzorec</i>	
Celková zadluženost	$CZ = \frac{\text{cizí kapitál}}{\text{celková aktiva}} [\%]$	(5)
Koeficient zadluženosti	$\text{KoefZ} = \frac{\text{cizí kapitál}}{\text{vlastní kapitál}} [\%]$	(6)
Úrokové krytí	$\text{ÚK} = \frac{\text{EBIT}}{\text{úroky}} [\text{krát}]$	(7)

Ukazatele zadluženosti poměřují strukturu zdrojů finančního krytí podniku – poměr mezi vlastním a cizím kapitálem. Tento poměr se podnik snaží optimalizovat. Nicméně zadluženost není pro podnik pouze negativní – její růst může přispět k celkové rentabilitě

a tím i k vyšší tržní hodnotě podniku, avšak současně zvyšuje riziko finanční nestability (Sedláček, 2011).

1. Celková zadluženost (*debt ratio*)
 - Pro věřitele jsou žádané nízké hodnoty (větší podíl vlastního kapitálu než cizího = větší bezpečnost v případě likvidace) a pro vlastníky firmy vyšší hodnoty (cizí kapitál tvoří finanční páku)(Sedláček, 2011).
2. Koeficient zadluženosti (*debt to equity ratio*)
 - Vypovídací schopnost jako debt ratio, ale roste exponenciálně až k ∞ (Sedláček, 2011).
3. Úrokové krytí (*interest coverage*)
 - Nakolik pokrývá zisk z cizího kapitálu náklady na jeho pořízení; pokud je ukazatel roven 1, pak veškerý zisk jde na pokrytí nákladů, ideální je pokrytí alespoň 3krát(Růčková, 2011; Sedláček, 2011).

Ukazatele aktivity (řízení aktiv)

<i>Ukazatel</i>	<i>Vzorec</i>	
Obrat celkových aktiv	$OCA = \frac{\text{roční tržby}}{\text{aktiva}}$ [krát]	(8)
Obrat zásob	$OZás = \frac{\text{roční tržby}}{\text{zásoby}}$ [krát]	(9)
Doba obratu zásob	$DOZás = \frac{365}{\text{obrat zásob}}$ [d]	(10)
Obrat pohledávek	$OP = \frac{\text{roční tržby}}{\text{pohledávky}}$ [krát]	(11)
Doba obratu pohledávek	$DOP = \frac{365}{\text{obrat pohledávek}}$ [d]	(12)
Obrat závazků	$OZáv = \frac{\text{roční tržby}}{\text{závazky}}$	(13)
Doba obratu závazků	$DOZáv = \frac{365}{\text{obrat závazků}}$ [d]	(14)

Ukazatele aktivity měří, jak efektivně podnik hospodaří se svými aktivy. Mají-li jich více, vznikají zbytečné náklady. Když jich je nedostatek, je potřeba se pro jejich získání vzdát mnoha potenciálně výhodných podnikatelských příležitostí a přicházejí pak o potenciální výnosy (Sedláček, 2011).

1. Obraty (celkových aktiv, zásob, pohledávek, závazků)

- Tyto ukazatele vyjadřují počet obrátek (kolikrát se aktiva obrátí/přemění za daný časový interval).

2. Doby obratu (zásob, pohledávek, závazků)

- Vyjadřuje ve dnech, jak dlouho je majetek vázán ve své podobě.

Ukazatele likvidity

<i>Ukazatel</i>	<i>Vzorec</i>	
Běžná likvidita	$BL = \frac{\text{oběžná aktiva}}{\text{krátkodobé závazky}}$	(15)
Pohotová likvidita	$PL = \frac{\text{oběžná aktiva} - \text{zásoby}}{\text{krátkodobé závazky}}$	(16)
Okamžitá likvidita	$OL = \frac{\text{peněžní prostředky} + \text{ekvivalenty}}{\text{okamžitě splatné závazky}}$	(17)

Likvidita je chápána jako schopnost firmy přeměnit majetek na prostředky, jež je možné použít na uhrazení závazků. (Růčková, 2011; Sedláček, 2011)

3. Běžná likvidita (3. stupně, *current ratio*)

- Tento ukazatel neuvažuje strukturu oběžných aktiv ani krátkodobých závazků (doporučuje se hodnota mezi 1,5 a 2,5).

4. Pohotová likvidita (2. stupně, *acid test*)

- Ideální poměr ukazatele je dle literatury 1:1 či 1,5:1 = podnik by pokryl krátkodobé závazky bez prodání zásob.

5. Okamžitá likvidita (1. stupně, *cash ratio*)

- Pracuje se s nejlíkvidnějšími položkami rozvahy, minimální hodnota by měla být 0,2 – 1,1 (Růčková, 2011).

2.2.2 Analýza nákladové struktury a ziskovosti

Pro zjištění vlivu dotací na ziskovost byl využit přístup Milán a kol. (2014). Z dostupných dat byly vypočteny ekonomické indikátory. Jako celkové příjmy (*Total annual incomes – TAI*) byla stanovena suma tržeb (vlastní výrobky a služby, zboží z prodaných aktiv) a dotací (LFA, SAPS, PRV, TOP UP a ostatních).

Roční náklady (*Total annual costs – TAC*) byly stanoveny z dostupných dat z účetní uzávěrky, které jsou spojené s mléčnou produkcí – osobní náklady, odpisy dlouhodobého majetku, ostatní provozní náklady, spotřeba materiálu a energie, náklady příštích období.

Pro zhodnocení ziskovosti farmy byly vypočteny tyto ukazatele (Kč/rok):

$$\text{Zisk farmy (FP)} = TAI - TAC; \quad (18)$$

$$\text{Čistý zisk (NM)} = FP + \text{náklady obětované příležitosti}; \quad (19)$$

$$\text{Cash flow} = NM + \text{odpisy}; \quad (20)$$

$$\text{Míra ekonomické efektivity (EER)} = \frac{TAI}{TAC}. \quad (21)$$

Náklady obětované příležitosti (*opportunity costs* - *OC*) byly vypočteny jako podíl vlastního kapitálu, základního stáda a osobních nákladů, viz.(22)

$$OC = \frac{\text{vlastní kapitál} + \text{základní stádo}}{\text{osobní náklady}} \quad (22)$$

Jako poslední vypočtený ukazatel byla návratnost vloženého kapitálu (ROC, %) viz.(22)

$$ROC = \left(\frac{TAI - (TAC - OC)}{\text{vlastní kapitál}} \right) * 100 \quad (23)$$

Aby byl zjištěn efekt dotací z Evropské unie a ze státního rozpočtu, byly všechny výše zmíněné ukazatele vypočteny bez zahrnutých dotací v ročních příjmech (Milan, 2014).

Dopad LFA dotací byl také sledován na základě rozložení zisku mezi producenty mléka hospodařících v méně příznivých oblastech mezi sebou a také rozložení zisku mezi oblastní LFA a farmami mimo méně příznivé oblasti. Pro zjištění tohoto vlivu byl vypočten Gini koeficient (viz. 24)

$$G = \frac{2 \sum_{i=1}^n i y_i}{n \sum_{i=1}^n y_i} - \frac{n+1}{n} \quad (24)$$

Kde y_i je kumulace zisků farem, n je počet pozorování.

2.2.3 Analýza ziskovosti

Analýza ziskovosti českých mléčných farem je založena na přístupu Sipiläinen a kol. (2014), který rozšiřuje přístup Kumbhakara a Liena (2009) k rozkladu ziskovosti, viz (25).

$$\frac{1}{C} \frac{d\pi}{dt} = \dot{Y}_P \left(\frac{R}{C} - 1 \right) + \dot{P} \frac{R}{C} - \dot{W} + TC + [(1 - RTS^{-1})\dot{Y}_C] + (\dot{Y}_P - \dot{Y}_C) + TE, \quad (25)$$

kde π je zisk, R celkové příjmy, C celkové náklady, \dot{Y}_P je míra růstu výstupu vážený podílem na celkovém příjmu, \dot{Y}_C je míra růstu výstupu vážená odhadnutými elasticitami

nákladů, \dot{P} míra růstu ceny výstupů, \dot{W} změna ceny vstupů, TC technická změna, RTS jsou výnosy z rozsahu, $\dot{T}E$ změna technické efektivity a t je čas.

Ze vztahu (25) je vidět, že změnu ziskovosti lze rozložit na sedm komponent: (i) komponenta růstu výstupu $\dot{Y}_P(R/C - 1)$, (ii) komponenta změny ceny výstupu $\dot{P}(R/C)$, (iii) komponenta změny ceny vstupů \dot{W} , (iv) komponenta technické změny TC , (v) komponenta výnosů z rozsahu $(1 - RTS^{-1})\dot{Y}_C$, (vi) komponenta tržní síly $\dot{Y}_P - \dot{Y}_C$ a změna technické efektivity $\dot{T}E$.

Složky (i)-(iii) lze vypočítat přímo z dostupných dat podle následujících rovnic založených na Sipiläinen a kol. (2014) v modifikaci pro jeden výstup produkce:

$$\dot{Y}_P \left(\frac{R}{C} - 1 \right) = \frac{(Y_{m,t} - Y_{m,t-1})}{\frac{1}{2}(Y_{m,t} + Y_{m,t-1})} \left(\frac{R}{C} - 1 \right), \quad (26)$$

$$\text{Kde: } \frac{R}{C} = \frac{\frac{1}{2}(TS_{m,t} + TS_{m,t-1}) + \frac{1}{2}(\dot{Y}_{m,t} + \dot{Y}_{m,t-1})}{\sum_j \frac{1}{2}(W_{j,t} + W_{j,t-1}) \frac{1}{2}(X_{j,t} + X_{j,t-1})}, \quad (27)$$

$$\dot{P} \frac{R}{C} = \frac{(P_{m,t} - P_{m,t-1})}{\frac{1}{2}(P_{m,t} + P_{m,t-1})} \frac{R}{C}, \quad (28)$$

$$\dot{W} = \sum_j \frac{\frac{1}{2}(W_{j,t} + W_{j,t-1}) \frac{1}{2}(X_{j,t} + X_{j,t-1})}{\sum_j \frac{1}{2}(W_{j,t} + W_{j,t-1}) \frac{1}{2}(X_{j,t} + X_{j,t-1})} \frac{(W_{j,t} - W_{j,t-1})}{\frac{1}{2}(W_{j,t} + W_{j,t-1})} \quad (29)$$

kde: P_m je cena m-tého výstupu, Y_m je množství m-tého výstupu, \dot{Y}_m je peněžní hodnota výstupu m, W_j je cena vstupu j ($j=1, \dots, J$) a X_j je množství vstupu j ($j=1, \dots, J$).

Dle Sipiläinen a kol. (2014) využitím průměrů následujících období $t-1$ a t je zajištěno, že analýza je časově konzistentní pro „statické“ proměnné.

Výpočet zbylých komponent (iv) – (vii) je založen na odhadu nákladové funkce, který však vyžaduje informace o cenách vstupů, jejichž variabilita je v disponibilních datech nízká a nedostačující pro provedení odhadu, proto byl využit teorém duality a odhadnuta vstupově orientovaná vzdálenostní funkce (*input distance function, IDF*). Využitím vlastnosti homogenity lze na základě panelových dat odhadnout následující stochastickou trans logaritickou IDF s M výstupy a J vstupy:

$$\begin{aligned}
-\ln X_{1i,t} &= (\alpha_0) + \sum_{m=1}^M \beta_m \ln Y_{mi,t} + \\
&\frac{1}{2} \sum_{m=1}^M \sum_{n=1}^N \beta_{mn} \ln Y_{mi,t} \ln Y_{ni,t} + \sum_{m=1}^M \sum_{j=2}^J \delta_{mj} \ln Y_{mi,t} \ln \tilde{X}_{ji,t} + \sum_{j=2}^J \beta_j \ln \tilde{X}_{ji,t} + \\
&\frac{1}{2} \sum_{j=2}^J \sum_{k=2}^K \beta_{jk} \ln \tilde{X}_{ji,t} \ln \tilde{X}_{ki,t} + \alpha_t t + \frac{1}{2} \alpha_{tt} t^2 + \sum_{m=1}^M \alpha_{mt} \ln Y_{mi,t} t + \sum_{j=2}^J \beta_{jt} \ln \tilde{X}_{ji,t} t + v_{i,t} - \\
&u_{i,t}, \tag{30}
\end{aligned}$$

kde: $\ln \tilde{X}_{jit} = \ln X_{jit} - \ln X_{1i,t}$, α , β , δ jsou odhadované parametry. Ze symetrie vyplývá, že $\beta_{jk} = \beta_{kj}$ a $\beta_{mn} = \beta_{nm}$. $v_{i,t} \sim iidN(0, \sigma_v^2)$ je stochastická chyba a $u_{i,t} \sim N^+(\mu, \sigma_{ui,t}^2)$ je v čase se měnící technická neefektivnost.

Všechny proměnné byly normalizovány průměrem vzorku, což umožňuje interpretovat odhadnuté parametry prvního řádu jako elasticity průměru vzorku. Funkce (30) byla odhadnuta v podobě modelu fixních efektů, konkrétně True Fixed Effect Modelu (TFEM), aby zachytila heterogenitu farem, a na základě metody maximální věrohodnosti v ekonometrickém software LIMDEP 9.0.

Dle Kumbhakara a Liena (2009) lze komponentu TC (která bere v potaz průměry následujících období $t-1$ a t) vypočítat z IDF jako rovnice 31:

$$TC = -\frac{\partial \ln X_1}{\partial t} = \alpha_t + \alpha_{tt} t + \sum_{m=1}^M \alpha_{mt} \ln Y_{mi,t} + \sum_{j=2}^J \beta_{jt} \ln \tilde{X}_{ji,t}. \tag{31}$$

Komponenta rozsahu je vypočítána z rovnic 32 – 34:

$$RTS = \frac{1}{\sum_m \partial \ln X_1 / \partial \ln Y_m} \tag{32}$$

$$\frac{\partial \ln X_1}{\partial \ln Y_{mi,t}} = -(\beta_m + \sum_{n=1}^N \beta_{mn} \ln Y_{ni,t} + \delta_{mj} \sum_{j=2}^J \ln \tilde{X}_{ji,t} + \alpha_{mt} t) \tag{33}$$

$$\dot{Y}_C = RTS \sum_m \frac{\partial \ln X_1}{\partial \ln Y_{mi,t}} \frac{(Y_{m,t} - Y_{m,t-1})}{\frac{1}{2}(Y_{m,t} + Y_{m,t-1})} \tag{34}$$

Rovnice 34 je také použita pro výpočet komponenty tržní síly. A nakonec je vypočítána změna technické efektivity v rovnici 35:

$$TE_{i,t} = \frac{TE_{i,t} - TE_{i,t-1}}{\frac{1}{2}(TE_{i,t} + TE_{i,t-1})}, \tag{35}$$

kde je technická efektivity odhadnuta na základě přístupu Jondrowa a kol (1982).

Dále byl analyzován dopad dotací a mléčných kvót na komponenty ziskovosti, a to Spearmanovým korelačním koeficientem, který byl vypočítán jako míra růstu dotací a mléčných kvót (vypočteno obdobně jako míra růstu technické efektivity, viz 34). Podle

Minviela a Latruffe (2014) je vhodné dotace hodnotit v empirické analýze odděleně, proto byly dotace rozděleny na následující 3 skupiny: jednotná platba na plochu (SAPS), dotace pro méně příznivé oblasti (LFA) a ostatní dotace.

2.2.4 Data

Dokumentace byla získána studiem odborné literatury, článků a výročních zpráv Ministerstva zemědělství a dalších institucí. Pro analýzy byla použita panelová data producentů mléka v ČR, která byla získána z databáze Registru 32 a také z databáze Státního zemědělského intervenčního fondu. Data pokrývají období od roku 2004 do roku 2013 a obsahuje 470 případů. Pro odhad IFD byly využity následující výstupy a vstupy: celkové výstupy (y_1), dotace (y_2), práce měřena v AWU (x_1), zemědělská půda v hektarech (x_2), kapitál (x_3) a nakonec materiál a energie (x_4). Vstupy a výstupy (kromě práce a půdy) jsou deflovány cenovými indexy (souhrnné zemědělské indexy vstupů a výstupů (2010 = 100) – dostupné na stránkách Českého statistického úřadu). Ceny mléka, práce a půdy jsou také vzaty z časových řad ČSÚ.

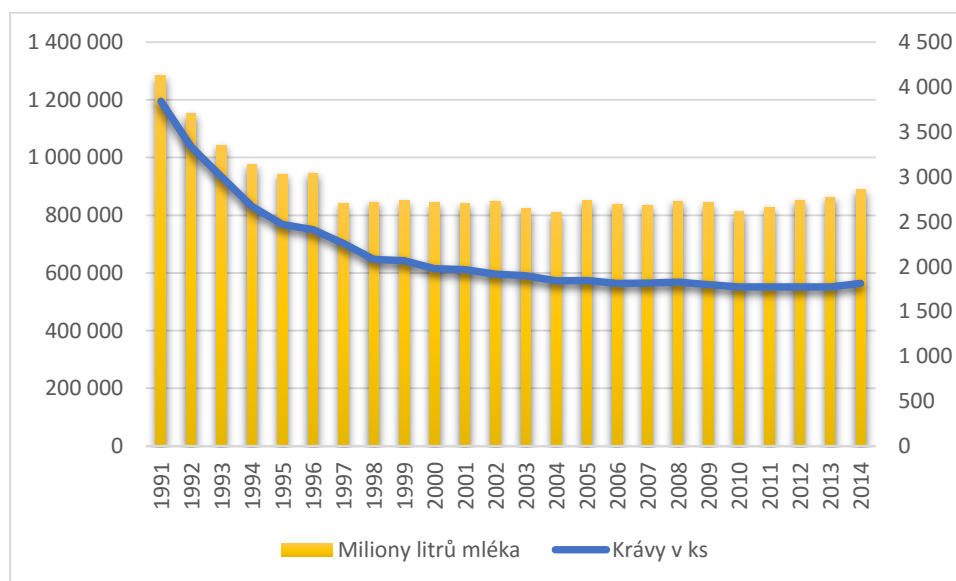
3. Teoretická východiska

3.4. Stav a vývoj zemědělství v ČR

V diplomové práci bylo primárně sledováno období od vstupu do Evropské unie (tedy od roku 2004), nicméně vývoj některých hodnot je vhodné sledovat v delším časovém horizontu. Například vývoj produkce mléka a stavu skotu, který byl znázorněn v Graf 1, vypovídá o stabilitě produkce mléka od roku 1997. Od roku 1991 (po rozdělení Československa a především díky procesu transformace zemědělství po pádu komunismu) však začalo docházet ke snižování počtu skotu a zároveň také produkce mléka. Klesající trend počtu krav byl patrný, na konci období však docházelo ke stabilizaci a v posledním roce (2014) dokonce k mírnému zvýšení počtu krav. Produkce mléka také zaznamenala silný pokles v prvních několika letech, zejména mezi lety 1991 a 1995, potom docházelo ke stabilizaci a rozdíly mezi roky byly méně znatelné i přes klesající počty zvířat. Snižující se stav krav a stabilní produkce mléka naznačovaly, že se zvyšovala průměrná roční užitkovost dojných krav (při vstupu do EU se produkce zvýšila o 4,34 % oproti předchozímu roku)(ČSÚ, 2015).

Od vzniku České republiky se také měnila skladba stáda. České strakaté plemeno bylo postupně vyrovnáváno holštýnským skotem (např. v roce 2004 47,5 % krav českého strakatého plemene k 46 % černostrakatých krav)(MZe, 2006).

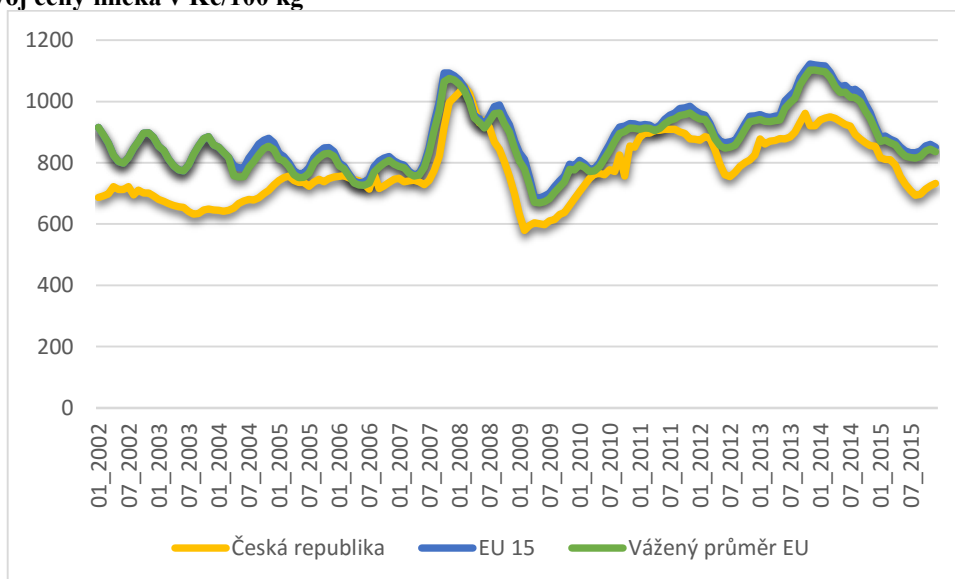
Graf 1 Vývoj produkce mléka a stavu skotu v období 1991 - 2014

Zdroj: vlastní zpracování dle Českého statistického úřadu, 2015

Výkupní cena nezpracovaného mléka vykazovala od roku 2002 značnou rozkolísanost, viz Graf 2. Nejvyšší hodnoty dosáhla tuzemská cena nezpracovaného mléka na začátku roku 2008 a to 1050,38 Kč za 100 kg syrového mléka, naopak nejnižší hodnota byla na začátku roku 2009 a to 579,22 Kč. Z Graf 2 je jasně vidět, jak byla tuzemská cena mléka od vstupu do Evropské unie ovlivňována vývojovými tendencemi ceny mléka EU 15 i celé Evropské unie (European Commission, 2016).

Graf 2 Vývoj ceny mléka v Kč/100 kg

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat European Commission

Při vstupu do EU byl kladen důraz na sblížení cenových úrovní původních a nově přistupujících zemí do EU. Což je patrné z Graf 2, dle kterého sice byla tuzemská cena vždy pod světovou cenou mléka, ale v roce 2004 a 2005 byla velice blízko evropské ceně mléka a v roce 2008 se dokonce nacházela nad cenou mléka EU. Od roku 2006 byl podobný vývoj křivky tuzemské ceny a cen EU 15 a průměru EU (European Commission, 2016).

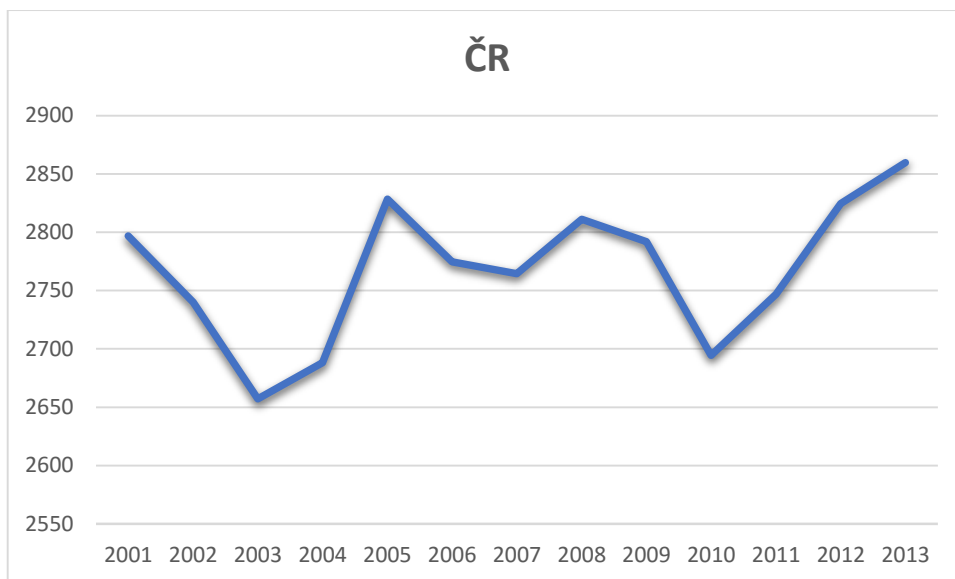
Dle Zelených zpráv Ministerstva zemědělství (2015) lze stav zemědělství na začátku sledovaného období (2004) charakterizovat stabilitou a růstem ekonomické výkonnosti – meziroční růst činil 4,4% což bylo více než průměr EU 25. První rok v Evropské Unii byl ve srovnání s předchozími roky mimořádně příznivý, a to především díky pozitivním vlivům vstupu do EU a také navázáním na pozitivní vývoj předchozích let (eAgri - Zelená zpráva 2004, 2006).

Česká republika vstoupila do Evropské unie jako stát, ve kterém agrární sektor zaměstnával méně než 4 % pracovní síly. V devadesátých letech navíc procházel významnou restrukturalizací – odvětvovou i vlastnickou (napravování kolektivizace) (Fajmon, 2012).

Navzdory těmto potížím si udržovalo české zemědělství v řadě odvětví vysokou efektivitu (ČR zaujímala před vstupem do EU druhé místo v rámci řady komodit a předstihovala i řadu producentů v rámci EU-15 = cukr a olejniny) (Fajmon, 2012).

Česko se postupně přizpůsobilo *systemu tržní regulace* v EU (například kvóty pro pěstování některých plodin, či produkci mléka nebo zákaz podpory vysazování nových vinic). To způsobilo změny v komoditní skladbě (Euroskop.cz, 2014).

Graf 3 Vývoj produkce mléka v mil. l.

Zdroj: Vlastní zpracování dle FAOSTAT (2015)

Produkce mléka za sledované období značně kolísala (viz Graf 3), nejnižší hodnoty byly zaznamenány rok před vstupem do Evropské unie (2003), další větší propad byl zaznamenán mezi lety 2009/2010, což lze přisuzovat mimo jiné ekonomické krizi. Naopak v roce 2005, 2012 a 2013 byla produkce tuzemského mléka nejvyšší (FAOSTAT, 2015).

V roce 2005 byl podle nařízení vlády č. 258/2005 Sb. stanoven přímý vztah odběratel – zpracovatel, kdy byly vyloučeni další zprostředkovatelé, na základě toho byla stanovena registrace všech schválených odběratelů mléka. Dále pokračovalo navyšování počtu holštýnského skotu ve stádě (od tohoto roku jsou také holštýnské krávy majoritní populací českých stád), zvyšovala se užitkovost a produkce mléka, a mírně se zvyšoval i stav krav (eAgri - ZZ 2005, 2007).

Rok po vstupu do EU se postupně zvyšoval vývoz mléka a zpracování dovezeného mléka z EU. Rostly ceny zemědělské výroby (krmivo, stelivo, energie) a tak byla výroba tuzemského mléka nákladnější a bylo výhodné jej spíše dovážet ze zemí s nižšími náklady na výrobu (eAgri - ZZ 2005, 2007).

V roce 2006 (třetím roce reformy SZP) byly dle Zelené zprávy MZe (2009) sníženy intervenční ceny, které byly nahrazeny kompenzačními platbami 35,275 EUR/t referenčního množství mléka. Po růstu produkce mléka v předchozích letech došlo k mírnému poklesu produkce z důvodu dalšího snižování stavu skotu (3,4%), který ani nedokázal kompenzovat mírný nárůst průměrné užitkovosti. Mléčné kvóty byly přesaženy pouze zanedbatelně. Byly naplňovány i další cíle Společné zemědělské politiky – zvyšoval se vývoz tuzemského mléka, sblížovaly se ceny zemědělských výrobců členských zemí (snaha přiblížit se světové ceně mléka vedla ke snížení o 2,6%). Podpory agrárního sektoru se zvyšovaly (jak z EU, tak z národního rozpočtu), české zemědělství bylo nadále stabilizované.

V roce 2007 byla dle Zelené zprávy MZe (2011) produkce mléka dále ovlivňována reformou SZP, především oddělováním přímých plateb od produkce (*decoupling*). Produkce mléka se snižovala, nicméně pokles byl nižší než předchozí rok a tempo poklesu se také snižovalo. Snížení produkce bylo také spojeno s trendem snižujícího se počtu krav a se zvyšující se užitkovostí.

V následujícím roce (2008) se meziročně produkce zvýšila o 1,7 %, což byl dle Zelené zprávy MZe (2010) odvrát od klesající tendence z předchozích let. Růst produkce byl mimo jiné způsoben zvýšením užitkovosti o 3,5 %, což bylo největší zvýšení od roku 2005. Ke zvýšení také výrazně přispělo navýšení referenčního množství mléka o 2 %. Trh s mlékem v ČR byl ovlivněn zejména poklesem ceny mléka a to jak tuzemské, tak světové. Cena se snižovala vlivem klesající poptávky po mléce a nasycením trhu z tuzemské produkce a vlivem toho se zvyšoval převis nabídky a zvyšovaly se i zásoby mléka.

Rok 2009 lze charakterizovat nevyrovnaností světového trhu s mlékem a silným ovlivněním podmínek pro zpeněžování mléka v EU a ČR. V tomto roce výrazně klesaly ceny mléka, snižovala se produkce a snižoval se také odbyt mléka tuzemskými mlékárnami. Přetlak nabídky vedl ke ztížení podmínek pro odbyt a k poklesu cen mléka (průměrná hodnota pro 2009 byla 6,14 Kč/l; nejnižší hodnoty bylo dosaženo v červnu 5,89 Kč/l, což byla nejnižší hodnota mléka v ČR od roku 1994). K překlenutí složité situace prvovýrobců mléka využila Česká republika některá opatření Evropské komise. V rámci finanční pomoci vyčlenila EK nařízením Komise (EU) č. 1233/2009 z 15. prosince 2009 mimořádnou podporu producentům mléka v celkové výši 300 mil. EUR z rozpočtu Evropské unie, jež byla rozdělena mezi jednotlivé členské země podle výše produkce mléka v referenčním

období 2008/09. Posílení programu rozvoje venkova o 4,2 mld. EUR umožnilo členským zemím směřování této mimořádné podpory na restrukturalizaci sektoru mléka (MZe - ZZ 2009, 2012).

Dopad ekonomické krize byl v ČR znatelný především v roce 2010, kdy se farmáři postupně vypořádávali se ztrátami z předchozího roku. Výrazně klesla produkce mléka (viz Graf 3) i stav skotu, což byl největší meziroční pokles od vstupu do EU. Na nepříznivý vývoj stavů reagovaly státní orgány využitím nástrojů Společné zemědělské politiky ve prospěch producentů mléka. Nařízením vlády č. 87/2010 Sb. byla zavedena platba ve výši 2 444,4 Kč/krávu s tržní produkcí mléka. Platba byla diferencována podle podílu příjmů za mléko na celkových příjmech podniku v plné, poloviční či nulové sazbě. Další přímá i nepřímá podpora výrobců mléka pokračovala v rámci systému SAPS na plochu obhospodařované půdy, prostřednictvím národních doplňkových plateb na chov přežvýkavců a v podobě národních doplňkových plateb na zemědělskou půdu (eAgri – ZZ 2010, 2012).

Následující rok (2011) se situace výrazně zlepšila, roční produkce mléka se zvýšila díky zvyšující se užitkovosti, stav skotu se pomalu stabilizoval (avšak stále jsou z důvodu klesání stavu zvířat zachovány přímé podpory producentů mléka). Díky růstu cen mléka a zachování podpor na dojený skot se výrazně zlepšila rentabilita produkce mléka. V souladu s článkem 68 nařízení Rady (ES) č. 73/2009, který umožňoval směřovat část přímých plateb na ohrožené sektory, byla na základě nařízení vlády č. 87/2010 Sb. stanovena pro rok 2011 platba ve výši 2 370,9 Kč/krávu s tržní produkcí mléka s termínem výplaty od 1. prosince 2011 do 30. června 2012. Platba byla diferencována podle podílu příjmů za mléko na celkových příjmech podniku v plné, poloviční či nulové sazbě (eAgri – ZZ 2011, 2013).

Roku 2012 se Česká republika řadila k zemím Evropské unie s vyšší produkcí mléka (více než polovina ze zvýšené produkce byla dle MZe (2015) vyvážena pro zpracování do zahraničí), avšak stavy dojených krav opět mírně klesaly. V důsledku toho se zvyšovala mléčná užitkovost – je zřejmé, že stádo prošlo výraznou selekcí na užitkovost. Vzhledem k neustále se snižujícímu poklesu stavů dojnic byla zachována přímá podpora producentů mléka (1399,20 Kč/krávu s tržní produkcí mléka).

V dalším roce mírně vzrostla výroba mléka a to vlivem mírného růstu stavu dojnic, což byl první meziroční růst stavu skotu od vstupu do EU dle MZe (2015). Naopak rostoucí užitkovost se v roce 2013 výrazně zpomalila. Nadále se zvyšoval stav holštýnského skotu

na úkor českých strakatých krav. Přímé platby na podporu mléčného sektoru byly zachovány – platba byla stanovena na 1504,20 Kč/krávu s tržní produkcí mléka.

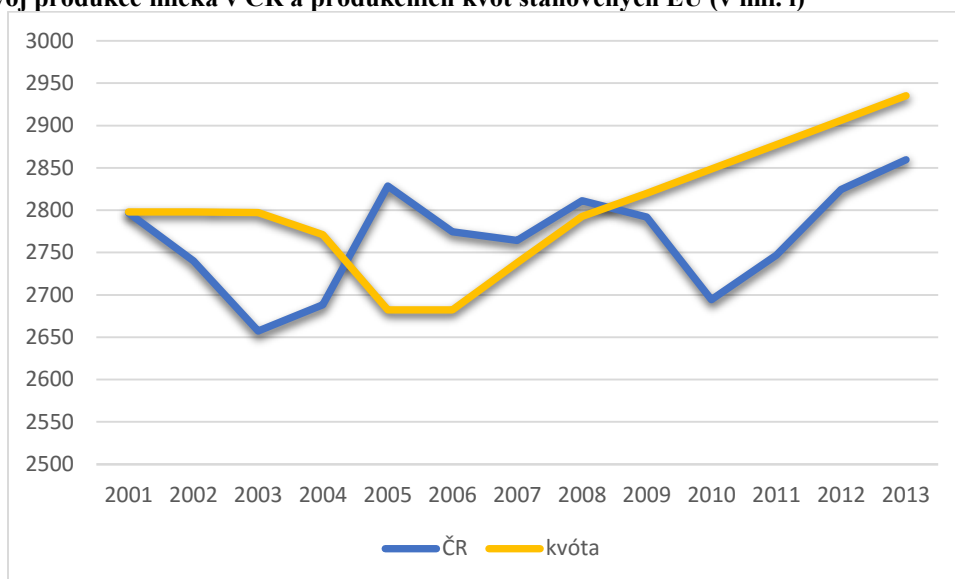
3.5. Vliv vstupu do Evropské Unie na zemědělství

Vstup ČR (1. dubna 2004) do EU znamenal pro české zemědělce řadu výzev i výhod, zejména ve formě zvýšení příjmů pro zemědělství a životní úrovně pro zemědělce, vyšších výkupních cen zemědělské výroby a rozšíření možnosti exportu. Na jednotlivé sektory měl vstup do EU odlišný dopad. Celkově se nepodařilo zastavit trvalý pokles podílu zemědělské produkce na celkovém HDP a na zaměstnanosti (Euroskop.cz, 2014).

Dle Ministerstva zemědělství (ZZ - 2004, 2006) se vstup do EU projevil také na objemu a struktuře zahraničního obchodu s mlékem a mlékárenskými výrobky a jejich tuzemské výrobě. Vývoz mléčných výrobků poklesl o 4,4 % vůči roku 2003, což souvisí především s poklesem vývozu sušeného mléka a másla, kdy se také snížila jejich tuzemská výroba. Dovoz do ČR vzrostl meziročně o 17,1 %, do tohoto růstu se promítlo především zvýšení dovozu sýrů a některých druhů zakysaných výrobků a mléka především ze zemí EU. Díky vstupu do Evropské unie se také začal zvyšovat objem obchodu se třetími zeměmi.

V ČR byl systém mléčných kvót zaveden již 1. dubna 2001. Před vstupem do EU byla stanovena produkční kvóta, kterou ČR naplňovalo z 99% (Graf 4, pro podrobné hodnoty kvót a produkce mléka viz **Příloha 2**), následované menším poklesem. Po přístupu od roku 2005 do 2009 ČR kvóty přesahovalo, dále ve sledovaném období byly produkční kvóty meziročně zvyšovány pro celou EU a České republice se podařilo zůstat pod kvótou. Mléčné kvóty byly úplně zrušeny v roce 2015.

Graf 4 Vývoj produkce mléka v ČR a produkčních kvót stanovených EU (v mil. l)

Zdroj: Vlastní zpracování dle MZe (2015) a FAO (2015)

V souvislosti se zavedením kvót byly také do 30. dubna 2004 vypláceny podpory výrobcům mléka jako součásti dotací Ministerstva zemědělství a plateb Státního zemědělského intervenčního fondu. Tyto platby byly stanoveny jako kompenzační podpory na vyrovnání újmy způsobené zaváděním produkčních kvót. Pro producenty s obhospodařovanými pozemky v méně příznivých oblastech bylo stanoveno navýšení výkupní ceny mléka o 0,30 Kč/l a pro ostatní producenty 0,25 Kč/l. (MZe – ZZ 2004, 2006)

Státní zemědělský intervenční fond (SZIF) vstupem do Evropské unie rozšířil svoji působnost a stal se garantem zabezpečování Společné zemědělské politiky EU v ČR, přičemž se také stal akreditovanou Platební agenturou pro provádění opatření SPZ financovaných z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (MZe, 2015).

České zemědělství se dále muselo přizpůsobit vývoji evropské legislativy, na kterou působí světový proces liberalizace obchodu se zemědělskými výrobky v rámci WTO (např. v roce 2006 přijetí reformy cukerného pořádku) (Fajmon, 2012).

ČR musela spolu s přístupovou smlouvou přijmout reformovaná pravidla financování zemědělství pro nové členské státy, která jim přiznávala až do roku 2013 pouze část přímých plateb, jež získávaly státy EU-15 (Euroskop.cz, 2014).

Obchod se zeměmi EU tvořil drtivou většinu mezinárodní obchodní výměny ČR a společný trh EU rozhodujícím způsobem ovlivňoval národní trh v ČR. Vstupem do EU se český zemědělský sektor vystavil přímé konkurenci z dalších 26 států. Podmínky

pro hospodaření, včetně podpor z rozpočtu EU a z národních rozpočtů se však v jednotlivých členských státech lišily (Euroskop.cz, 2014).

Podmínky vyjednané před vstupem deseti nových členských států v roce 2004 znevýhodňují jejich zemědělce oproti farmářům v tzv. „starých členských státech“. Zemědělci „v nových členských státech“ obdrželi v prvním roce svého členství pouze 25 % přímých plateb oproti „starým členským státům“. Výše dotací je postupně navyšována. Rozdíly budou přetrvávat do roku 2013, kdy se platby srovnají. Nové členské státy mohou z vlastních zdrojů dorovnávat přímé platby tzv. národními doplňkovými platbami, nazývanými také top-up. Vlády mohou navýšit platby o 30 % nad hodnotu pro daný rok, nemohou ale převýšit 100 % (Euroskop.cz, 2014).

3.6. Vývoj společné zemědělské politiky a její reformy

Společná zemědělská politika (SZP; známá též pod zkratkou CAP – *Common Agricultural Policy*) je nejstarší politikou Evropského společenství. Římská smlouva z roku 1957 stanovila pro zemědělství několik základních cílů, které byly potvrzeny i Lisabonskou smlouvou. Konkrétně šlo o tyto cíle:

- zvýšení produktivity zemědělství pomocí technického rozvoje a optimálního využití výrobních faktorů, zejména pracovní síly,
- zajištění spravedlivé životní úrovně zemědělského obyvatelstva zejména zvyšováním individuálních výdělků zemědělců,
- stabilizace trhů,
- pravidelné zásobování zemědělskými výrobky,
- zajištění přiměřené ceny pro spotřebitele (eAgri, 2010).

Z cílů byly odvozeny i její tři základní principy: *jednotný trh, preference Společenství a finanční solidarita*. Zemědělské produkty se tedy mohly volně pohybovat přes hranice členských států, bylo zajištěno jednotné vystupování navenek a producenti byli chráněni před vnější konkurencí a výdaje na Společnou zemědělskou politiku (SZP) byly hrazeny ze společných zdrojů.

SZP se začala uskutečňovat od roku 1962, kdy po velmi složitých jednáních Rada ministrů rozhodla o základních metodách společné organizace trhu pro obiloviny. Opatření pro obiloviny posloužilo jako model pro trhy s dalšími produkty a do konce šedesátých let

přijalo ES pro většinu produktů systémy ochrany, který uzavíral domácí trhy před vnější konkurencí. Plně fungovat začaly principy SZP od roku 1968 (Euroskop.cz, 2014).

Roku 1992 se SZP přeorientovala z podpory trhu na podporu producentů. Podpory cen začaly klesat a byly nahrazeny přímými platbami pro farmáře. Farmáři byli nabádáni k šetrnosti k životnímu prostředí (European Commission, 2012).

SZP se začala více soustřeďovat na kvalitu potravin a představovala nová opatření na podporu investic, zlepšení zpracování a marketingu. Byly zařízeny kroky k ochraně tradičních a oblastních potravin. Pro tento účel byla zavedena první Evropská legislativa o organickém farmářství (European Commission, 2012).

Po roce 2000 byla SZP centrována na rozvoj venkova a pokračovala dále v podpoře zemědělců, aby byli více orientováni na trh. Reforma SZP snižovala vazbu mezi dotacemi a výrobou – farmáři se přijmutím finanční pomoci zavazovali dodržovat přísnou potravinovou bezpečnost, přírodní a zvířecí standardy welfare. Zároveň se po roce 2000 stala EU největším importérem zemědělských produktů z rozvojových zemí (dokonce více než USA, Japonsko, Austrálie a Kanada dohromady). EU také umožňovala volný přístup k trhu nejméně rozvinutým zemím, což bylo a stále je výsadní postavení EU (European Commission, 2012).

V roce 2004 se uskutečnilo zatím největší rozšíření EU a to 10 nových států, kdy se populace EU zdvojnásobila (European Commission, 2012).

3.6.1. McSharryho reforma

Tato reforma měla vyřešit přetrvávající problémy a zároveň vyhovět požadavkům mezinárodního pole. Byla přijata v rámci portugalského předsednictví (1992), kdy ministři zemědělství jednotlivých států Společenství odsouhlasili kompromis, který umožňoval přijetí dohody o mezinárodním agrárním obchodu GATT (Andreosso-O'Callaghan, 2003; CUNHA, 2011; Moyer, 2002).

Reforma se snažila zásadně změnit SZP tím, že částečně přešla z cenové podpory k přímému modelu podpory příjmů. Toto bylo provedeno přes nesouhlas zemědělských zájmových skupin a počáteční nepřátelský postoj mnoha členských zemí. Výsledkem této reformy bylo především *snižování intervenčních cen* (například hovězího masa o 15 %, obilovin téměř o 1/3 atd.) a také *výrobních kvót*, dále došlo k přesunu od cenových podpor k *přímým platbám*, které nebyly přímo vázány na produkci, a vznikly *podpory*, které byly

spojené se *snížením produkce* (Andreosso-O'Callaghan, 2003; CUNHA, 2011; Moyer, 2002).

Díky této reformě se snížily finanční výdaje na SZP a také se snížily zásoby produktů. Dále způsobila předefinování role zemědělců na venkovech. Výsledkem této reformy bylo zmenšení zásoby potravin, zemědělské příjmy vzrostly o 4,5 % ročně po reformě a ve většině zemí byly příjmy nad celostátním průměrem (Andreosso-O'Callaghan, 2003; CUNHA, 2011; Moyer, 2002).

3.6.2. Agenda 2000

Agenda 2000 byla akčním programem přijatým Evropskou komisí 15. července 1997. Reforma v rámci Agendy 2000 navazovala na předchozí MacSharryho reformu z roku 1992, která agrární sektor částečně stabilizovala, ale i nadále SZP zatěžovala unijní rozpočet více než jiné politiky EU – v roce 1994 byly výdaje 40 miliard EUR. Proto Komise v roce 1997 představila komplexní materiál „Agenda 2000 – Za silnější a širší Evropu“ (Andreosso-O'Callaghan, 2003; BussinessInfo, 2014; eAgri, 2010).

V tomto materiálu (Agendě 2000) bylo určeno pět oblastí, kde bylo potřeba realizovat reformy, díky nimž došlo k omezení intervence na trhu, uskutečněného pomocí dalšího *snížení intervenčních cen. Přímé platby* nebyly již vázány na produkci. Další byla podpora *tržního chování* farmářů, která by měla vylepšit pozici zemědělců v mezinárodním obchodě. Také byl kladen významný důraz na *nezávadnost* a kvalitu potravin (kvůli nemoci šílených krav), na *zvyšování ochrany životního prostředí* a zacházení se zvířaty (Andreosso-O'Callaghan, 2003; BussinessInfo, 2014; eAgri, 2010).

Díky této reformě se SZP zabývala agroenvironmentálními otázkami a oblastí venkova jako součástí kulturního dědictví. Zaměření SZP tedy bylo hlavně na neekonomické aspekty, tedy na ochranu životního prostředí, kvalitu a nezávadnost potravy a na kvalitní zacházení se zvířaty či rozvoj venkova (Andreosso-O'Callaghan, 2003; BussinessInfo, 2014; eAgri, 2010).

3.6.3. Mid Term Review (Reforma 2003)

Pomocí této revize/reformy mělo dojít ke zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství v Evropské unii i v okolních státech. Díky ní došlo ke změně podpor, které dříve byly poskytovány přímo na výrobek, k podporám poskytovaným producentovi. Dále došlo

k většímu zaměření na ochranu životního prostředí, zlepšení jakosti a bezpečnosti potravin a zlepšení životních podmínek pro zvířata (eAgri, 2010).

Producenti se měli zaměřit především na požadavky trhu a neprodukovat komodity, o které není zájem. Tato reforma se orientovala především na *odstranění vazeb na produkci* (zemědělci získají jen jednu platbu namísto několika; **decoupling**), na *respektování standardů* na úrovni farmy (dodržování zákonných požadavků na hospodaření a dobrých zemědělských a ekologických podmínek; **cross compliance**), na *modulaci* (přemístění přímých podpor na rozvoj venkova), na *finanční disciplínu* (u farem s platbami nad 5 000 EUR; **degresivita**), na *rozvoj venkova*, na *poradenský systém* (pomoc zemědělcům při použití standardů v agroenvironmentální oblasti, v oblasti kvality a bezpečnosti potravin a pohody zvířat; audit farem) a v neposlední řadě na rozdělení Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu pro zemědělce (na *Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova a Evropský zemědělský záruční fond*) (eAgri, 2010).

3.6.4. Health Check (Kontrola stavu SZP 2008)

Tento plán měl modernizovat, zjednodušit, zdokonalovat a zefektivnit SZP. Spočíval v kontrole funkčnosti Společné zemědělské politiky. Tato dohoda v sobě měla řadu opatření, jako například, že zrušila vynětí orné půdy z produkce. Dále se zvyšující mléčné kvóty vedly k tomu, že budou do roku 2015 zrušeny a mělo dojít ke změně tržních intervencí. Také došlo ke zvýšení modulace, kdy došlo ke snížení přímých plateb, a finanční prostředky byly převedeny na rozvoj venkova. Tyto kroky umožnily lépe reagovat na příležitosti a výzvy (European Commission, 2009).

Cílem Health Check bylo především pozměnit tržní nástroje, aby lépe odpovídaly na nové tržní příležitosti, dosáhnout režimu jednotné platby, která by byla jednodušší, efektivnější a hlavně účinnější a v neposlední řadě lépe odpovídat na současné a nové výzvy, jako na změnu klimatu, bio-energii, nedostatek vody a biodiverzitu (European Commission, 2009).

3.6.5. Reforma společné zemědělské ekonomiky 2014 – 2020

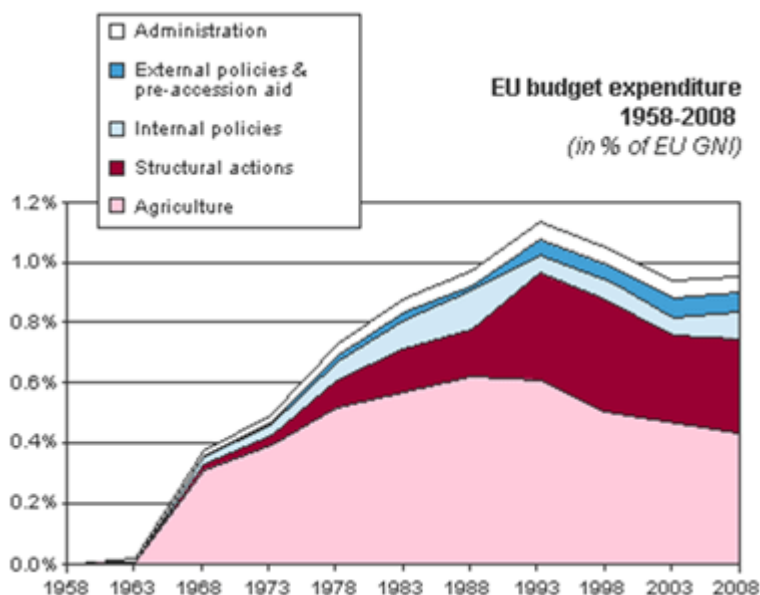
Společná zemědělská politika kladla od roku 2013 větší důraz na *ochranu životního prostředí*, zajistí *spravedlivější rozdělení fondů EU* a pomůže zemědělcům lépe se vyrovnat s problémy na trhu. Dočasně přetrvávají některé kvótové systémy – u mléka

do roku 2015, u cukru do 2017 a u vína do roku 2030. Tato reforma vešla v platnost od 1. ledna 2015 (eAgri, 2010).

Tato reforma byla rozdělena do 2 základních pilířů – finanční prostředky do těchto oblastí byly zmrazeny na úroveň roku 2013 s dalším cílem snižovat financování SZP (první pilíř o 1,8 % a druhý pilíř o 7,6 %), celkově však stále tvoří finanční podpory do zemědělství 37,8 % finančního rámce pro politiky EU 2014 – 2020 (viz Obrázek 1). Dlouholetou snahou Evropské unie je snižovat podíl výdajů do zemědělství.

První pilíř představuje přímé platby a trhově orientované prostředky (pro finanční rámec bylo stanoveno 277 851 mld. EUR) a druhý pilíř se zaměřuje na rozvoj venkova (84 936 mld. EUR)¹ (European Commission, 2013).

Obrázek 1 Vývoj výdajů Evropské unie (v % z HNP EU)²

Zdroj: Evropská komise, cit. 2013

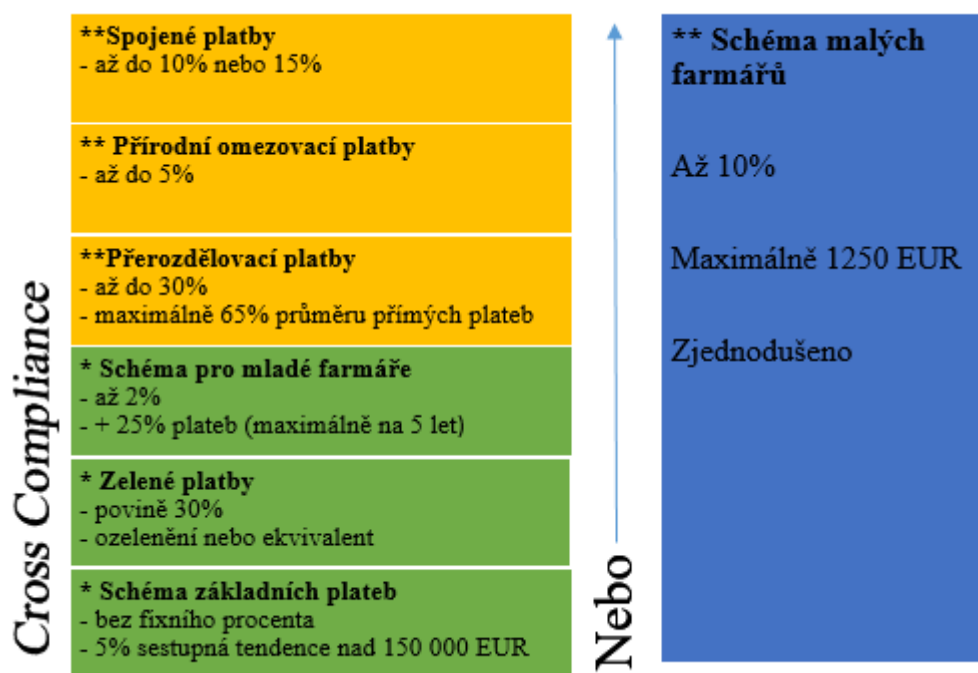
Důležitou změnou je *nová koncepce přímých plateb* (viz Obrázek 2) – jsou lépe cílené, více spravedlivé, „zelenější“ a více posilující rozvoj venkova. Na vrcholu jsou základní platby, zelené přímé platby a možné další podpory pro oblasti s přírodními omezeními, které budou distribuovány na základě specifických environmentálních a teritoriálních cílů. Vzhledem ke stárnoucí farmářské populaci bude od roku 2015 poskytována všem mladým farmářům, kteří začínají podnikat v zemědělském sektoru poskytnuta možnost čerpat dodatečné platby z prvního pilíře, které zároveň mohou být doplněny platbami z druhého

¹ V cenách roku 2011

² Administration – administrativa, External Policies & pre-accession aid – venkovní politiky & předvstupní pomoc, Internal policies – vnitřní politiky, Structural actions – strukturální akce, Agriculture - zemědělství

pilíře (podpora začínajícím farmářům). Přerozdělovací platby lze připsat k prvním hektarům farmy pro více cílenou podporu malým a středním farmám. Specifické schéma plateb pro malé farmáře má za úkol podstatně zvýšit dostupnost malých farmářů k podpurným platbám a zajistit snížení administrativní zátěže. Členské státy mají možnost doplnit jednotlivé platby dalšími dobrovolnými schématy (European Commission, 2013).

Obrázek 2 Nové pojetí přímých plateb (a podíl přímých plateb v obálce EU)³

Zdroj: Vlastní zpracování dle European Commission

Cílem nové verze přímých plateb je přispívat ke zvýšení efektivnosti a trvalé udržitelnosti evropského zemědělství. Aby bylo zajištěno, že přímé platby budou získávat pouze aktivní zemědělci, byla vytvořena černá listina subjektů, jakými jsou letiště, či sportovní kluby, které by měly být automaticky vyloučeny z přijímání dotací EU, pokud neprokáží, že zemědělská činnost představuje významnou část jejich příjmů. Parlament také trval na závazném celoevropském mechanismu, který mladým zemědělcům zaručí navýšení přímých plateb o 25 % za prvních 25 – 90 hektarů. Malí zemědělci budou také moci získat více prostředků, zatímco velkým farmám, které získávají více než 150 000 EUR, budou platby nad tuto částku sníženy alespoň o 5 %. Kromě přesunu části prostředků k mladým zemědělcům a malým strukturám, je také zajištěno lepší rozdělení fondů napříč EU. Do roku

³ * povinné, ** dobrovolné

2020 by měli zemědělci z různých členských států získávat alespoň 72 % unijního průměru přímých plateb (Evropský parlament, 2013).

V rámci nové SZP bude moci být 30 % rozpočtů členských států na přímé platby použito pouze tehdy, budou-li splněna závazná ekologizační opatření: *diverzifikace plodin, zachování trvalých travních porostů a vytváření ekologicky zaměřených oblastí*. Zemědělci, kteří nesplní povinná ekologizační opatření, budou vystaveni sankcím, například v podobě ztráty „ekologizačních“ dotací, které budou postupně zaváděny v průběhu prvních 4 let nové SZP (v prvních 2 letech nebudou žádné sankce, postupně tento podíl tzv. *zelených srážkových plateb* stoupne na 25 %) (Evropský parlament, 2013).

Farmáři by také měli být odměněni za služby, které jsou prospěšné pro širší veřejnost, jako například naplňování krajinnotvorné funkce zemědělství, udržování biodiverzity a dalších i když tyto funkce zemědělství nemají žádnou tržní hodnotu. Proto byl zaveden nový nástroj, který je součástí prvního pilíře, *greening* („ozelenění“), což je odměna environmentální služby společnosti. *Greening* je zásadní změnou v rámci politiky EU (European Commission, 2013).

3.7. Nástroje SZP

Důležitým nástrojem státní politiky, pomocí kterého může stát napravovat tržní selhání v zemědělství, jsou dotace. Dotace lze vymezit jako finanční podporu z veřejného rozpočtu na *národní úrovni* (státní rozpočet, rozpočty územní samosprávy) *či nadnárodní* (zejména zdroje EU), která je poskytována příjemcům za splnění přesně stanovených specifických podmínek (Doležal, 2009).

Po vstupu České republiky do Evropské unie byly zemědělcům nabízeny evropské dotační programy, které byly většinou i doplněny národními dotačními programy (plně hrazeny ze státního rozpočtu ČR) a také jsou částečně kofinancovány ze státního rozpočtu. Evropské dotační programy spolu s národními doplňkovými platbami administruje a vyplácí Státní zemědělský intervenční fond. Dotace při splnění podmínek jsou neúročný a nenávratný finanční zdroj podniku (Doležal, 2009; eAgri – Struktura dotačních zdrojů, 2013).

3.7.1. Program rozvoje venkova 2007 – 2013

Program rozvoje venkova zajišťoval působení Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD). Tento program blíže specifikoval v souladu s nařízením Rady (ES) strategie v jednotlivých osách Národního strategického plánu rozvoje venkova. Dále zajišťoval efektivní realizaci plánu a uváděl jej do prováděcí úrovně (eAgri – Program rozvoje venkova, 2015).

Tabulka 1 Stav implementace PRV na období 2007 – 2013

	Rozpočet PRV	Proplaceno	
	2007-2013		
	Mil. EUR	Mil. EUR	%
Osa I	873,5	616,1	71
Osa II	1 931	1 684,8	87
Osa III	641,8	454,6	71
Osa IV	205,8	144,3	70
TP	18	8,2	46
CELKEM	3 670,10	2 908,0	79

Zdroj: eAgri, 2015

Celková částka přidělených prostředků z EAFRD pro tento časový rámec byla přibližně 2,8 mld. EUR, což spolu s příspěvkem ze státního rozpočtu ČR představovalo na celé sedmileté období částku 3,7 mld. EUR (eAgri – Zelená zpráva 2012, 2014).

Cílem PRV bylo zvýšení konkurenceschopnosti zemědělství, zlepšení stavu životního prostředí a snížení negativních vlivů zemědělského hospodaření, ochrana přírody a rozvoj kvality života na venkově. K realizaci těchto cílů byla připravena opatření v rámci 4 os.

Osa I byla zaměřena na podporu konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví a posílení rozvoje podnikání v zemědělské výrobě a v navazujícím potravinářství.

Cílem *osy II* bylo zvýšení biologické rozmanitosti, ochrana vod a půdy a zmírnění dopadů klimatických změn (eAgri – Zelená zpráva 2012, 2014).

Osa III se týkala zlepšování kvality života ve venkovských oblastech a diverzifikace aktivit venkova. Byla zaměřena na tvorbu pracovních příležitostí a podporu využívání obnovitelných zdrojů energie, na růst kvality života na venkově a na vzdělávání.

Osa IV – LEADER byla osou metodickou, při které byl uplatňován princip „zdolá nahoru“. Realizovány byly dílčí projekty vybrané k realizaci strategického plánu LEADER

na území vybrané místní akční skupiny. V rámci osy IV byly poskytovány podpory na zajištění činností souvisejících s přípravou, řízením, monitoringem, hodnocením, šířením informací a kontrolními činnostmi ve vztahu k realizaci PRV a další akce v rámci zřízení a provozu Celostátní sítě pro venkov (eAgri – Zelená zpráva 2012, 2014).

3.7.2. Program rozvoje venkova 2014 – 2020

V programovém období 2014 – 2020 je Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova, ze kterého je spolufinancován Program rozvoje venkova (PRV), součástí návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady o společných ustanoveních ohledně Evropských strukturálních a investičních fondů ("nařízení k ESIF")(eAgri, PRV, 2015).

Hlavním cílem programu je obnova, zachování a zlepšení ekosystémů závislých na zemědělství prostřednictvím zejména agroenvironmentálních opatření, dále investice pro konkurenceschopnost a inovace zemědělských podniků, podpora vstupu mladých lidí do zemědělství nebo krajinná infrastruktura (SZIF, PRV, 2013).

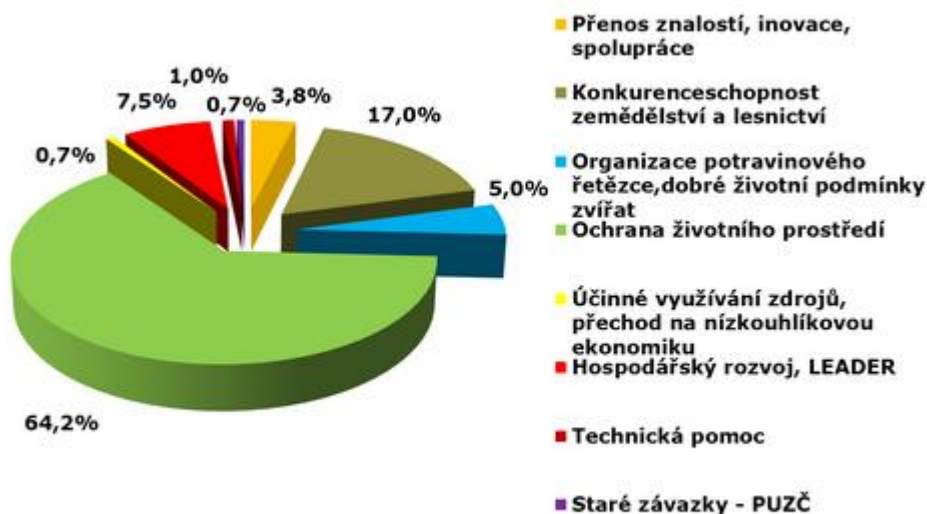
Program bude také podporovat diverzifikaci ekonomických aktivit ve venkovském prostoru s cílem vytvářet nová pracovní místa a zvýšit hospodářský rozvoj. Podporován bude komunitně vedený místní rozvoj, resp. metoda LEADER, která přispívá k lepšímu zacílení podpory na místní potřeby daného venkovského území a rozvoji spolupráce aktérů na místní úrovni. Horizontální prioritou je předávání znalostí a inovací formou vzdělávacích aktivit a poradenstvím a spolupráce v oblasti zemědělství a lesnictví (eAgri, PRV, 2015).

V souladu se strategií Evropa 2020 jsou tyto obecné cíle podpory pro rozvoj venkova na období 2014 – 2020 podrobněji vyjádřeny prostřednictvím těchto šesti priorit platných pro celou Evropskou unii. Každé opatření z nabídky nařízení k rozvoji venkova může přispívat k cílům několika priorit. Jde o tyto priority:

- Podpora předávání znalostí a inovací v zemědělství, lesnictví a ve venkovských oblastech.
- Zvýšení životaschopnosti zemědělských podniků a konkurenceschopnosti všech druhů zemědělské činnosti ve všech regionech a podpora inovativních zemědělských technologií a udržitelného obhospodařování lesů.
- Podpora organizace potravinového řetězce, včetně zpracovávání zemědělských produktů a jejich uvádění na trh, dobrých životních podmínek zvířat a řízení rizik v zemědělství.

- Obnova, zachování a zlepšení ekosystémů souvisejících se zemědělstvím a lesnictvím.
- Podpora účinného využívání zdrojů a podpora přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku v odvětvích zemědělství, potravinářství a lesnictví, která je odolná vůči klimatu.
- Podpora sociálního začleňování, snižování chudoby a hospodářského rozvoje ve venkovských oblastech (eAgri, PRV, 2015).

Obrázek 3 Předpokládané alokace finančních prostředků (v % vyjádření) do jednotlivých oblastí

Zdroj: eAgri, PRV, 2015

Evropská komise schválila finální znění základního programového dokumentu Programu rozvoje venkova ČR na období 2014 - 2020 dne 26. května 2015. Díky Programu rozvoje venkova do českého zemědělství poputuje v příštích letech téměř 3,1 miliardy EUR (více než 84 miliard korun). Z toho bude 2,3 miliardy EUR (63 miliard korun) z unijních zdrojů a 768 milionů EUR (21 miliard korun) z českého rozpočtu (eAgri, PRV, 2015).

Z grafu na Obrázek 3 je patrné, že je v tomto období kladen velký důraz na ochranu životního prostředí, kdy je na tento účel vymezena více jak polovina prostředků pro PRV 2014 – 2020, dále je větší část rozpočtu vložena do konkurenceschopnosti zemědělství a hospodářský rozvoj (pilíř Leader)(eAgri, PRV, 2015).

3.7.3. Přímé platby

3.7.3.1. Jednotná platba a jednotné platby na plochu (SPS a SAPS)

Reformou z roku 2003 bylo v EU-15 rozhodnuto o zavedení jednotných plateb (SPS) nezávislých na výši produkce, které nahradily původní kompenzační platby. Tyto platby byly poskytovány jednotnou platbou na plochu a oddělení platbou na vybrané komodity a oblasti (energeticky využitelných plodin, cukru, škrobových brambor...) a také národní doplňkové platby, které slouží k dorovnávání jednotné platby na plochu (eAgri – Zelená zpráva, 2014), (eAgri, 2015).

Ve státech EU tak docházelo k rozdělování přímých plateb SPS podle 3 hledisek (historické, regionální a hybridní), přičemž u většiny nových států byl uplatněn koncept SAPS (European Commission, 2014).

Historické hledisko bylo uplatňováno od roku 2005 v Rakousku, Belgii, Irsku, Itálii, Portugalsku, ve Velké Británii, od roku 2006 pak ve Francii, Řecku, Nizozemí a Španělsku. Nároky na SPS byly založené na historické hladině individuálních dotací na farmáře dle stanoveného referenčního období (European Commission, 2014).

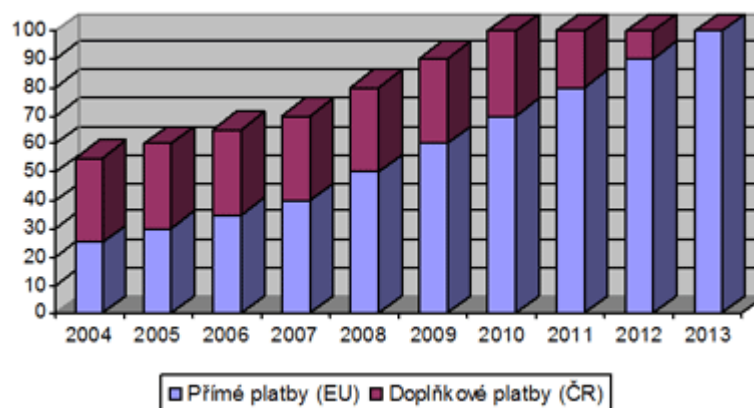
Regionální hledisko se týkalo dvou nových států a to Malty a Slovinska, které vyplácejí platby SPS od roku 2007. Toto hledisko určuje nároky na platbu podle sumy dotací, které farmáři obdrželi v daném regionu v referenčním období. Tato suma podpor na region byla posléze rozdělena na dílčí platby farmářům podle počtu hektarů jimi obdělávanými v roce zavádění plateb SPS (European Commission, 2014).

Třetí přístup – *hybridní* byl vlastně kombinací předchozích dvou hledisek. Částečně historický a částečně regionální přístup může být uplatňován *staticky nebo dynamicky*, přičemž dynamický hybridní přístup se vyznačoval postupným přechodem z historického hlediska na hledisko regionální. Statickou formu tohoto schématu využilo Dánsko, Lucembursko, Švédsko, Velká Británie – Severní Irsko a dynamickou formu výpočtu SPS pak využilo Německo, Velká Británie – Anglie v roce 2005 a Finsko v roce 2006 (European Commission, 2014).

Pro nové členské státy, které nemohly aplikovat SPS kvůli neexistenci historického rámce v minulosti, byl vytvořen koncept přímých plateb SAPS. Tato koncepce přímých plateb je uplatňována od roku 2004 v České republice, Kypru, Maďarsku, Litvě, Lotyšsku, Estonsku, Slovensku, Polsku a od roku 2007 také v Bulharsku a Rumunsku (v ČR zemědělci

dostávali podporu na hektar obhospodařované půdy evidované v rámci LPIS a byly vypláceny ze zdrojů EU v systému SAPS). Tento systém tvořil nejdůležitější část příjmů českých zemědělců. Přímé platby dosahují cca 2/3 celkových příjmů, které jsou čerpané z dotačních nástrojů EU (European Commission, 2014).

Obrázek 4 Podíl přímých a doplňkových plateb v ČR za období 2004 - 2013

Zdroj: Euroskop.cz; 2014

Z Obrázek 4 lze vidět, že se z národního rozpočtu dorovnáva postupně menší část dotace a většina jde z rozpočtu EU.

Aktuálně poslední reforma distribuce a struktury přímých plateb je popsána v kapitole 3.6.5 a znázorněna na Obrázek 2.

3.7.3.2. Doplňkové platby Top-Up

Národní doplňkové platby (Top-Up) k přímým podporám jsou plně hrazeny z rozpočtu ČR a slouží k dorovnání vybraných komodit, které byly zjednodušením plateb v systému jednotné platby na plochu zemědělské půdy (SAPS) znevýhodněny oproti plnému systému přímých podpor v původních, tzv. starých zemích EU.

Top-Up jsou platby poskytované k jednotné platbě na plochu (SAPS) a jsou upraveny nařízením vlády č. 112/2008 Sb. (eAgri, 2013).

3.7.4. Dotace v rámci Společné organizace trhu (SOT)

Společná organizace trhu se dělí na dva hlavní okruhy, a to rostlinnou a živočišnou výrobu. Cílem společné organizace trhu je regulace nabídky výrobků tak, aby nedocházelo k jejímu kolísání. Společná organizace trhu se týká jednotlivých prvovýrobků a výrobků po prvním zpracování (SZIF, 2013).

Tyto dotace také distribuuje SZIF, jsou poskytovány jako subvenční podpory na vývoz zemědělských a potravinářských výrobků do zemí EU i do třetích zemí (MZe, 2015).

3.7.5. Národní dotace

Výhradně z národních zdrojů podporuje Česká republika prostřednictvím řady cílených programů celou řadu potřebných aktivit. Těmito dotačními programy přispívá stát k udržování výrobního potenciálu zemědělství a jeho podílu na rozvoji venkovského prostoru (eAgri, 2013).

V současnosti dochází, v návaznosti na předchozí roky, ke stabilizaci spektra podpůrných programů. Velký důraz se klade na prvky *agroenvironmentálního charakteru* (např. biologická a fyzikální ochrana jako náhrada chemické ochrany rostlin, budování kapkové závlahy v ovocných sadech, chmelnicích, vinicích a ve školkách), ale také na programy na podporu *ozdravování polních a speciálních plodin* (podpora prostorových a technických izolátů množitelského materiálu) nebo na programy zaměřené *proti rozšiřování nebezpečných nákaz hospodářských zvířat* (např. Nákazový fond) (eAgri, 2013).

Pro farmy zaměřené na mléčnou produkci jsou také důležité doplňkové platby od Ministerstva zemědělství a Státního intervenčního fondu, především platba na chov přežvýkavců (zahrnuje krávy, ovce a kozy). Platby jsou stanovovány na základě VDJ (velké dobytčí jednotky).

3.7.6. Podpůrný garanční a lesnický fond (PGRLF)

Z tohoto fondu jsou dotovány investiční programy podpory podnikání. Programy jsou zaměřené zejména na realizaci dlouhodobých investičních záměrů s ohledem na restrukturalizaci a zvýšení efektivnosti, modernizaci, snížení výrobních nákladů, zlepšení jakosti a další rozvoj zemědělských subjektů (eAgri, PGRLF, 2015).

Podpora se poskytuje pouze na investice, které nejsou považovány za přijatelné výdaje v rámci Programu rozvoje venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. V rámci podpory jsou otevřeny dva programy, a to program *Zemědělec* a program *Půda*.

Cílem Programu *Zemědělec* je vytvořit předpoklady pro rozvoj zemědělských subjektů, kdy příjemce Podpory investuje zejména do strojního zařízení, vybavení

či technologických celků, přičemž podporovaná investice musí sloužit ke snížení výrobních nákladů, modernizaci či zlepšení jakosti (eAgri, PGRLF, 2015).

Cílem Programu *Půda* je podpořit nákup nestátní zemědělské půdy, včetně trvalých porostů (sadů, vinic, chmelnic – dále jen "půdy"), za účelem hospodaření (provozování zemědělské výroby) na této půdě (eAgri, PGRLF, 2015).

3.8. Dotace a ekonomika podniku

Z hlediska účetnictví a financování lze dotace klasifikovat:

- Provozní dotace
 - k úhradě provozních nákladů (účtují se na účet ostatní provozní výnosy a jako pohledávka institucím; zvyšují výsledek hospodaření),
 - dotace k úhradě finančních nákladů (účtují se na účet ostatní finanční výnosy; zvyšují výsledek hospodaření),
- Investiční dotace
 - na pořízení dlouhodobého majetku (snižují pořizovací cenu dlouhodobého majetku, účtovány na účet pořízení hmotného a nehmotného majetku)
- dotace k ceně, např. opcí (Účtování, 2013; Kouřilová, 2009).

Řádně by se mělo účtovat i o příslibu získání dotace (vzniká tím krátkodobá pohledávka za veřejnými rozpočty, neboť příslibem vzniká nárok na dotaci). Skutečně přijatá dotace znamená naopak úhradu pohledávky a zvýšení peněžních prostředků účetní jednotky nebo snížení ocenění dlouhodobého majetku (Účtování, 2013; Kouřilová, 2009).

Příjem dotace a hospodaření s dotací má své daňové a finanční souvislosti. Státní dotace jsou vykázány v okamžiku, kdy existuje přiměřená jistota, že podnik splní podmínky, na které je vázáno poskytování dotace (Účtování, 2013; Kouřilová, 2009).

3.9. Méně příznivé oblasti (LFA)

Méně příznivé oblasti a oblasti s ekologickými omezeními jsou charakteristické zhoršenými přírodními a sociálně-ekonomickými podmínkami v důsledku čehož mají zemědělci hospodařící v této oblasti vážné existenční problémy. Které oblasti

do této kategorie spadají, se průběžně upravuje v rámci společné zemědělské politiky EU plus si je upravuje politika státu (IEEP, 2006).

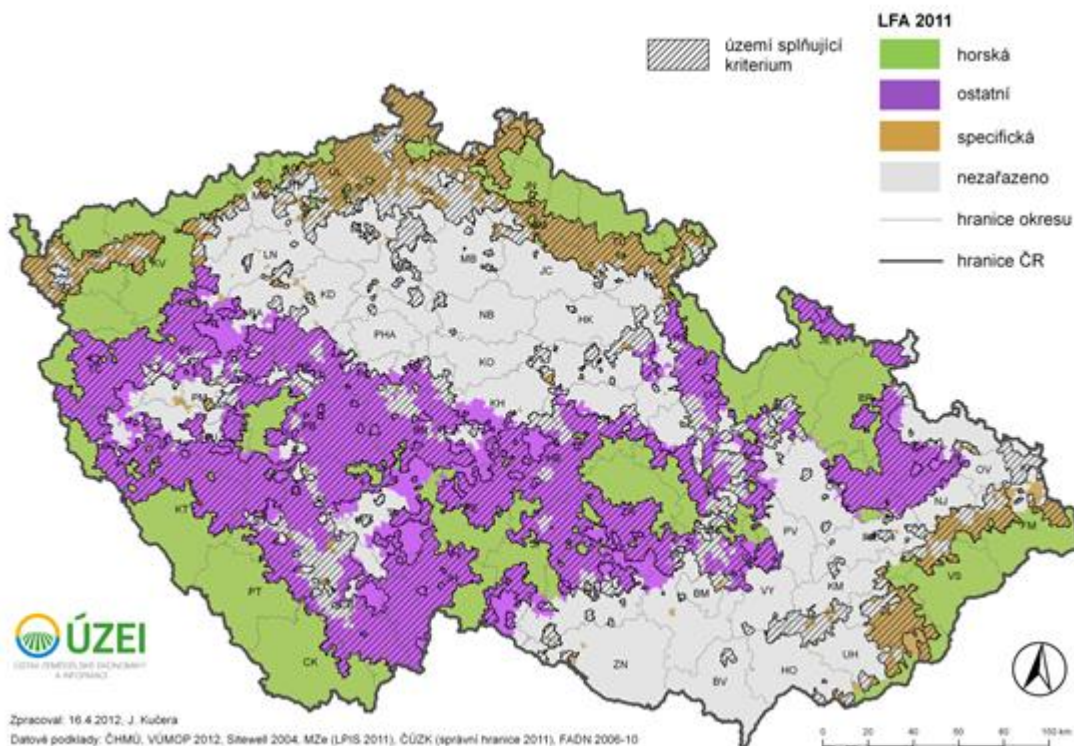
Problematika LFA se začala v rámci Evropské Unie řešit již v roce 1972 a byla přijata opatření v rámci Nařízení vlády, nicméně spousta farem nacházejících se v méně příznivých oblastech nesplňovala kritéria způsobilosti pro získání podpor. Proto byla provedena nejedna revize a byl vytvořen právní rámec pro poskytování podpor pro LFA v rámci EU. V základu jsou oblasti rozděleny do 3 kategorií:

- a) horské oblasti,
- b) oblasti, kterým hrozí vylidnění a kde je nezbytné zachování krajiny,
- c) oblasti, které jsou postiženy specifickými problémy (tzv. „malé oblasti“, do 4% rozlohy státu (Štolbová, 2007).

Kategorie pro méně příznivé oblasti se liší v rámci každého finančního rámce EU. Platby pro méně příznivé oblasti jsou také financovány z národních rozpočtů. Nejen kategorie, ale i území, která spadají do LFA se v průběhu let mění, pro každé rámcové období SZP jsou stanovena katastrální území, která spadají do dané LFA oblasti (toto je vymezeno v rámci Programu rozvoje venkova) (eAgri, PRV, 2014).

Pro rozpočtové období 2014 – 2020 je do horských oblastí zahrnuto 520 tis. hektarů zemědělské půdy, do ostatních spadá 1050 tis. ha zemědělské půdy (310 tis. ha travních porostů) a do specifických patří 210 tis. ha zemědělské půdy. Podrobnější zastoupení méně příznivých oblastí je na mapě viz Obrázek 5 (eAgri, PRV, 2014).

Obrázek 5 Vymezení méně příznivých oblastí v ČR

Zdroj: eAgri, 2012

3.9.1. Horské oblasti

Horské oblasti LFA jsou v rozloze na území České republiky na druhém místě hned za ostatními oblastmi. Nacházejí se v oblastech ČR, které mají průměrnou nadmořskou výšku větší než 600 m. n. m. a oblasti, které jsou mezi 500 m. n. m. a 600 m. n. m. a případně také obce, které mají větší svažitost než 15%. Od roku 2015 je stanovena platba 101 EUR/ha zemědělské půdy, která je stupňována dle skutečných přírodních podmínek. Dle metodiky Ministerstva zemědělství se dělí následovně:

H1 – 800 m. n. m. a více (136% platby LFA)

H2 – 700 m. n. m. a méně jak 800 m. n. m. (128% platby LFA)

H3 – 600 m. n. m. a méně jak 700 m. n. m. (90% platby LFA)

H4 – méně než 600 m. n. m. a svažitostí nad 15% na více než 50% území (109% platby)

H5 – méně než 600 m. n. m. a svažitostí nad 15% na méně než 50% území (82% platby)
(eAgri, 2014).

3.9.2. Ostatní oblasti

Ostatní oblasti zabírají největší část území méně příznivých oblastí České republiky. Do této oblasti patří katastrální území s nízkou výnosností půdy (nižší než 34 bodů) a s nízkým zalidněním a vysokým podílem zaměstnanosti v zemědělském sektoru. Oproti předchozímu finančnímu rámci se příspěvek pro tyto oblasti snížil a dosahuje maximálně 70% předchozí platby 111 EUR/ha.

OA – ostatní oblasti LFA (hustota zalidnění je menší než 75 obyvatel na km² a zároveň je zde zaměstnanost v zemědělství vyšší než 8%), (70% platby)

OB – přidané oblasti k OA v procesu homogenizace území (61% platby) (eAgri, 2014).

3.9.3. Specifické oblasti

Specificky omezené oblasti zaujímají nejmenší podíl méně příznivých oblastí v ČR. Spadají sem obce a katastrální území s nízkou výnosností zemědělské půdy, která nepřesahuje 38 bodů. Pro tyto oblasti není platby žádným způsobem diferencována, všechny oblasti obdrží 83 EUR/ha zemědělské půdy. Patří sem oblasti:

- s výnosností zemědělské půdy do 34 bodů,
- s výnosností zemědělské půdy mezi 34 a 38 body a zároveň se svažitostí nad 12,3% na více než polovinu výměry
- a s výnosností zemědělské půdy od 34 do 38 bodů a se zatravněním vyšším než 50% výměry (eAgri, 2014).

4. Vlastní práce

4.4. Charakteristika vzorku firem

Tato práce analyzovala celkově 47 podniků z 12 krajů v ČR, ve kterých se nacházely podniky zaměřené na produkci mléka. Kraje Olomouc a Praha byly vyřazeny, protože se v nich nenachází žádný producent zaměřený pouze na mléko. Největší koncentrace podniků zaměřených na mléčnou produkci byla v Zlínském (8), Moravskoslezském (7) a Libereckém (7) kraji.

Mezi kraji byly značné rozdíly, což lze vidět v Tabulka 2 – vysoké směrodatné odchylky naznačují velkou odlišnost jednotlivých podniků.

Tabulka 2 Charakteristiky vzorku podniků

	Průměr	Sm. Odchylka	Minimum	Maximum
Výstup (Kč)	188 344,44	282 870,98	2 299,81	1 562 615,53
Půda (ha)	648,61	746,08	78,98	4 520,46
Práce (osoby)	97,12	195,19	1,00	845,00
Materiál, energie (Kč)	158 215,75	197 269,73	5 241,86	1 120 704,93
Kapitál (Kč)	3 632 190	5 222 340	2 000	28 177 000
Celkové dotace (Kč)	6 224 717,66	7 969 929,91	1,00 ⁴	50 906,00
SAPS (Kč/ha)	2 133 293,64	2 980 789,84	1,00	27 150 639,28
LFA (Kč)	1 319 915,57	1 864 740,85	1,00	14 397 884,00
Ostatní dotace (Kč)	1 542 532,98	2 580 865,61	-13 094,47 ⁵	23 508 318,62

Zdroj: Vlastní výpočet

Vzorek farem byl zastoupen velkými farmami (s výměrou až 4 521 ha), které jsou typické pro ČR i menšími, jenž mají 79 ha půdy. Mezi vzorkem farem se našly i 2 subjekty, které nepobíraly ve sledovaném období žádné dotace (farma Zdeněk Polášek v Moravskoslezském kraji a Gasfarm, s.r.o. z Karlovarského kraje). Nicméně to jsou

⁴ Hodnota 1 značí, že nebyly obdrženy žádné dotace

⁵ Záporná hodnota znamená vratku nevyužité dotace

výjimky, zbytek farem využíval dotace z EU i z českého rozpočtu, celkové průměrné dotace činily přes 6 miliónů.

Pro potřeby této práce byly dotace rozděleny na SAPS (přímé platby na jednotku půdy), LFA (dotace pro méně příznivé oblasti) a ostatní dotace, do kterých spadaly dotace na podporu rozvoje venkova, TOP-UP a další (například dotace na bahnice atp., které byly v porovnání s těmito hlavními zanedbatelné). Celkové dotace byly přibližně z 34 % složeny ze SAPS, z 21 % z LFA dotací a ze 45 % tvoří ostatní dotace.

Dané podniky byly dále sledovány z pohledu jejich příslušnosti do méně příznivých oblastí lokalizovaných v České republice. V základu je lze rozdělit do 4 oblastí – horské, ostatní, oblasti se specifickými omezeními a oblasti mimo LFA (podrobnější dělení LFA oblastní viz kapitola Méně příznivé oblasti (LFA)).

Tabulka 3 Charakteristiky vzorku farem v LFA a mimo LFA (v Kč, kromě půdy a práce)

	LFA		Mimo LFA	
	Průměr	Sm. Odchylka	Průměr	Sm. Odchylka
Výstup	188 343,93	282 872,42	183 103,01	289 865,80
Půda (ha)	648,6	743,1	657,0	789,7
Práce (os)	97	195	109	209
Materiál a energie	158 214,83	197 270,77	154 120,27	200 761,97
Kapitál	3 626 440,66	5 218 080,70	3 557 230,93	5 390 419,40
Celkové dotace	6 224 718,07	7 969 929,89	6 088 766,86	8 337 748,5
LFA dotace	1 319 915,89	1 864 740,94	0	0

Zdroj: Vlastní zpracování

Pokud porovnáme základní charakteristiky farem z méně příznivých oblastí a farem mimo LFA, tak lze usoudit, že zde nebyly příliš velké rozdíly (viz. Tabulka 3). Ve většině charakteristik se lišily podniky pouze minimálně. Farmy v LFA měly větší výstup, náklady na materiály a energie, kapitál a pobíraly vyšší celkové dotace. Zato farmy mimo LFA hospodařily na větší rozloze zemědělské půdy a zaměstnávaly v průměru více osob.

V Tabulka 4 jsou k porovnání obdržené dotace pro méně příznivé oblasti za sledované období 2004 – 2013. Absolutně nejvyšší platbu na hektar zemědělské půdy pobíraly farmy v nejnižší položené horské oblasti, v této oblasti jsou také farmy s průměrně

největší rozlohou. Velkou platbu na plochu také pobíraly horské oblasti typu H2 a H4 a ostatní méně příznivé oblasti OA. V horských oblastech byly veliké rozdíly jak v platbách, tak i v rozlohách, byly zde největší i nejmenší farmy co se týče rozlohy zemědělské půdy. Nejnižší platbu na zemědělskou půdu ve sledovaném období obdržely farmy v horské oblasti typu H5. I v Tabulka 4 jsou jako minimální hodnoty 0 a to proto, že v některých letech farmy neobdržely žádný příspěvek (nebyly v té době zařazeny do LFA nebo nesplnily požadavky pro výplatu).

Tabulka 4 Dotace pro méně příznivé oblasti za sledované období v Kč/ha

	Počet farem	Průměrná půda v ha	Průměr	Směrodatná odchylka	Minimum	Maximum
H1	2	1091	3700,18	4503,97	0,00	13200,47
H2	3	555	2001,16	1561,00	0,00	2001,16
H3	7	372	826,66	893,29	0,00	826,66
H4	8	822	1878,75	1275,56	0,00	1878,75
H5	3	227	573,12	422,72	0,00	573,12
OA	4	954	1761,55	2267,05	0,00	1761,55
S	8	478	952,23	1156,45	0,00	4270,28

Zdroj: Vlastní výpočet

4.5. Finanční analýza

Finanční ukazatele byly vypočteny pro každý kraj zvlášť jako průměr za sledované období pro všechny podniky v kraji. Také pro porovnání krajů mezi sebou byla vypočtena průměrná hodnota celého vzorku kraje pro každý sledovaný ukazatel. Dále byl každý ukazatel také sledován jako časová řada za celý kraj (průměr za všechny podniky v kraji), výsledky jsou k nahlédnutí od Přílohy 4 do Přílohy 87. Byly vypočteny ukazatele rentability, aktivity, zadluženosti a likvidity.

Z analýzy pro porovnání krajů mezi sebou byly vyjmuty následující podniky: Moravia ZL Cheb, s.r.o. (Karlovarský kraj), Farma Slunečná, v.o.s. a Zemědělská farma Jílové, s.r.o. z Libereckého kraje, Holstein Dairy Farms CZ, s.r.o. a Těšovský statek, s.r.o. z Plzeňského kraje. O tyto podniky byla data pro finanční analýzu očištěna, protože výsledky jejich účetních závěrek příliš zkreslovaly výsledky pro porovnání krajů mezi sebou (například doba obrátu pohledávek vycházela na 10 000 dní atp.). Při kontrole výsledků z Registru32 a účetní

závěrky z Justice.cz nebyly zjištěny rozdíly, avšak i tak se může jednat o chybu v účetní závěrce nebo že by mohly být farmy v insolvenční. Tyto podniky byly však ponechány v grafech Příloh 4 až Přílohy 87 pro porovnání vývoje.

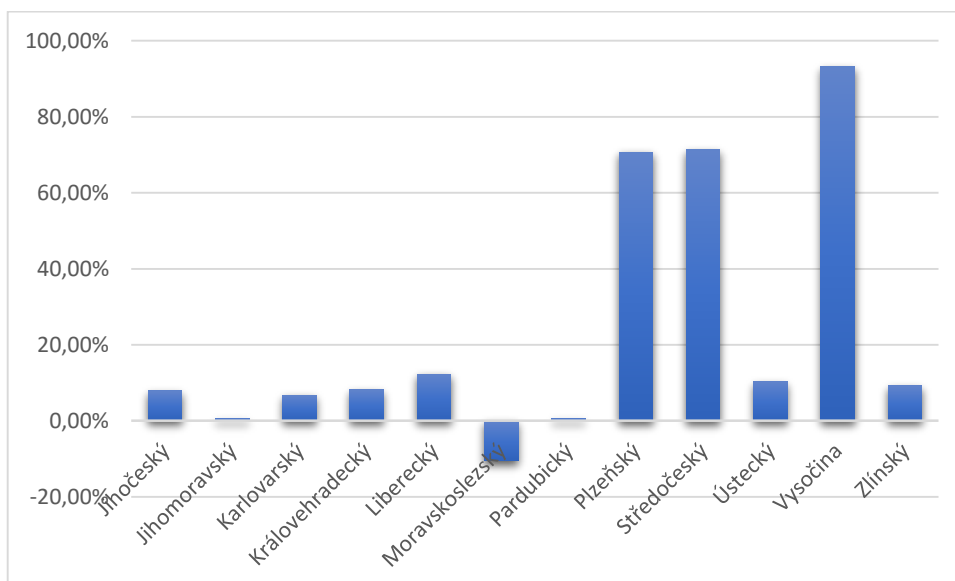
Pro Jihočeský kraj jsou Příloha 4 - Příloha 10; pro Jihomoravský Příloha 11 - Příloha 17, Karlovarský Příloha 18 - Příloha 24, Královehradecký Příloha 25 - Příloha 31, Liberecký Příloha 32 - Příloha 38, Moravskoslezském Příloha 39 - Příloha 45, Pardubickém Příloha 46 - Příloha 52, Plzeňském Příloha 53 - Příloha 59, Středočeském Příloha 60 - Příloha 66, Ústeckém Příloha 67 - Příloha 73, Vysočina Příloha 74 - Příloha 80 a ve Zlínském kraji Příloha 81 - Příloha 87.

4.5.1. Ukazatele rentability

V této kapitole se sleduje ziskovost vlastního kapitálu, aktiv, celkového kapitálu a tržeb.

Ziskovost vlastního vloženého kapitálu (Graf 5) se v jednotlivých krajích dost lišila. Kromě jednoho kraje (Moravskoslezského) všechny ostatní vykazovaly kladné hodnoty tohoto ukazatele. To znamená, že Moravskoslezský kraj využíval svůj kapitál neefektivně a mělo by se změnit finanční řízení. Hodnoty ukazatele rentability vlastního kapitálu se pohybovaly od 0,58 % do 93,22 %. Farmy v Plzeňském, Středočeském a kraji Vysočina zhodnocovaly svůj kapitál nejvíce – více jak 60 %.

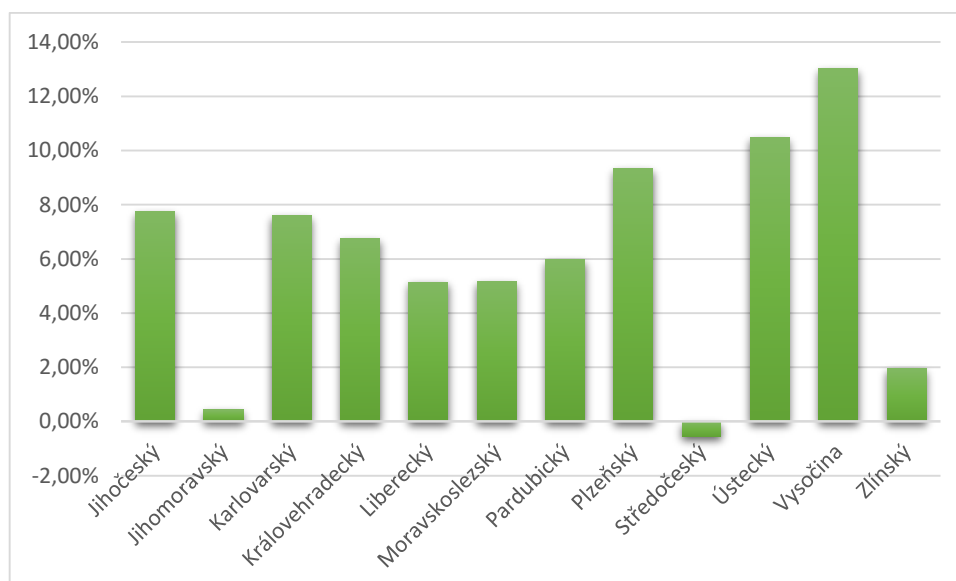
Graf 5 Srovnání rentability vlastního kapitálu mezi kraji (průměr za 2004-2013)

Zdroj: Vlastní zpracování

Nižší hodnoty rentability vlastního kapitálu byly zaznamenány v Libereckém, Královéhradeckém a Zlínském kraji, kdy se rentabilita vlastního kapitálu pohybovala kolem 10 %. Výrazně zaostávaly (nedosahovaly ani 1 % rentability) za ostatními Jihomoravský, Pardubický a především Moravskoslezský kraj, který jako jediný vykazoval negativních hodnot rentability vlastního kapitálu (-10,46 %). To znamená, že farmy v tomto kraji měly značné rezervy a měly by využívat své prostředky efektivněji a především neztrátově.

Graf 6 Porovnání rentability aktiv mezi kraji (průměr za 2004-2013)

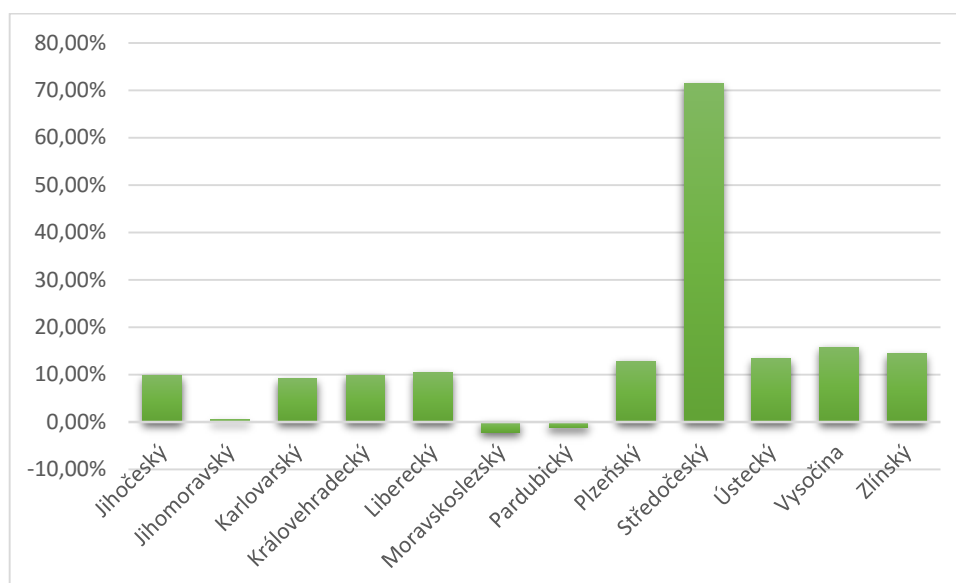

Zdroj: Vlastní zpracování

Rentabilita aktiv (Graf 6) představuje produkční sílu podniku bez ohledu na způsob financování. Opět dosáhly všechny kraje kromě jednoho (Středočeského – (-0,54 %)) kladných hodnot, což je optimální výsledek. Negativní výsledek tohoto ukazatele značí, že podniky v tomto kraji využívaly svá aktiva neefektivně. Avšak v kontextu s daty z účetních závěrek se to nedaří pouze jednomu podniku ve Středočeském kraji a to Výrobnímu družstvu Mezilesí, který dosahuje negativních hodnot za celé sledované období.

Kladné hodnoty rentability aktiv se pohybovaly od 0,44 % do 13,01 %. Produkčně nejsilnější byl kraj Vysočina a Ústecký kraj, kdy jejich hodnoty přesáhly 10 %. Vyšších hodnot dosáhly i farmy v Plzeňském a Jihočeském a Karlovarském kraji. Hodnoty rentability aktiv zaostávaly oproti ostatním u Jihomoravského kraje, podniky v tomto kraji zhodnocovaly vlastní aktiva méně jak jednoduše. Nízkých hodnot také dosahoval Zlínský kraj, necelá 2 %. Tyto kraje by měly využívat svůj majetek efektivněji a zvýšit tak svou produkční sílu.

Graf 7 Porovnání rentability celkového kapitálu mezi kraji (průměr za 2004-2013)

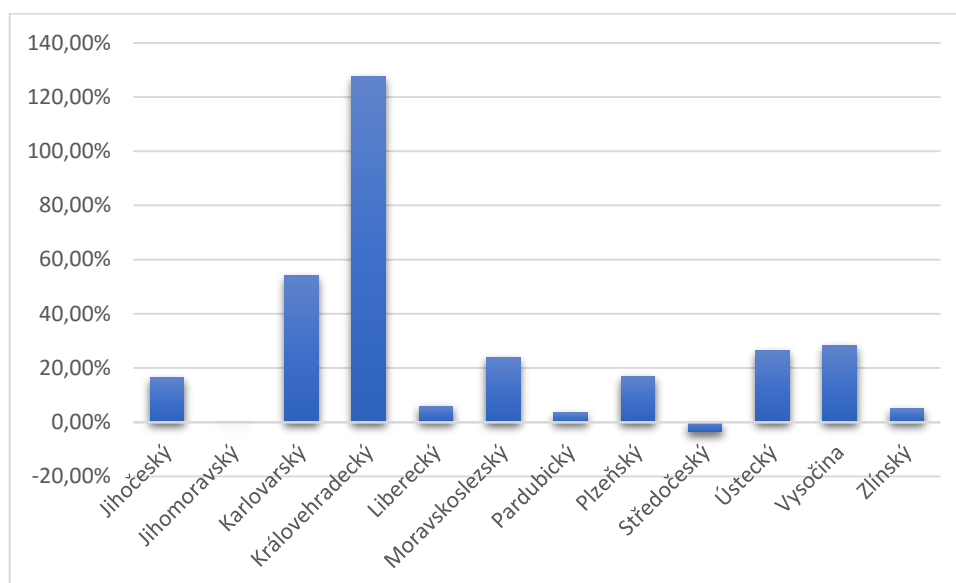

Zdroj: Vlastní zpracování

Rentabilita celkového kapitálu (Graf 7) vyjadřuje celkovou efektivitu podnikání (jak jsou zhodnocovány veškeré vložné investice do podniku). Hodnoty tohoto ukazatele se pohybovaly od (-2,19 %) do 71 %. Mezi výsledky ziskovosti celkového kapitálu vyčnívaly hodnoty Středočeského kraje, který dosahoval mnohem vyšších hodnot, než průměr ostatních krajů. Vysoké hodnoty značí efektivní vynaložení vložených investic – ať už z vlastních nebo z cizích zdrojů – pokud jsou schopny firmy takto efektivně zhodnocovat investice, budou i mnohem atraktivnější pro potenciální investory a mají větší šance se dále rozvíjet. Ostatní kraje se pohybovaly kolem 10 % zhodnocení investic.

V případě rentability celkového kapitálu dosáhly negativních hodnot dva kraje a to Moravskoslezský a Pardubický, nicméně tyto negativní hodnoty nebyly příliš nízké. Negativní hodnoty značí, že kraje nebyly schopny efektivně využívat investice – prevencí negativních hodnot by mohlo být zpracování nové strategie pro využívání investic (zvážit více záměrů atp.). Jihomoravský kraj opětovně dosahuje velice nízkých hodnot (rentabilita menší jak procento).

Graf 8 Porovnání rentability tržeb mezi kraji (průměr za 2004-2013)

Zdroj: Vlastní zpracování

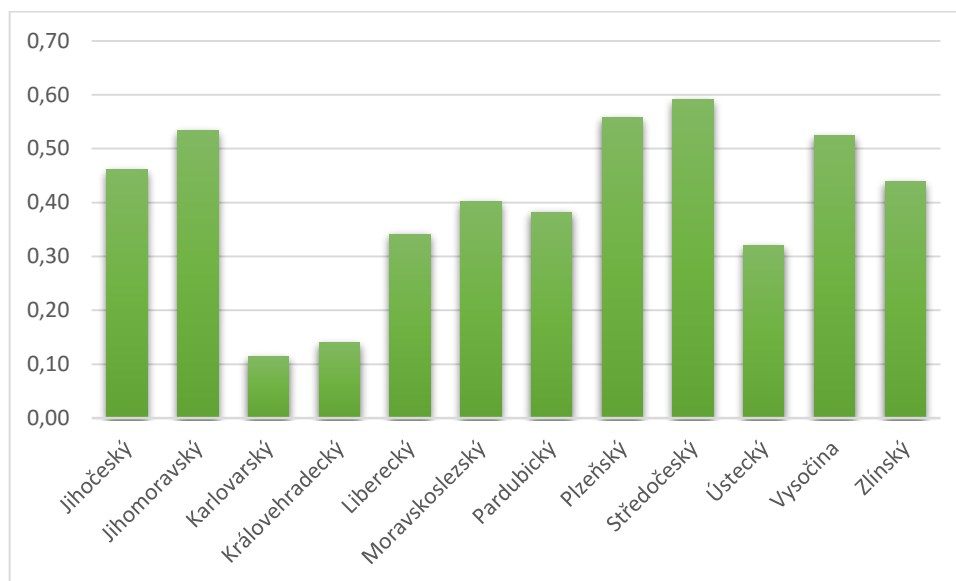
Výsledky rentability tržeb (Graf 8) byly poměrně rozdílné, negativních hodnot dosáhl pouze jeden kraj a to Středočeský. Byl to kraj, který dosáhl nejvyšších hodnot rentability vlastního kapitálu, což znamená, že na zisku tohoto krajů se podílel hlavně vlastní kapitál a tržby ne, ale jak bylo zmíněno, v tomto kraji se nachází podnik, který není finančně zdravý – tento podnik dosahuje negativních výsledků hospodaření za celé sledované období.

Rentabilita tržeb se v kladných hodnotách pohybovala od 0,20 % do 127,54 %. Stejně jako ve všech ostatních rentabilitách dosáhl Jihomoravský kraj nejnižší hodnoty, menší jak procento. Na zisku se nejvíce podílely tržby v Královéhradeckém kraji – více jak 100 %. Vyšších hodnot také dosáhli producenti v Karlovarském kraji. Přes 20 % bylo naměřeno v Ústeckém a v kraji Vysočina.

4.5.2. Ukazatele aktivity

Tyto ukazatelé zhodnocují, kolikrát se za rok promění aktiva na peníze a za jakou dobu k tomu průměrně dojde. Sleduje se ukazatel obratu celkových aktiv, zásob, pohledávek a závazků; dále také doba obratu zásob, pohledávek a závazků.

Graf 9 Porovnání obrátu celkových aktiv mezi kraji (průměr za 2004-2013) ⁶

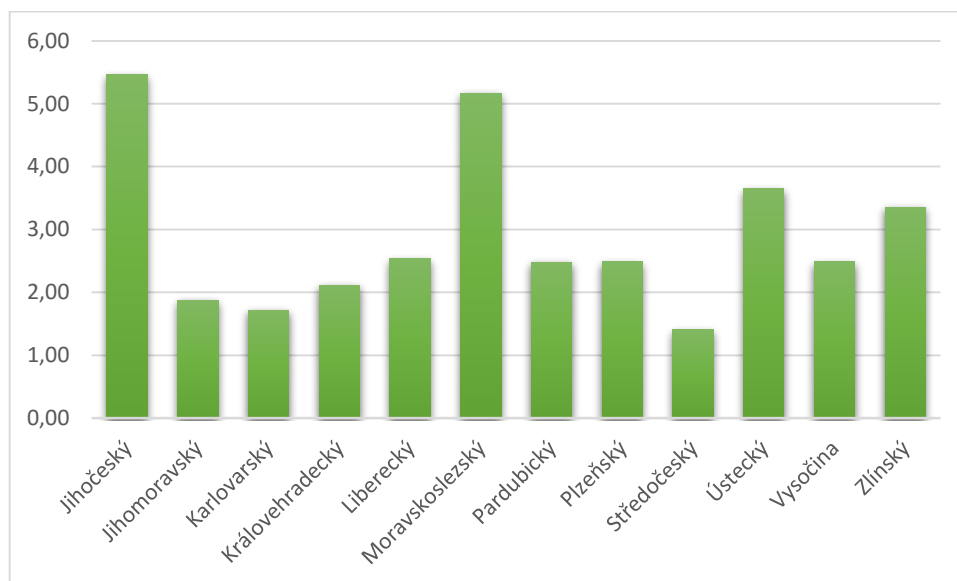
Zdroj: Vlastní zpracování

Hodnoty obrátu celkových aktiv (Graf 9) se pohybovaly od 0,11 do 0,59. Nejvyšších hodnot dosáhl Středočeský kraj, Jihomoravský a kraj Vysočina. Je zajímavé, že Středočeský kraj dosáhl nejvyššího obrátu aktiv a zároveň jako jediný měl negativní rentabilitu aktiv. Z toho lze vyvodit, že podniky ve Středočeském kraji neefektivně zhodnocovali svá aktiva.

Nejnižší hodnoty obrátu celkových aktiv byly vypočítány pro Karlovarský a Královehradecký kraj (pouze kolem 0,1krát). Doporučované hodnoty jsou nad 1, nicméně obdobných výsledků bylo dosaženo i v jiných pracích na finanční analýzu zemědělských podniků, takže výsledky jsou v normě vzhledem k odbětví. Z výsledků je patrné, že vložená aktiva se příliš nepodílela na tvorbě zisku.

⁶ Kolikrát se aktiva „obráť“ za rok

Graf 10 Porovnání obratu zásob mezi kraji (průměr za 2004-2013)

Zdroj: Vlastní zpracování

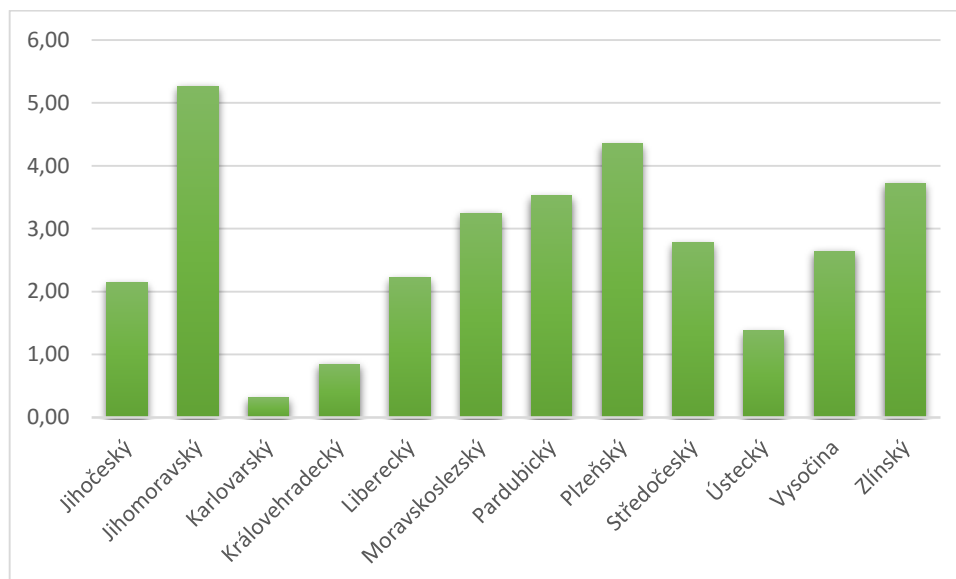
Obrat zásob (Graf 10) se pohyboval od 1,41 do 5,46. Nejvíce své zásoby využívaly a zpeněžovaly podniky v Jihočeském a Moravskoslezském kraji, kdy je zpeněžily více jak 5krát za rok. Naopak nejméně prodávaly své zásoby ve Středočeském kraji přibližně 1,4krát.

Tento ukazatel mimo jiné vyjadřuje likviditu zásob, nejlikvidnější byly zásoby v Moravskoslezském kraji v roce 2007, kdy se prodaly 9krát za rok (Zdroj: *Vlastní zpracování*

Příloha 41). Nejnižší hodnota obratu zásob byla v Karlovarském kraji v roce 2012 a to pouze 0,6 (Zdroj: *Vlastní zpracování*

Příloha 20).

Graf 11 Porovnání obrátů pohledávek mezi kraji (průměr za 2004 – 2013)

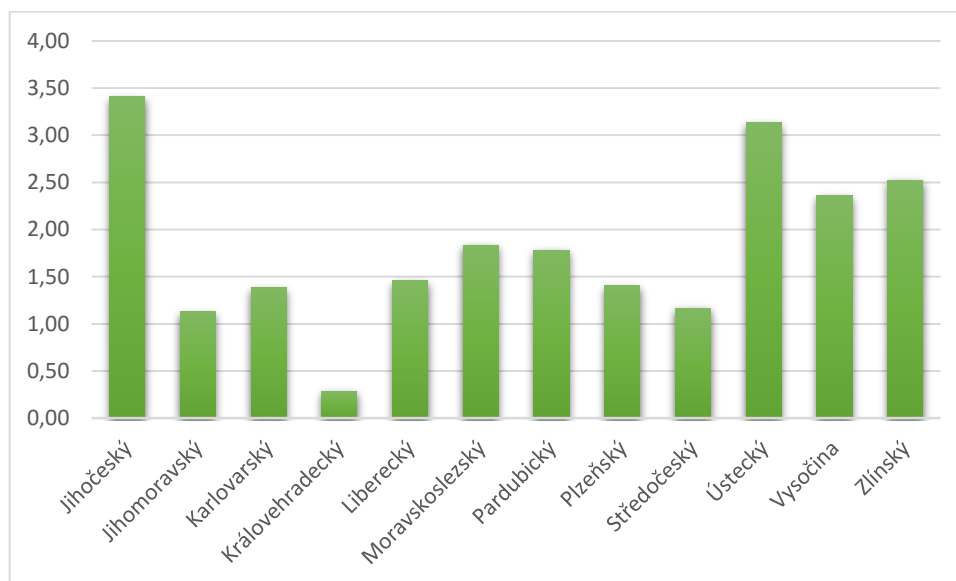
Zdroj: Vlastní zpracování

Obrát pohledávek (Graf 11) se pohybuje od 0,31 do 5,27. Tento ukazatel by měl být vyšší než obrát závazků – tedy je potřeba získávat hotovost z pohledávek pro financování podniku a také pro hrazení vlastních závazků). Většina krajů měla hodnotu obrátu pohledávek vyšší než hodnotu obrátu závazků (obrátek závazků se nachází v intervalu od 0,29 do 3,41 – viz Graf 12) – což je výhodnější situace. Pouze následující kraje měly lepší platební morálku než jejich odběratelé: Jihočeský, Karlovarský (kromě roku 2010, kdy obrát pohledávek výrazně převýšil obrát závazků – viz Zdroj: *Vlastní zpracování*

Příloha 21) a Ústecký kraj.

Největší rozdíl mezi obrátem pohledávek a závazků byly v Jihomoravském kraji, kdy byl obrát pohledávek téměř 4krát větší než závazků, dále pak v Plzeňském (skoro 3krát).

Graf 12 Porovnání obrátů závazků mezi kraji (průměr za 2004 - 2013)

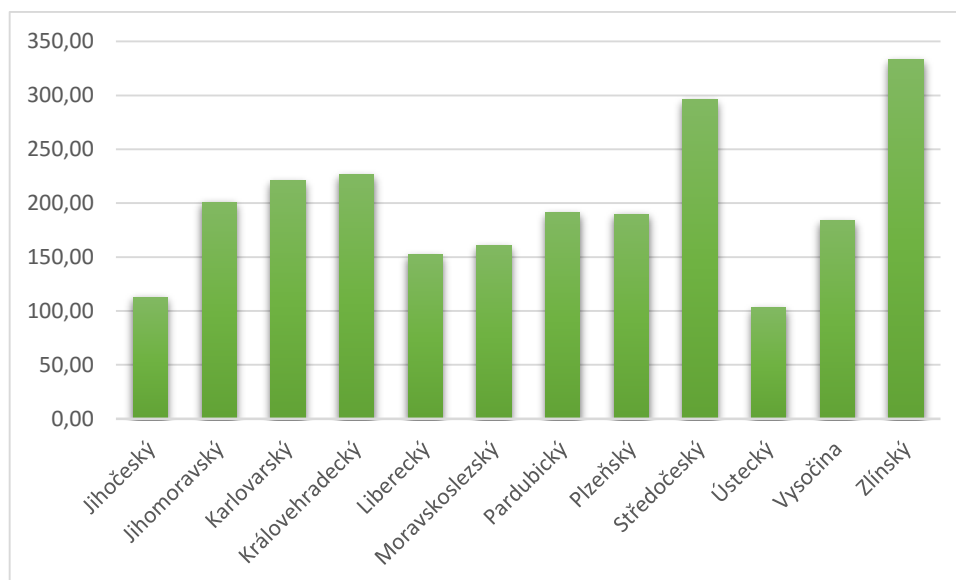

Zdroj: Vlastní zpracování

Průměrná doba obrátu zásob (Graf 13) byla ve všech krajích nad 100 dní. Vyšších hodnot než ostatní dosáhly podniky ve Zlínském a Středočeském kraji, kdy se hodnoty pohybovaly v průměru kolem 300 dní. Také z toho lze usuzovat, že se prodej zásob negeneruje tržby a že mají velké zásoby, které spíše využívají pro vlastní činnost než pro další prodej.

Nejrychleji se zásoby zpeněžovaly v Ústeckém a Jihočeském kraji, kdy se jim je podařilo prodat přibližně jednou za čtvrt roku. Všechny ostatní kraje přeměňovaly své zásoby na peníze od 150 do 220 dní.

Graf 13 Porovnání doby obrátu zásob mezi kraji ve dnech (průměr za 2004 – 2013)

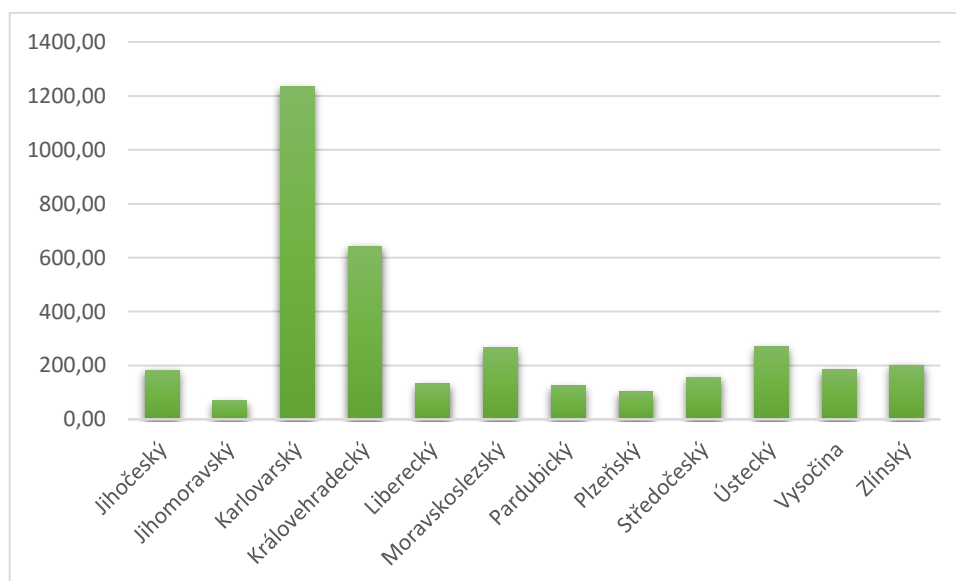

Zdroj: Vlastní zpracování

Doba obratu pohledávek (Graf 14) se pohybovala v průměru od 70 dní do 269 dní. Opět se zde vyskytovaly velice vysoké hodnoty u některých krajů, které nemusí přímo znamenat, že jim takto dlouho trvá vymáhat pohledávky (ale samozřejmě je zde možnost, že některý odběratel neplnil své závazky a zkresloval tím výsledek tohoto ukazatele). Takto vysoké hodnoty byly naměřeny v Karlovarském, Královéhradeckém kraji, které již dále nešly očistit, protože v nich zbyl pouze jediný podnik. U Královéhradeckého kraje začala doba obratu pohledávek stoupat po roce 2009, u dalšího kraje byly hodnoty vysoké po celou sledovanou periodu. Tyto dva kraje generovaly velmi malé tržby v poměru k pohledávkám, které byly mnohem vyšší než tržby.

Nejkratší doba obratu pohledávek byla vypočtena u Jihomoravského kraje a Plzeňského kraje (kolem 100 dní). Vzdálenější hodnoty od průměru byly také naměřeny v Moravskoslezském a Ústeckém kraji (kolem 270 dní).

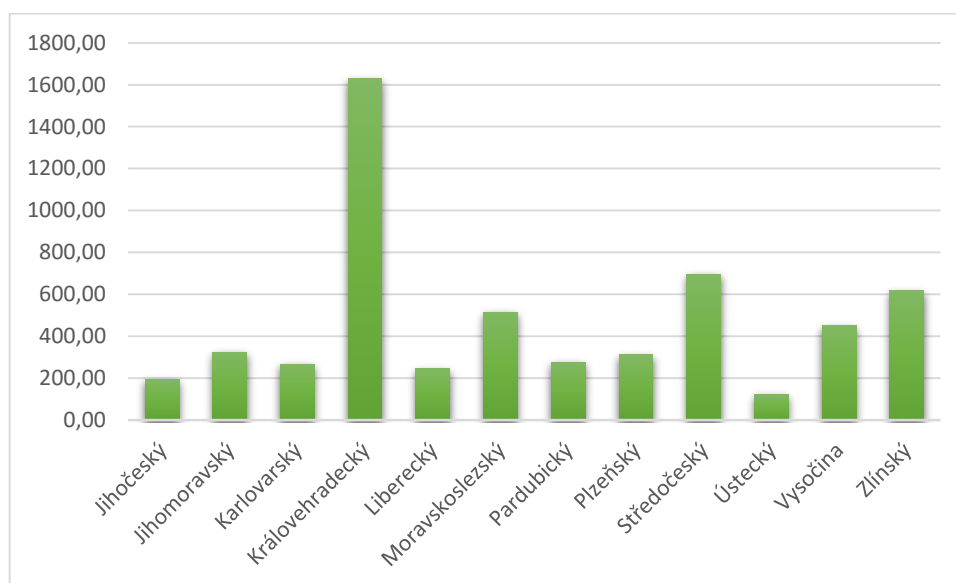
Graf 14 Porovnání doby obrátů pohledávek mezi kraji ve dnech (průměr za 2004 – 2013)

Zdroj: Vlastní zpracování

Doby obratu závazků (Graf 15) byly vyšší než doby obratu pohledávek ve všech krajích kromě Ústeckého a Karlovarského, který jako jediný platil svoje závazky rychleji, než platili jeho odběratelé pohledávky. Vyrovnané byly hodnoty u Jihočeského kraje, kdy byl rozdíl mezi dobou obratu pohledávek a závazků pouze 14 dní. Všechny kraje měly dobu obratu závazků nad 124 dní.

Graf 15 Porovnání doby obratu závazků mezi kraji ve dnech (průměr za 2004 – 2013)

Zdroj: Vlastní zpracování

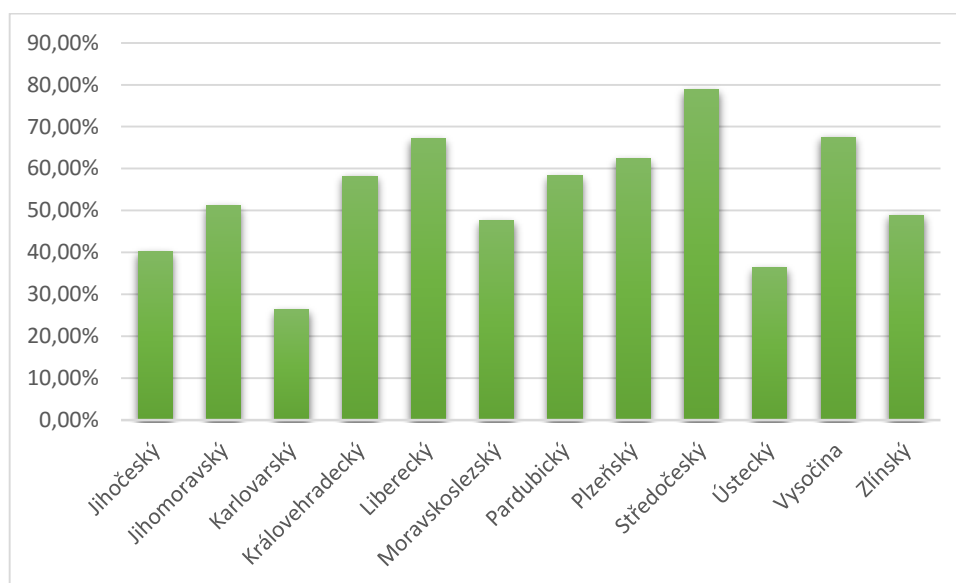
I u obratu závazků byly některé kraje ve velmi vysokých číslech – Královehradecký, Středočeský, Zlínský a Moravskoslezský. Tyto výsledky nemusí přímo znamenat, že platí své závazky až takto po splatnosti, ale vzhledem k předchozím hodnotám ukazatelů a přetrvávajícím negativním výsledkům hospodaření, nízkým tržbám ve Středočeském kraji, by tyto vyšší hodnoty doby obratu závazků mohly znamenat neschopnost splácet je. Podobné tendence byly pozorovány i při porovnání hodnot ukazatelů Královehradeckého a Moravskoslezského kraje.

4.5.3. Ukazatele zadluženosti

Z Graf 16 je vidět, z kolika procent se na majetku farem podílely cizí zdroje. Tyto hodnoty se pohybovaly od 26 % do 79 %. U tohoto ukazatele byl vývoj ve všech krajích stabilní, způsob financování farem se neměnil a zůstal poměrově stejný. Vyšší míra závislosti (nad 50 %) byla u 7 krajů (viz Graf 16). Největší podíl cizích prostředků byl ve Středočeském, Libereckém a kraji Vysočina (nad 67 %).

Ostatní kraje byly méně závislé a jejich majetek byl tvořen více vlastními než cizími zdroji. Vyšší závislost nemusí být špatným znakem zdraví firmy, pokud firma nemá dostatečné vlastní prostředky, nicméně tento ukazatel by se měl postupně snižovat s tím, jak se firma vyvíjí – tento vývoj nebyl za sledované období pozorován u žádného kraje.

Graf 16 Porovnání celkové zadluženosti mezi kraji (průměr za 2004 – 2013)

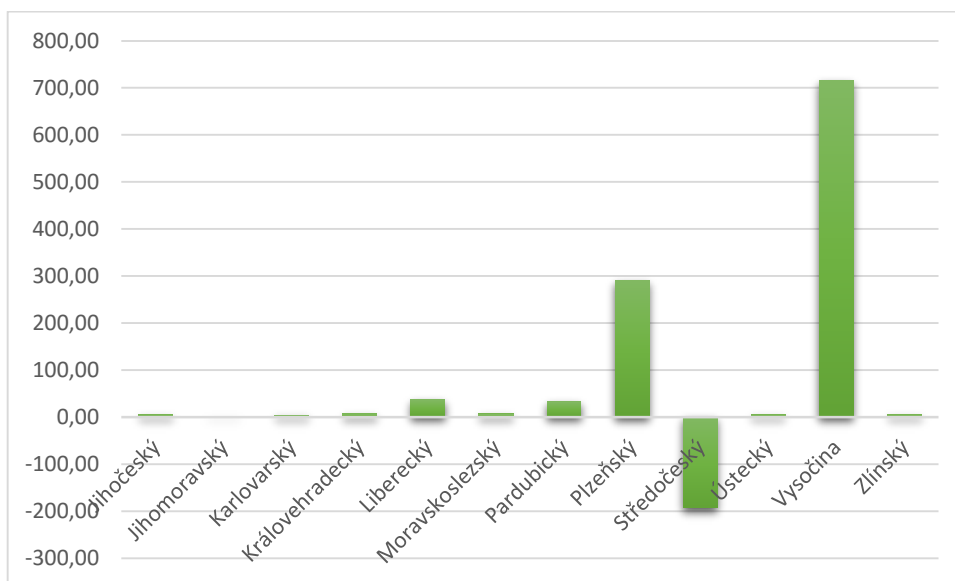

Zdroj: Vlastní zpracování

Výsledky úrokového krytí v Graf 17 naznačují, že všechny kraje, kromě Středočeského byly schopny ze svých zisků financovat svoje dluhy – cizí zdroje, které jsou vloženy do podniku. Tento negativní výsledek byl způsoben především obrovským propadem ve Středočeském kraji v roce 2009 – od roku 2010 se však pomalu vracel ukazatel do více příznivých hodnot (viz **Příloha 65**). Podniky ve Středočeském kraji vykazovaly negativní výsledky hospodaření po většinu sledovaného období, proto byl i tento ukazatel negativní.

Vysokých hodnot dosáhly kraj Vysočina a Plzeňský – takto enormní výsledky byly vypočteny díky konstrukci ukazatele, kdy se poměruje zisk a úroky. Podniky v těchto krajích měli oproti zisku zanedbatelné úroky. Ostatní podniky dosahovaly reálnějších hodnot od 2,34 do 37,38 a tedy že jsou schopny financovat cizí zdroje.

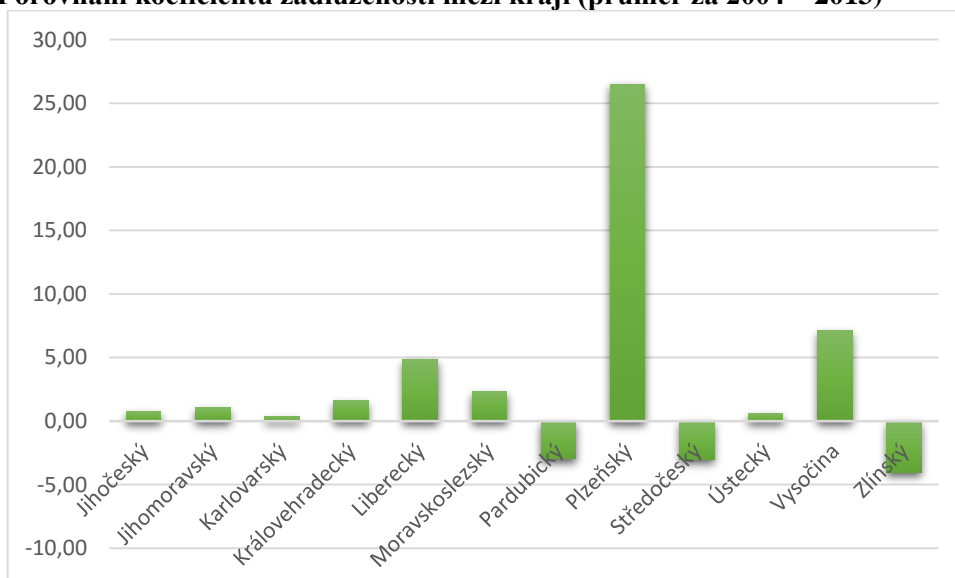
Graf 17 Porovnání úrokového krytí mezi kraji (průměr za 2004 – 2013)

Zdroj: Vlastní zpracování

Koeficient zadluženosti představuje poměr cizího a vlastního kapitálu a tedy míru zadluženosti. Z Graf 18 lze usoudit, že nejvíce zadlužené byly podniky v Plzeňském kraji následované krajem Vysočina a Libereckým krajem. Nejmenší podíl cizího kapitálu byl výpočtem u Středočeského, Pardubického a Zlínského kraje.

Graf 18 Porovnání koeficientu zadluženosti mezi kraji (průměr za 2004 – 2013)

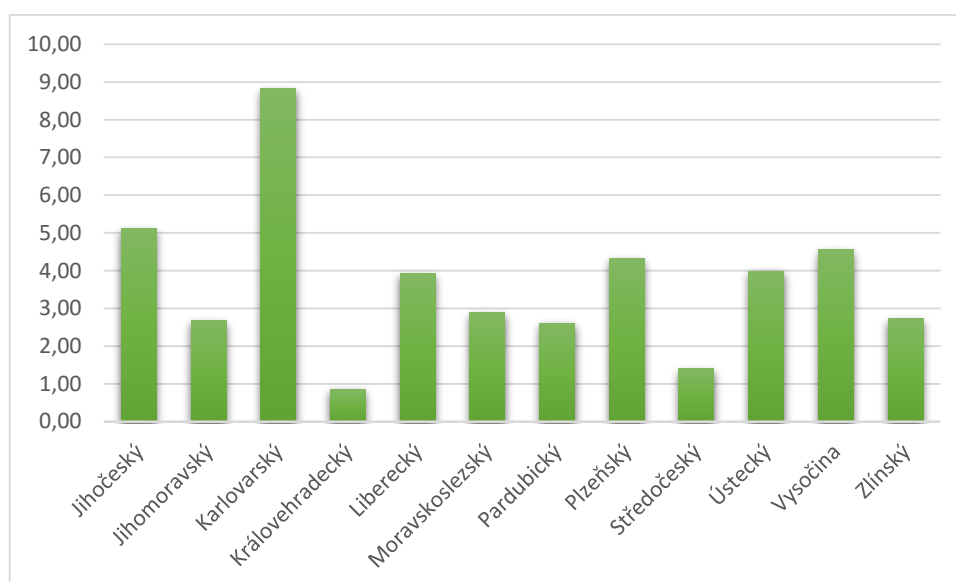
Zdroj: Vlastní zpracování

4.5.4. Ukazatele likvidity

Jako ideální se uvádějí hodnoty pro běžnou likviditu (viz Graf 19) mezi 1,8 – 2,5. Běžná likvidita se u sledovaného vzorku pohybovala od 0,86 do 8,82. Pouze Královehradecký a Středočeský kraj měly hodnoty nižší, což znamená, že nebyly příliš solventní z pohledu běžné likvidity. Farmy v Královehradeckém kraji by nebyly schopny prodejem veškerých oběžných aktiv uhradit krátkodobé závazky – tento kraj má i velmi nízké hodnoty dalších ukazatelů a také obratu pohledávek, což značí malou schopnost hradit své závazky.

Přesně do doporučeného rozmezí se nedostal žádný kraj, všechny kromě dvou krajů dosahovaly vyšších hodnot než 2,5. Nejlépe na tom byl z pohledu tohoto ukazatele Karlovarský kraj, který se na základě výsledků zdál být nejsolventnější.

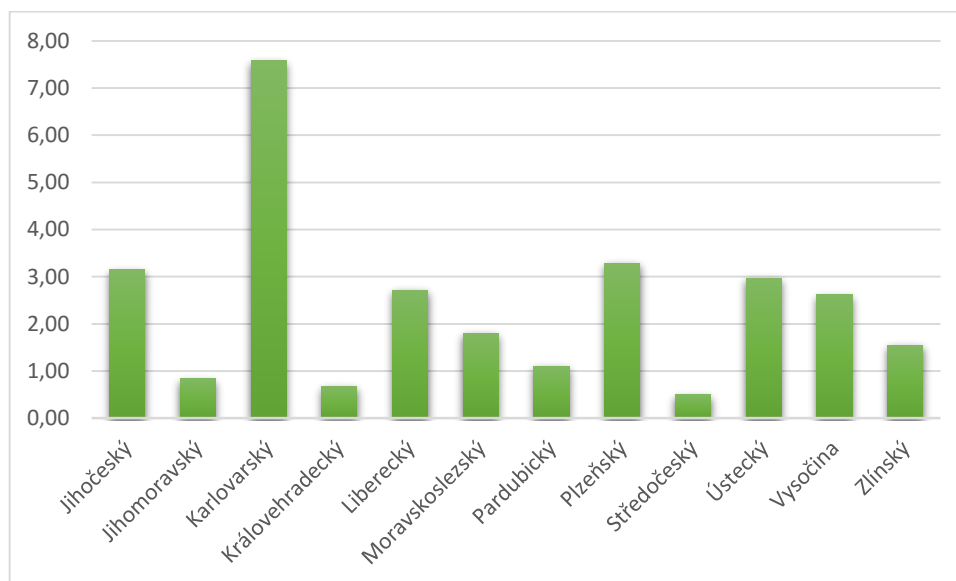
Graf 19 Porovnání běžné likvidity mezi kraji (průměr za 2004 – 2013)

Zdroj: Vlastní zpracování

V případě pohotovosti likvidity v Graf 20 nebyly zohledněny zásoby jako zdroj pro pokrytí krátkodobých závazků. Zde byly hodnoty nižší než u běžné likvidity u všech krajů. K malému poklesu došlo u Královehradeckého kraje – to značí, že tento kraj neměl příliš velké zásoby nebo zásoby, které by měly velkou hodnotu.

Graf 20 Porovnání pohotové likvidity mezi kraji (průměr za 2004 – 2013)

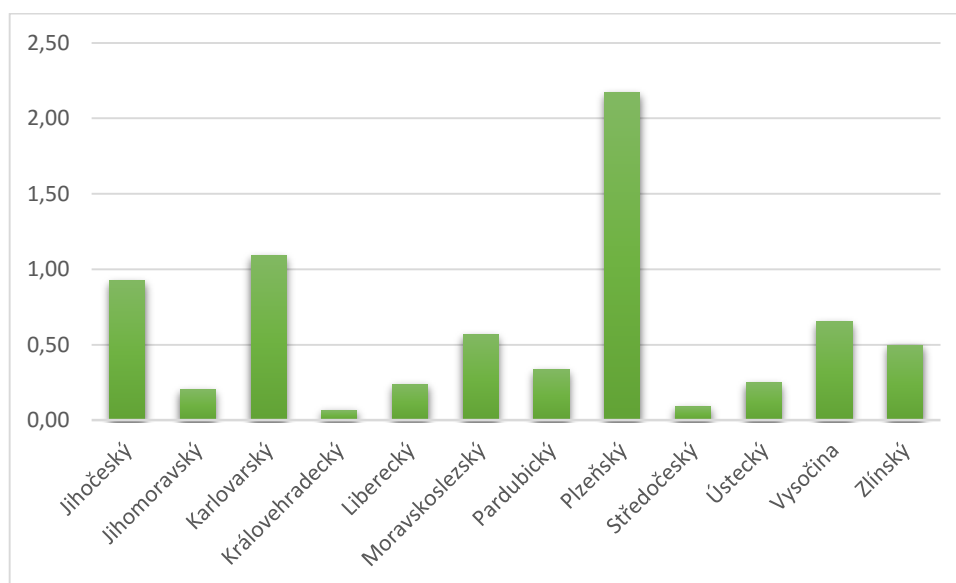
Zdroj: Vlastní zpracování

Vysoké hodnoty pohotové likvidity nad 1,5 nejsou příznivé pro farmy, protože jsou jejich finanční prostředky neefektivně vázány ve velkém množství oběžných aktiv. Těchto hodnot dosáhla většina podniků. Hodnoty celého vzorku se pohybovaly od 0,5 do 7,57. Pouze čtyři kraje se udržely pod hranicí – Středočeský, Královehradecký, Jihomoravský a Pardubický kraj.

Poslední ukazatel likvidity v Graf 21 posuzoval ihned dostupné finanční prostředky jak na účtech, tak v hotovosti atd. Doporučené hodnoty jsou mezi 0,2 a 0,5. Vzorek farem dosahoval hodnot okamžité likvidity od 0,07 do 2,17.

Vysoké procento finančních prostředků bylo v Plzeňském, Karlovarském a Jihočeském kraji, což bylo dobré znamení, protože tyto podniky mohly flexibilně a rychle využívat dostupné finanční prostředky. Výrazně nižších hodnot dosáhl Královehradecký a Středočeský kraj (méně jak 0,2). Takto nízké hodnoty značí, že tyto kraje nejsou schopny z peněžních prostředků hradit právě splatné dluhy, což potvrzuje předchozí výsledky finančních ukazatelů pro tyto dva kraje. Zbytek sledovaných krajů se pohyboval v doporučených hodnotách.

Graf 21 Porovnání okamžité likvidity mezi kraji (2004 – 2013)

Zdroj: Vlastní zpracování

4.6. Závislost na dotacích (struktura nákladů a ziskovosti)

Mezi ukazateli spojenými se ziskem byla zjištěna silná závislost na dotacích (dle přístupu Milan a kol. 2014). Z Tabulka 5 a Tabulka 6 je vidět, jak se hodnoty měnily po odebrání dotací v celém sledovaném vzorku.

Zisk farem za přítomnosti dotací se pohyboval od (-1 021 710 Kč) do 40 576 880 Kč; v případě, že byl odebrán vliv dotací, tak se nacházely v intervalu od (-3 448 000 Kč) do 15 683 000 Kč (podobné hodnoty jsou naměřeny i u čisté marže). Směrodatná odchylka se snížila ve všech případech, z čehož lze usuzovat, že se i rozdílnost mezi farmami snížila, to potvrzuje další dosažené výsledky, kdy přítomnost dotací zvyšuje nerovnost mezi farmami (především proto, že výše dotací se značně liší).

Cash flow se také po odebrání vlivu snížil, a to o 59 % a u některých farem to znamenalo propad k negativnímu cash flow, což by se mělo řešit v rámci firmy jinými finančními zdroji, než jsou dotace.

Tabulka 5 Ukazatele za celý sledovaný vzorek s dotacemi v tis. Kč⁷

	FP	NM	CF	EER	ROC
Průměr	10715,08	10720,10	13960,71	1,578	48,20%
Směrodatná odchylka	8736,70	8737,86	10115,97	0,405	41,05%
Minimum	-1021,71	-1018,01	979,99	0,887	-8,04%
Maximum	40576,88	40584,60	46713,60	2,438	156,42%

Zdroj: Vlastní výpočet

Ekonomická efektivnost byla vyšší jak jedna v obou případech (jak s dotacemi, tak bez dotací – po odečtení dotací se snížila efektivnost o 34 %). Za přítomnosti dotací se ekonomická efektivnost pohybuje od 0,887 do 2,438; když byla rovnice očištěna o dotace, tak se hodnoty nacházely v intervalu od 0,605 do 1,446. Takto pozitivní výsledky značí, že příjmy pokrývaly náklady a zbyly finanční prostředky pro další činnost.

Odebráním dotací se nejvíce snížila návratnost vloženého kapitálu a to o 91 %, kdy se z původních téměř 50 % snížila na pouhých 4 %.

Tabulka 6 Ukazatele za celé sledované období bez dotací v tis Kč

	FP	NM	CF	EER	ROC
Průměr	2454,94	2459,96	5700,57	1,034	4,14%
Směrodatná odchylka	5051,38	5052,63	6633,42	0,298	23,39%
Minimum	-3448,00	-3444,20	-1584,20	0,605	-27,33%
Maximum	15683,00	15690,71	21819,71	1,446	48,70%

Zdroj: Vlastní výpočet

4.7. Zhodnocení technické efektivnosti

4.7.1. Regionální pohled na technickou efektivnost

Průměr technické efektivnosti mléčných farem je 94,18 %. Rozložení technické efektivnosti je rovnoměrné – směrodatná odchylka se pohybuje pouze kolem 0,02,

⁷ FP – zisk farmy; NM – čistá marže, CF – cash flow; EER – ekonomická efektivnost; ROC – návratnost vloženého kapitálu

minimální hodnota je 92,86 % přičemž maximum dosáhlo hodnoty 99,53 %. Tyto výsledky naznačují, že producenti mléka vysoce využívají své produkční možnosti.

Tabulka 7 Regionální srovnání technických efektivností

Kraj	Průměr	Sm. Odchylka	Minimum	Maximum
Jihočeský	0,939	0,019	0,931	0,988
Jihomoravský	0,948	0,022	0,951	0,981
Karlovarský	0,941	0,021	0,950	0,988
Královehradecký	0,935	0,019	0,939	0,987
Liberecký	0,944	0,021	0,930	0,990
Moravskoslezský	0,940	0,020	0,932	0,989
Pardubický	0,943	0,022	0,930	0,988
Plzeňský	0,941	0,018	0,931	0,986
Středočeský	0,935	0,020	0,929	0,995
Ústecký	0,939	0,018	0,930	0,979
Vysočina	0,940	0,021	0,929	0,986
Zlínský	0,945	0,019	0,930	0,987

Zdroj: Vlastní výpočet

Z regionálního pohledu se technické efektivnosti jednotlivých krajů příliš neliší (viz Tabulka 7). Průměr se pohybuje mezi 93,5 % a 94,7 %. Nejvyšší průměr technické efektivnosti byl vypočten pro Jihomoravský kraj (94,79 %), nicméně nejvyšší hodnota vůbec byla vypočtena v Středočeském kraji, který dosáhl téměř sta procent (99,52 %).

Mezi regiony tedy nebyly pozorovány výrazné rozdíly v technické efektivnosti mléčných farem. Při zaměření na vývoj technických efektivností každého regionu ve sledovaném časovém úseku (2004 – 2013) lze pozorovat jiné tendence. Největší meziroční

růst byl zaznamenán v Jihočeském, Jihomoravském a Pardubickém kraji, na druhou stranu technická efektivnost meziročně klesala v Karlovarském kraji. V ostatních krajích se střídají růsty a poklesy technické efektivnosti.

4.7.2. Technická efektivnost farem dle lokace v LFA

Všechny farmy nacházející se v méně příznivých oblastech měly podobný průměr technické efektivnosti (Tabulka 8) avšak farmy v horské oblasti (H1) využívají své produkční možnosti více než ostatní farmy – 94,24 %. Nejvyššího průměru dosáhly nejvýše položené farmy, což mohlo být ovlivněno tím, že farmy v této oblasti také chovají ve velkém ovce – ovce a skot není nijak odlišen ve finančních výkazech, které byly využity pro výpočty veškerých ukazatelů. Vyšší technická efektivnost by také mohla být ovlivněna plemenem, které se více chová ve vyšších oblastech. České strakaté plemeno dosahuje lepších hodnot produkovaného mléka v horských oblastech a na pastvinách - vyšší tučnost a vyšší obsah proteinů, kratší mezidobí, avšak množství nadojeného mléka je nižší. Ve výše položených oblastech se také využívá pastva pro krávy, které nejsou aktuálně pro tržní produkci mléka, což také zvyšuje technickou efektivnost produkce.

Absolutně nejvyšší technická efektivnost byla vypočtena u farem mimo LFA – 99,53 %. Výpočty naznačují (směrodatná odchylka je pouze kolem 0,2 %), že nebyly příliš velké rozdíly uvnitř jednotlivých méně příznivých oblastí a zároveň, že nebyly velké rozdíly mezi LFA farmami a farmami mimo LFA. Menší rozdíly byly patrné pouze v horské oblasti H2 a také uvnitř oblasti se specifickými omezeními.

Úplně nejnižší technická efektivnost byla naměřena v horské oblasti H5 – 92,86 % (v této oblasti byly také nejnižší LFA platby a nejméně se měnící technická efektivnost za sledovanou dobu – tyto zjištění naznačují, že zde byla stabilní situace a že by se dala ještě zvýšit).

Tabulka 8 Technická efektivnost z pohledku LFA

	Průměr	Sm. Odchylka	Minimum	Maximum
H1	0.9424	0.0200	0.9349	0.9870
H2	0.9418	0.0201	0.9415	0.9885
H3	0.9411	0.0199	0.9306	0.9891
H4	0.9411	0.0194	0.9316	0.9867
H5	0.9417	0.0199	0,9286	0.9863
OA	0.9404	0.0194	0.9307	0,9862
S	0.9412	0.0201	0.9297	0.9895
N	0.9417	0.0197	0.9294	0.9953

Zdroj: Vlastní výpočet

4.8. Zhodnocení ziskovosti

4.8.1. Regionální pohled na ziskovost

V Tabulka 9 jsou vypočtené průměry jednotlivých komponent ziskovosti. Z výsledků tabulky je patrné, že ziskovost se ročně zvyšovala o 2,7 % v průměru. Technická změna a změna ceny vstupu napomohla růstu ziskovosti, to znamená, že farmáři využili investice k posunu své produkční hranice. Pozitivní vliv technické změny mohl být způsoben modernizací či inovacemi financovanými investičními dotacemi, které byly v této práci zahrnuty do „ostatních dotací“. Z Tabulka 9 je také patrná silná korelace mezi změnou ostatních podpor a technickou změnou.

Tabulka 9 Průměrné hodnoty komponentů změny ziskovosti (v %) a Spearmanův korelační koeficient

	Průměr	Δ SAPS	Δ dotace LFA	Δ ostatních dotací	Δ kvót
Růst výstupu	-0,040	-0,017	0,173	0,180	0,150
Δ ceny výstupů	1,375	0,222	0,041	-0,076	-0,166
Δ ceny vstupů	-0,107	0,038	0,107	0,092	0,147
Technická Δ	1,872	0,201	0,329	0,297	0,475
Rozsah výroby	-0,858	-0,049	-0,326	-0,353	-0,270
Tržní síla	0,256	0,037	0,292	0,305	0,269
Δ technické efektivity	-0,055	-0,109	0,023	-0,070	-0,029
Δ ziskovosti	2,658	0,189	0,139	0,088	0,009

Zdroj: Vlastní výpočet

Poznámka: Zvýrazněné koeficienty jsou statisticky významné při $\alpha = 0.05$.

V průměru komponenta změny ceny výstupu pozitivně ovlivňovala změnu ziskovosti (o 1,4 % ročně). Vývoj tuzemské ceny mléka reflektoval vývoj světové ceny mléka, tento vývoj lze charakterizovat silným kolísáním, především v období 2006 – 2009 kdy byl rapidní růst v roce 2007 následován dvěma roky poklesu ceny (viz Graf 2). Po zbytek sledovaného období cena převážně rostla (kromě roku 2012). Průměrné relativní tempo růstu ceny mléka bylo ve sledovaném období 2 %. Tato tendence ceny výstupu byla korelována s opatřeními SZP, především se SAPS a kvótami – viz významnost Spearmanova koeficientu v Tabulka 9. Současný růst SAPS a ceny mléka posiloval ziskovost producentů mléka. Změna mléčných kvót byla na druhou stranu spojena s poklesem ceny kvůli růstu dodávek mléka.

Pozitivní vliv na růst ziskovosti lze pozorovat také u komponenty tržní síly. Nenulová hodnota této komponenty naznačuje, že existovaly nedokonalosti na trhu s mlékem. Také bylo zjištěno, že narušení podmínek dokonalé konkurence bylo statisticky signifikantně

spojeno se změnou podpor LFA a se změnou ostatních dotací i kvót. Toto naznačuje, že nástroje zemědělské politiky mohly vést k narušením trhu.

Naopak komponenta výnosů z rozsahu působila negativně na změnu ziskovosti. Z tohoto výsledku je patrné, že farmy nefungovaly na efektivní úrovni. Významná negativní korelace byla také mezi komponentou rozsahu (scale) a LFA, ostatními dotacemi a změnou kvót. Další negativní korelace byla také mezi změnou SAPS a změnou technické efektivnosti. Obdobné výsledky byly pozorovány Rizovem a kol. (2013). Změna ziskovosti jako celek byla pozitivně korelována se SAPS a LFA podporami, které tvoří dodatečný příjem pro producenty mléka a významně přispívají k ziskovosti.

V Tabulka 10 a Tabulka 11 jsou průměry komponent ziskovosti mléčných farem v jednotlivých krajích. Růst výstupu byl negativní ve většině regionů (největší záporná změna byla v Karlovarském kraji (-7,4 %) a nejvyšší pozitivní růst byl zaznamenán ve Středočeském kraji (2,6 %)). Změna ceny výstupu byla pozitivní ve většině regionů, pouze Jihomoravský kraj vykazoval negativní změnu ceny. Nejvyšší kladná změna ceny výstupu byla v Jihočeském kraji (3,28 %). Změna ceny vstupů nebyla příliš významná ve sledovaném období a byla pozitivní ve všech regionech kromě Moravskoslezského, Pardubického a Plzeňského. Změna ziskovosti se nacházela mezi (-5,50 %) v Královehradeckém kraji a 5,67 % v Moravskoslezském kraji.

Tabulka 10 Vypočtené komponenty změny ziskovosti (průměr každého kraje v %) I

Kraj	Změna růstu výstupu	Změna růstu ceny výstupu	Změna růstu ceny vstupů	Změna ziskovosti
Jihočeský	-0,68	3,28	0,12	3,74
Jihomoravský	-0,32	-0,72	0,86	-0,47
Karlovarský	-7,43	3,04	0,92	1,05
Královeský	-6,29	1,92	0,27	-5,50
Liberecký	-0,58	0,61	0,11	-2,04
Moravskoslezský	0,96	1,40	-0,67	5,67
Pardubický	-0,18	2,04	-0,36	3,22
Plzeňský	0,00	1,92	-0,66	3,77
Středočeský	2,56	0,13	0,83	4,39
Ústecký	-1,74	1,70	0,24	2,61
Vysočina	-2,45	2,10	0,34	3,41
Zlínský	-0,44	1,61	0,16	2,71

Zdroj: Vlastní zpracování

Technická změna byla pouze pozitivní a nalézala se mezi 0,06 % (Královeský kraj) a 2,54 % (Jihomoravský kraj). Průměr rozsahu výroby byl ve většině krajů negativní, pouze čtyři z celkového počtu dvanácti regionů se nacházely v pozitivní změně této komponenty (Královeský, Středočeský, Jihomoravský a Karlovarský). Pozitivní hodnoty značí, že pouze tyto regiony se přibližovaly k optimalizaci produkce, zbytek regionů neprodukoval s optimálním rozsahem výroby. Výsledky komponenty tržní síly se výrazně lišily regionálně – polovina krajů dosahovala pozitivní změny této komponenty (komponenta se pohybovala od (-2,74 %) do 4,91 %). Změna technické efektivity byla stálá (viz Tabulka 11). Změna byla od (-0,68 %) do 0,20 % a byla negativní v polovině krajů.

Tabulka 11 Vypočtené komponenty změny ziskovosti (průměr každého kraje v %) II

Kraj	Technická změna	Rozsah výroby	Tržní síla	Změna technické efektivity
Jihočeský	1,69	-3,41	2,93	-0,37
Jihomoravský	2,54	1,70	-2,74	-0,43
Karlovarský	0,60	5,54	0,57	-0,34
Královehradecký	0,06	0,91	-1,60	-0,68
Liberecký	1,04	-1,29	-1,97	-0,16
Moravskoslezský	2,04	-1,43	1,70	0,02
Pardubický	1,68	-0,16	-1,14	0,19
Plzeňský	1,02	-1,09	0,61	0,20
Středočeský	1,04	1,41	0,00	0,00
Ústecký	1,16	-1,77	3,06	0,00
Vysočina	1,43	-2,69	4,91	0,00
Zlínský	1,99	-0,20	-0,04	-0,10

Zdroj: Vlastní výpočet

4.8.2. Zhodnocení ziskovosti dle lokace v LFA

V Tabulka 12 jsou průměrné zisky s dotacemi a bez dotací přepočtené na pracovníka. Při porovnání zisků farem, které nebyly znevýhodněné, s farmami, které se nacházely v méně příznivých oblastech, lze vidět, že farmy mimo LFA měly vyšší zisk než znevýhodněné farmy. Pouze farmy v horské oblasti H2 vyčnívaly, což bylo kvůli farmě, která nepobírala po sledovanou dobu dotace LFA (farma Gajd'ák spol. s.r.o.) a také, že další dvě farmy, které se zde nacházely (Zefa Volary, s.r.o. a Zefa Zbytiny, s.r.o.), měly mnohem větší příjmy než ostatní farmy (což bylo pravděpodobně způsobeno daty, které byly použity pro výpočet – finanční výkazy, kde nebyly přímo odlišeny tržby z mléčné produkce a z ostatní živočišné produkce či z další přidružené výroby). Pravděpodobně i z těchto důvodů měly farmy v horské oblasti H2 kladný zisk. Negativní zisk i s dotacemi LFA byl vypočten ve farmách v oblasti H3, H5 a oblasti se specifickými omezeními – tyto oblasti mimo jiné také obdržely průměrně nejnižší LFA dotace ze sledovaného vzorku firem.

Tabulka 12 Zisk přepočtený na pracovníka (rozděleno dle LFA) v Kč

	S dotacemi LFA	Bez LFA dotací
H1	69 722,30	-462 010,87
H2	571 490,10	114 212,51
H3	-28 833,55	-286 511,17
H4	21 961,94	-748 005,91
H5	-541 196,72	-982 629,25
OA	30 617,27	-170 456,52
S	-48 060,94	-678 703,48
N	89 715,68	89 715,68

Zdroj: Vlastní výpočet

Z výpočtů v Tabulka 12 je vidět, že odstranění LFA dotací způsobilo značný pokles zisku, který byl vysoký ve všech sledovaných méně příznivých oblastech. Pouze farmy v horské oblasti H2 zůstaly i přes odejmutí dotací v kladných číslech (viz důvody zmíněné výše). Největší propad byl vypočten u horské oblasti H5, následně pak u oblasti se specifickým omezením (S) a také v horské oblasti H2. Tento propad značí, že všechny farmy byly na dotacích pro méně příznivé oblasti závislé (některé farmy více než jiné). LFA platby tvořily důležitý příjem pro znevýhodněné farmy. Detailní analýza vlivu LFA dotací na zisk farem je v Tabulka 13 a Tabulka 14.

V Tabulka 13 je doloženo, že dokonce i s dotacemi měly některé farmy v každé oblasti minimálně jednou negativní zisk (ve sledovaném období) – to mohlo být způsobeno spoustou faktorů, například ekonomickou krizí v roce 2009, která ovlivnila negativně cenu mléka a tím i příjem farmářů; v některých letech farmy neobdržely platby pro méně příznivé oblasti (nepožádaly/nesplňovaly v daném roce požadavky) atp.

Absolutně nejnižší zisk byl vypočten ve farmě v horské oblasti H4 a následně v ostatní oblasti OA. Absolutně nejvyšší zisk byl ale vypočten u farmy, která se nachází mimo méně příznivé oblasti. Nejvyšší zisk mezi LFA byl naměřen v oblasti OA, což značí, že jsou zde poměrně velké rozdíly mezi farmami, což potvrzuje i vysoká hodnota směrodatné odchylky. Velké rozdíly byly také sledovány mezi farmami mimo LFA a také farmami v horské oblasti H1 a v oblastech se specifickými omezeními. Naopak nejmenší rozdíly dle směrodatné odchylky byly mezi farmami v horské oblasti H5 a H3.

Tabulka 13 Vypočtený zisk s přítomností LFA dotací v Kč (27,425)

	Průměr	Sm. Odchylka	Minimum	Maximum
H1	4 668 796	10 434 043	-10 548 532	24 478 143
H2	10 490 211	8 930 994	-510 793	40 576 885
H3	483 153	3 811 214	-5 930 000	14 884 143
H4	-4 558 586	8 096 193	-25 143 584	32 709 927
H5	-661 484	1 926 320	-4 472 294	4 057 820
OA	6 397 096	19 150 788	-17 983 078	49 777 759
S	2 563 229	9 844 405	-9 981 000	38 494 776
N	3 938 321	10 970 623	-12 963 948	52 151 490

Zdroj: Vlastní výpočet

Pokud jsou porovnávány zisky bez LFA plateb, dochází ke změně některých charakteristik farem (tabulka 13). Nejvyšší a nejnižší zisk zůstal stejný (nejvyšší hodnota mimo LFA, nejnižší hodnota ze všech a zároveň nejvyšší hodnota v LFA byla naměřena v horské oblasti H4). Nejmenší rozdíly byly naměřeny v oblasti H3, kde bylo přítom sedm farem – tento pokles naznačuje, že zde nejsou rovnoměrně rozprostřeny dotace a že některé farmy dostávaly více než jiné, ač byly ve stejné oblasti. Malé rozdíly byly také mezi farmami v horské oblasti H5 – zde byly také malé rozdíly i s dotacemi, což může znamenat, že farmy uvnitř této oblasti měly podobné charakteristiky a že dostávaly rovnocenné platby méně příznivým oblastem – jsou zde tři farmy.

Tabulka 14 Vypočtený zisk bez dotací LFA v Kč

	Průměr	Sm. Odchylka	Minimum	Maximum
H1	-8 288 733	2 908 940	-12 130 000	-5 244 000
H2	3 336 778	4 083 782	-1 205 000	15 683 000
H3	-3 036 424	2 088 867	-5 931 000	6 333 000
H4	-12 745 492	9 414 799	-34 902 000	16 477 000
H5	-2 993 000	1 852 777	-8 165 000	-488 000
OA	-4 693 271	9 751 760	-25 974 000	13 195 000
S	-2 306 947	6 048 320	-9 981 000	13 504 000
N	3 938 321	10 970 623	-12 963 948	52 151 490

Zdroj: Vlastní výpočet

Na základě výsledků Gini koeficientu bylo zjištěno, že LFA platby přispívaly ke „spravedlivějšímu“ rozdělení zisku mezi farmami. Gini koeficient byl vypočten pro 4 případy:

- a) Oblasti mimo LFA jsou odebrány
 - a. rozdělení pokud jsou přítomny LFA platby
 - b. rozdělení bez LFA dotací.
- b) Ve výpočtu jsou zahrnuty úplně všechny farmy
 - a. rozdělení s LFA dotacemi
 - b. rozdělení bez LFA dotací.

Pro případ bez oblastí mimo LFA byl Gini koeficient – 0,272 (dotace jsou přítomny) a 0,192 (bez dotací). V případě zahrnutí farem mimo LFA byly výsledky Gini koeficientu – 0,186 a 0,183. Nižší hodnoty tohoto koeficientu značí, že byl zisk bohatství rozdělen spravedlivěji – rovnoměrně. Na základě těchto výsledků lze říci, že ve sledovaném období 2004 – 2013, byl zisk spravedlivěji rozdělen, pokud do výpočtu zahrneme oblasti mimo méně příznivé oblasti a pokud odebereme LFA dotace z výpočtu.

Pokud je sledován vliv LFA dotací na rozdělení bohatství pouze v méně příznivých oblastech, tak je zřejmé, že zisk byl rozdělen rovnoměrněji, pokud nejsou dotace přítomny. To znamená, že dotace pro méně příznivé oblasti zvyšují rozdíly mezi farmami v LFA. Toto potvrzuje, že farmy dostávají poměrně odlišné výše dotací.

Tabulka 15 a Tabulka 16 obsahují průměry komponent ziskovosti mléčných farem v LFA i mimo LFA. Změna výstupu byla negativní ve většině oblastí (nejnižších hodnot dosáhl růst v oblasti H1 a to (-11,29 %) a naopak nejvyšší hodnota byla vypočtena v oblastech

se specifickým omezením a to 0,34 %), přičemž pouze farmy se specifickými omezeními a farmy mimo méně příznivé oblasti dosáhly kladných čísel změny výstupu. Pokles těchto hodnot nemusí být špatným znamením, protože ceny výstupu měly opačnou tendenci a tedy ve všech krajích stoupaly. Růst ceny výstupu se pohyboval mezi 0,46 % (oblast S) a 3,37 % (oblast H1). Největší růst ceny byl zaznamenán v oblasti s klesající změnou množství výstupu. To znamená, že v této oblasti vyráběli méně, ale přitom si udržovali stejnou hladinu příjmů.

Změna ceny vstupů byla ve sledovaném období zanedbatelná a byla ve většině oblastí pozitivní, pohybovala se od (-0,96 %) do 1,04 % (pouze farmy v horské oblasti H3 a farmy

mimo LFA měly negativní změnu ceny vstupu). Pro zemědělce jsou lepší záporné hodnoty této komponenty, protože to značí, že se jim s tím budou snižovat i náklady na produkci mléka.

Tabulka 15 Vypočtené průměry komponent ziskovosti z pohledu příslušnosti do LFA v Kč I

	Změna růstu výstupu	Změna růstu ceny výstupu	Změna růstu ceny vstupů	Změna ziskovosti
H1	-0,1129	0,0337	0,0104	-0,2119
H2	-0,0040	0,0215	0,0011	0,0318
H3	0,0020	0,0187	-0,0011	0,0358
H4	-0,0023	0,0166	0,0013	0,0337
H5	-0,0041	0,0218	0,0012	0,0175
OA	-0,0142	0,0134	0,0078	0,0228
S	0,0034	0,0046	0,0028	-0,0083
N	0,0031	0,0158	-0,0096	0,0444

Zdroj: Vlastní výpočet

Technická změna (Tabulka 16) nabývala pouze pozitivních hodnot a nacházela se mezi 0,59 % (H1) a 2,08 % (H4). Nejmenší technický vývoj byl tedy zaznamenán v oblasti, která se považuje za nejvíce znevýhodněnou. Nicméně je zajímavé, že některé méně příznivé oblasti dosáhly vyšších výsledků této komponenty než oblasti bez omezení – byly to farmy v méně příznivých oblastech H2 a H4 – ostatní oblasti LFA dosáhly srovnatelných výsledků s farmami mimo LFA. Tento výsledek by mohl být způsoben například tím, že podniky mimo méně příznivé oblasti tolik neinvestovaly do nových technologií.

Průměr rozsahu výroby (Tabulka 16) byl ve většině oblastí negativní (od (-3,36 %) do (-0,16 %)), pouze dvě oblasti měly kladné hodnoty v průběhu sledovaného období a to farmy v H1 oblasti (4,64 %) a farmy, kterou byly mimo méně příznivé oblasti (0,5 %). Pozitivní výsledky tohoto komponentu znamenaly, že pouze tyto dvě oblasti optimalizovaly svoji produkci a že oblasti a farmy s negativní komponentou rozsahu výroby nehospoďarily s optimálními výnosy z rozsahu.

Hodnoty tržní síly byly odlišné napříč oblastmi – tři oblasti vykazovaly negativní změnu této komponenty, a to farmy v oblasti H1 (-17,78 %), S (-1,32 %) a oblasti mimo

LFA (-1,05%). Negativní hodnota této proměnné značí, že farmy ve sledované oblasti ztrácely svoji tržní sílu. Zbytek oblastí vykazoval pozitivní hodnoty od 0,07 % do 3,05 %.

Technická efektivnost byla v průběhu let stabilní (detailně rozebrané hodnoty jsou v kapitole Zhodnocení technické efektivnosti), kdy se změna pohybovala od (-0,26 %, S) a 0,11 % (H1).

Tabulka 16 Vypočtené komponenty ziskovosti z pohledu příslušnosti do LFA v KČ II

	Technická změna	Rozsah výroby	Tržní síla	Změna technické efektivnosti
H1	0,0059	0,0464	-0,1787	0,0011
H2	0,0176	-0,0336	0,0287	-0,0014
H3	0,0107	-0,0142	0,0148	-0,0015
H4	0,0209	-0,0059	0,0016	-0,0001
H5	0,0074	-0,0016	0,0007	0,0001
OA	0,0171	-0,0207	0,0305	0,0003
S	0,0131	-0,0134	-0,0132	-0,0026
N	0,0173	0,0050	-0,0105	0,0005

Zdroj: Vlastní výpočet

Hodnoty změny ziskovosti jsou v Tabulka 15. Tyto hodnoty se nacházely mezi (-21,19 %, H1) a 4,44 % (mimo LFA). Negativní změna horské oblasti H1 byla pravděpodobně způsobena mimo jiné ztrátou tržní síly, která mohla být spojena s kvalitou produktu a také množstvím výstupu spojeného se strukturálními změnami stáda.

5. Diskuse

Práce hodnotila rentabilitu českých farem zaměřených na produkci mléka, přičemž bylo analyzováno 47 podniků. Výslední ukazatelů **rentabilit** jsou podobné jako u Svobody a Novotné (2013), kteří prováděli finanční analýzu na 830 zemědělských podnicích. Stejně jako jejich výsledky, tak i výsledky této práce ukazují, že podniky jsou rentabilní za sledované období (dle jejich výsledků na tom má podíl opatření SZP až 17 %). Obdobně také rentabilita aktiv dosahovala v průměru nejnižších hodnot ze sledovaných rentabilit.

Dále se práce zaměřila na technologii výroby mléka. Z **odhadnutých parametrů IDF** (viz Příloha 1) je patrné, že podíl vstupů na kapitálu je nejnižší (0,0447), podíl vstupů na půdě je nejvyšší (0,4619) a elasticita výstupu je kolem 0,2526, elasticita podpůrných plateb je 0,0256. Z toho také vyplývá, že podíl kapitálu na celkových nákladech je pouze 5%, nicméně podíl půdy je kolem 46 %. Toto zjištění odráží nedostatek inovací v mléčné produkci, což je spojeno s narušením trhu, zvláště na začátku sledovaného období. Tento výsledek byl mimo jiné také potvrzen Čechurou a kolektivem (2014).

Kromě výrobních technologií může ziskovost mléčných farem ovlivnit rovněž dotační politika. Výsledky dosažené dle metody **rozkladu nákladů a zisku** ukazují závislost podniků na dotacích. Po odečtení dotací se zisk (FP) snížil u českých farem o 77%, což značí poměrně silnou závislost zisku na dotacích. Přes uvedené nejsou čeští farmáři tak závislí na dotacích jako někteří z jejich evropských konkurentů. Např. Milan a kol. (2014), který analyzoval ziskovost španělských farem, prokazuje 155% pokles zisku. U čisté marže (NM) byl vztah dotací opačný než u zisku, zde je vyšší závislost českých farem (77 %) než španělských (42 %).

Důležitou komponentou ziskovosti je rovněž **technická efektivnost**. Dle provedeného výzkumu je průměrná technická efektivnost mléčných farem v ČR 94,18%. Rozložení technické efektivnosti je rovnoměrné – směrodatná odchylka se pohybuje pouze kolem 0,02, minimální hodnota je 92,86 % přičemž maximum dosáhlo hodnoty 99,53 %. Tyto výsledky naznačují, že producenti mléka vysoce využívají své produkční možnosti. Tyto výsledky korespondují s výsledky Čechury a kol. (2014), který využil Fixed Management Model (FMM) pro analýzu technických efektivností českých a slovenských farem produkujících mléko.

Na základě výsledků bylo dále zjištěno, že jsou pouze malé rozdíly mezi technickou efektivností farem hospodařících v méně příznivých oblastech a mezi farmami mimo LFA.

Obdobných výsledků dosáhla Sojková (2008). Dokonce bylo zjištěno, že farmy nacházející se v LFA dosahují průměrně vyšší technické efektivity než farmy mimo LFA. Farmy v nejnvýše položené horské oblasti využívaly své produkční možnosti více než ostatní farmy (– 94,24 %). Je překvapivé, že právě v nejnvýhodněné oblasti je nejvyšší efektivity. Dle výsledků Sojkové (2008) by bylo možno předpokládat, že efektivity bude růst směrem od horských oblastí, přes ostatní, specifické až k oblastem mimo LFA. Malé rozdíly mezi farmami operujícími v a mimo LFA byly také pozorovány Čechurou (2014) – rozdíly byly až pozorovány u farem, které hospodaří na více než 1000 ha (vzorek farem hospodaří v průměru na 650 ha).

Provedený výzkum rovněž analyzoval dynamiku ziskovosti a její ovlivnění jednotlivými komponenty. Z výsledků je patrné, že se ziskovost ročně zvyšovala v průměru o 2,7 %. Technická změna a změna ceny vstupu napomohla růstu ziskovosti, to znamená, že farmáři využili investice k posunu své produkční hranice. Pozitivní vliv technické změny může být způsoben modernizací či inovacemi financovanými investičními dotacemi, které byly v této práci zahrnuty do „ostatních dotací“. Pozitivní vliv investičních dotací na ziskovost zkoumal Špička a kol (2015) – investiční dotace (například z Programu rozvoje venkova) umožňují stabilizovat zisky v období krize, kdy zvyšují konkurenceschopnost farem.

Z Tabulka 9 je také patrná silná korelace mezi změnou ostatních podpor a technickou změnou. Dokonce růst SAPS a LFA je spojen se zvýšením technické změny. Tento výsledek oponuje předpokladu Sipiläinen a Kumbhara (2014), že zemědělské dotace negativně ovlivňují technickou změnu.

Pozitivní vliv na růst ziskovosti lze pozorovat také u komponenty tržní síly. Nenulová hodnota této komponenty naznačuje, že existují nedokonalosti na trhu s mlékem. Také bylo zjištěno, že narušení podmínek dokonalé konkurence je statisticky signifikantně spojeny se změnou podpor LFA a se změnou ostatních dotací i kvót. Toto naznačuje, že nástroje zemědělské politiky mohou vést k narušení trhu (jak bylo také zmíněno Brooks a kol. (2008)).

Naopak komponenta výnosů z rozsahu působí negativně na změnu ziskovosti. Z tohoto výsledku je patrné, že farmy nefungují na efektivní úrovni, podobně jako farmy v Norsku (viz Kumbhar a Lien, 2009). Obdobné výsledky byly pozorovány Rizovem a kol. (2013). Změna ziskovosti jako celek byla pozitivně korelována se SAPS a LFA podporami,

které tvoří dodatečný příjem pro producenty mléka a významně přispívají k ziskovosti (obdobné výsledky byly dosaženy Chrastinovou a Burianovou (2009) pro slovenské farmy).

Zisk farem hospodařících v méně příznivých oblastech je silně závislý na LFA dotacích. Obdobné výsledky zaznamenala Koloszko-Chomentowska (2010). Nejsilnější závislost byla zaznamenána u farem v horské oblasti H1 a v ostatních oblastech LFA (OA).

Dále bylo zjištěno, že kompenzační platby pro méně příznivé oblasti zvětšují rozdíly mezi farmami nacházejícími se v méně příznivých oblastech, to je způsobeno různými výšemi plateb, kdy jsou rozdíly mezi jednotlivými oblastmi vysoké. Naopak tyto dotace vyrovnávají rozdíly mezi farmami v méně příznivých oblastech a farmami mimo – obdobných výsledků dosáhla Štolbová (2008), ačkoli tyto rozdíly nejsou plně vyrovnány. Štolbová (2008) také zjistila spojitost mezi poměrem pastev, velikostí farmy a také výší dotací LFA. Farmy v horských oblastech, kde je vyšší podíl pastvin (které se využívají pro krávy bez tržní produkce mléka), získávají vyšší dotace i v tomto případě.

Závěr

Vývoj mléčného sektoru po vstupu do Evropské unie lze charakterizovat snižujícími se stavy skotu, kdy se měnila i skladba stáda ve prospěch holštýnského plemene. Snižující stavy skotu byly doprovázeny meziročně se zvyšující užitkovostí mléčného skotu. Tuzemská cena syrového mléka byla silně fixovaná na vývoj evropské potažmo světové ceny mléka. Vývoj cen byl za celé sledované období značně rozkolísaný, avšak i přes tento vývoj byla produkce mléka za celou Českou republiku ve sledovaném období poměrně stabilní.

Mezi kraji byly zjištěny značné rozdíly, ať už se jedná o základní charakteristiky podniků nebo o výsledky finanční analýzy. V některých krajích byly dokonce podniky, které by se daly označit jako finančně nezdravé (Karlovarský, Liberecký a Plzeňský kraj). Rozdíly byly pozorovány také v různých tendencích vývoje jednotlivých krajů za sledované období 2004 – 2013. S přihlédnutím k lokalizaci v méně příznivých oblastech byly také patrné rozdíly, ať už ve výši pobírané dotace nebo v základních charakteristikách podniků nacházejících se v jednotlivých oblastech LFA. Při porovnání výsledků mezi méně příznivými oblastmi a farmami, které se nacházely mimo LFA bylo zjištěno, že dotace pro méně příznivé oblasti zvyšovaly rozdíly pro rovnoměrné rozdělení zisku mezi jednotlivými oblastmi.

Mléčné farmy využívaly své produkční možnosti bez výjimky téměř naplno (technická efektivnost nad 90%), což je znakem dobrého vývoje. Byly zde pozorovány minimální rozdíly a to jak mezi kraji, uvnitř krajů mezi jednotlivými podniky. Minimální rozdíly byly také v kontextu lokalizace v méně příznivých oblastech – méně příznivé oblasti dosahovaly srovnatelných ba dokonce o desetiny procent lepších výsledků než farmy lokalizované mimo méně příznivé oblasti. Technická efektivnost se za sledované období neměnila v žádném kraji, z toho se dá soudit, že mléčné farmy byly dostatečně modernizovány, že už se dále nikam moc neposouvají a nevyužívají dále investiční dotace. Na druhou stranu se také mohlo jednat o neefektivní využití investičních dotací z Programu rozvoje venkova.

Ze získaných výsledků byla patrná silná pozitivní závislost mezi obdrženy dotacemi z Evropské unie a ziskovostí českých producentů mléka. Naopak negativně ovlivňovala cenu mléka i ziskovost změna mléčných kvót za dané období. Dotace se ukázaly jako velice důležitým příjmem pro zemědělce a především pro ty, kteří jsou lokalizovaní v méně příznivých oblastech – při absenci tohoto příjmu generují záporný zisk. Dotace jsou sice důležitým příjmem, ale neměly by být jediným, co dělí podniky od záporného zisku

a ztráty. Pro tyto podniky, které vykazují tak silnou závislost na dotacích by bylo vhodné v rámci Společné zemědělské politiky nebo na úrovni agrární politiky státu zajistit funkční program na osamostatnění se (zmenšení závislosti) na dotacích. Vzhledem k tomu, že je již dlouholetým cílem Evropské unie snižovat výdaje na zemědělství byl by to vhodný krok pro trvalou udržitelnost zemědělství.

Seznam použitých zdrojů

- ANDRÉOSSO-O'CALLAGHAN, Bernadette. *The economics of European agriculture*. New York: Palgrave Macmillan, 2003. ISBN 03-337-2644-8.
- BUSSINESINFO, 1997 - 2014. Společná zemědělská politika po reformě z roku 1992. *BussinesInfo.cz: Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. [cit. 2014-02-05]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/zemedelska-politika-reforma-z-roku-1992-5145.html>
- BOŠKOVÁ, I. (2014): Collaboration in the Czech Dairy Chain. *Agris on-line Papers in Economics and Informatics*, 5(4): 35-45. ISSN 1804-1930
- BROOKS, J., DYER, G., TAYLOR, E. (2008): *Modelling Agricultural Trade and Policy Impacts in Less Developed Countries* [online]. OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, No. 11, OECD publishing. [cit. 2015-05-18] doi:10.1787/228626403505
- CIAIAN, P., SWINNEN, J. F. M. (2009): *Credit market imperfections and the distribution of policy rents*. *American Journal of Agricultural Economics*, 91(4): 1124-1139. ISSN 1467-8276.
- CUNHA, Arlindo a A. SWINBANK. *An inside view of the CAP reform process: explaining the MacSharry, Agenda 2000, and Fischler reforms*. New York: Oxford University Press, 2011, xix, 226 p. ISBN 01-995-9157-1.
- ČECHURA, L., HOCKMAN, H., MALÁ, Z., MALÝ, M. (2014): Productivity and efficiency differences between Czech and Slovak milk producers. *Review of Agricultural and Applied Economics*, 2: 17-21. ISSN 1336-9261
- ČECHURA, L. Analysis of the Technical and Scale Efficiency of Farms Operating in LFA. *Agris on-line Papers in Economics and Informatics* [online]. 2014, VI (4), 33 - 44 [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: http://online.agris.cz/files/2014/agris_on-line_2014_4_cechura.pdf
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Zemědělství - časové řady* [online]. 2015 [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zem_cr
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Ceny výrobců – časové rady* [online]. 2015 [cit. 2015-07-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/ipc_cr
- DOLEŽAL, Jan, Pavel MÁCHAL a Branislav LACKO, 2009. *Projektový management podle IPMA*. 1. vyd. Praha: Grada, 507 s. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-2848-3.

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Dotace – Národní dotace* [online]. 2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/narodni-dotace/>

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Dotace – Podpůrný a garanční lesnický fond* [online]. 2015 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/podpurny-a-garancni/>

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Dotace – Struktura dotačních zdrojů* [online]. 2013 [cit. 2014-04-20]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/>

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Program rozvoje venkova ČR v období 2007 - 2013* [online]. 2009 - 2015 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2007/>

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Program rozvoje venkova 2014 - 2020* [online]. 2009 – 2015. [cit. 2016-02-23]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/aktuality/>

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *PRV 2014 - 2020, Vymezení jednotlivých oblastí LFA a navrhovaná diferenciací plateb uvnitř LFA od roku 2015* [online]. 11. 8. 2014 [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/aktuality/vymezeni-jednotlivych-oblasti-lfa-a.html>

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Situační a výhledová zpráva PŮDA* [online]. Listopad 2012 [cit. 2016-02-28]. ISBN 879-80-7434-088-8. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/181775/Zprava_Puda_kniha_web_1_.pdf

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Vznik, vývoj a reformy Společné zemědělské politiky*. [online]. 2010 [cit. 2014-11-04]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/zahranicni-vztahy/cr-a-evropska-unie/spolecna-zemedelska-politika/vznik-vyvoj-a-reformy-spolecne/>

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR v roce 2004: "Zelená zpráva"*. [online]. Ústav zemědělské ekonomiky a informací pod gescí Ministerstva zemědělství., 2006 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/6357/zelena_zprava_2004_cast_1.pdf

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR v roce 2005: "Zelená zpráva"*. [online]. Ústav zemědělské ekonomiky a informací pod gescí Ministerstva zemědělství., 2007 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/6351/zelena_zprava_2005.pdf

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR v roce 2006: "Zelená zpráva"*. [online]. Ústav zemědělské ekonomiky a informací pod gescí Ministerstva zemědělství., 2008 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/123009/ZZ_2006.pdf

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR v roce 2007: "Zelená zpráva"*. [online]. Ústav zemědělské ekonomiky a informací pod gescí Ministerstva zemědělství., 2011 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/126387/ZZ_2007.pdf

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR v roce 2008: "Zelená zpráva"*. [online]. Ústav zemědělské ekonomiky a informací pod gescí Ministerstva zemědělství., 2010 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/126392/ZZ_2008.pdf

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR v roce 2009: "Zelená zpráva"*. [online]. Ústav zemědělské ekonomiky a informací pod gescí Ministerstva zemědělství., 2011 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/61379/Zelena_zprava_2009.pdf

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR v roce 2010: "Zelená zpráva"*. [online]. Ústav zemědělské ekonomiky a informací pod gescí Ministerstva zemědělství., 2012 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/141460/ZZ_2010_komplet.pdf

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR v roce 2011: "Zelená zpráva"*. [online]. Ústav zemědělské ekonomiky a informací pod gescí Ministerstva zemědělství., 2013 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/191660/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_za_rok_2011.pdf

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR v roce 2012: "Zelená zpráva"*. [online]. Ústav zemědělské ekonomiky a informací pod gescí Ministerstva zemědělství., 2014 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/291876/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_za_rok_2012.pdf

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Zpráva o stavu zemědělství ČR v roce 2013: "Zelená zpráva"*. [online]. Ústav zemědělské ekonomiky a informací pod gescí Ministerstva zemědělství., 2015 [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/file/370427/ZZza2013.pdf>

EU, European Commission, Agricultural Policy Perspectives Brief. *Overview of CAP Reform 2014-2020*. [online] 2013. [cit. 2016-02-23]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf

EU, European Commission. *The Common Agricultural policy: a story to be continued*. Luxembourg: EUR-OP, 2012. ISBN 978-927-9232-657.

EU, European Commission. Agriculture and Rural Development. *The Single Area Payment Scheme*. [Online] 2014. [cit 2014-03-20] Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/pdf/factsheet-single-payment-scheme_en.pdf

EU, European Commission, Agriculture and Rural Development. *European Milk Market Observatory* [online]. 2016 [cit. 2016-02-02]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/index_en.htm

EU, European Commission, Agriculture and Rural Development. *CAP Health Check*. [online]. 2009 [cit. 2016-02-02]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/healthcheck/index_en.htm

EUROSKOP.CZ. *Zemědělství. Věcně o Evropě* [online]. [cit. 2014-03-12]. 2005 – 2014. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8924/sekce/zemedelstvi/>

EVROPSKÝ PARLAMENT, Zpravodajství. *Zemědělská politika EU 2014 - 2020: EP posvětil zelenější a spravedlivější SZP* [online]. 20. 11. 2013 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/news/cs/news-room/content/20131118IPR25538/html/Zem%C4%9Bd%C4%9Blsk%C3%A1-politika-EU-2014-2020-EP-posv%C4%9Btil-zelen%C4%9Bj%C5%A1%C3%AD-a-spravedliv%C4%9Bj%C5%A1%C3%AD-SZP>

FAJMON, Hynek. *Současnost a budoucnost českého zemědělství v EU: Informační příručka europoslance Hynka Fajmona*. Fajmon.eu [online]. 2012 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z: <http://www.fajmon.eu/docs/dokumenty/Soucasnost%20a%20budoucnost%20ceskeho%20zemedelstvi%20v%20EU.pdf>

FAOSTAT, Food and Agriculture Organization of the United Nation Statistics Division. *Livestock Primary - Milk* [online]. FAO, 2015 [cit. 2016-01-10]. Dostupné z: <http://faostat3.fao.org/browse/Q/QL/E>

IEEP, Institute for European Environmental Policy for DG Agriculture. *An Evaluation of the less favoured area measure in the 25 member states of European* [online]. 2006, 249 s. [cit. 2015-12-12] Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/eval/reports/lfa/full_text_en.pdf

- CHRASTINOVÁ, Z., BURIANOVÁ, V. (2009): Economic development in Slovak agriculture. *Agricultural Economics-Czech*, 55 (2): 67-76. ISSN 0139-570X
- JONDROW, J., LOVELL, C. A., MATEROV, I. S., SCHMIDT, P. (1982): On the estimation of technical inefficiency in stochastic frontier production function model. *Journal of Econometrics*, 86: 1044-1057. ISSN: 0304-4076
- KOLOSZKO-CHOMENTOVSKA, Z. (2010): Economic consequences of financing dairy cattle farms in the podlaskie province from EU funds. *Annals of Animal Science*, 10 (4): 499-505. ISSN 1642-3402.
- KOUŘILOVÁ, J., PŠENČÍK, J., KOPTA, D. *Dotace v zemědělství z hlediska komplexního pohledu a s přihlédnutím k ekologickému zemědělství*. Brno: AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ CERM, s.r.o., 2009, 106 s., ISBN 9788072046379
- KUMBHAKAR, S.C., LIEN, G. (2009): Productivity and profitability decomposition: a parametric distance function approach. *Food Economics-Acta Agriculturae Scandinavica, Section C*, 6: 143-155. ISSN: 1650-7541.
- MAXOVÁ, J., ŽÁKOVÁ KROUPOVÁ, Z. *Performance of Czech Dairy Farms*. In: *PROCEEDINGS of the 24th International Scientific Conference* [online]. Prague: Czech University of Life Sciences Prague Faculty of Economics and Management, 2015, s. 273-280 [cit. 2015-12-25]. ISBN 978-80-213-2581-4. ISSN 2464-4781. Dostupné z: <http://ap.pef.czu.cz/static/proceedings/2015/>
- MINVIEL, J. J., LATRUFFE, L. *Meta-regression analysis of the impact of agricultural subsidies on farm technical efficiency*. In the EAAE 2014 Congress 'Agri-Food and Rural Innovations for Healthier Societies'. Ljubljana, Slovenia, August 26-29, 2014.
- MOYER, H a Tim JOSLING. *Agricultural policy reform: politics and process in the EU and US in the 1990s*. Burlington, VT: Ashgate, c2002. ISBN 07-546-3050-1
- RIZOV, M., POKRIVCAK, J., CIAIAN, P. *CAP Subsidies and Productivity of EU farms*. *Journal of Agricultural Economics*, 2013, 64 (3), p. 537-557. ISSN: 1477-9552
- RŮČKOVÁ, P. *Finanční analýza*. 4. Aktualizované vydání. Praha: GRADA Publishing, 2011. 144 s., ISBN 978-80-247-3916-8.
- SEDLÁČEK, J. *Finanční analýza podniku*. 2. Aktualizované vydání. Brno: Computer Press, 2011. 160 s., ISBN 978-80-251-3386-6.

SIPILÄINEN, T., KUMBHAKAR, S. C., LIEN, G. *Performance of dairy farms in Finland and Norway from 1991 to 2008*. *European Review of Agricultural Economics*, 2014, 41 (1): 63-86. ISSN 0165-1587

SOJKOVÁ, Z., Z. KROPKOVÁ a V. BENDA. *Slovak agricultural farms in different regions – comparison of efficiency*. *Agricultural Economics* [online]. 2008, (54), 158 - 165 [cit. 2015-12-20] Dostupné z: <http://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/01233.pdf>

SVOBODA, Jaroslav a Martina NOVOTNÁ. Vývoj výsledku hospodaření a rentability zemědělských podniků. *The International Scientific Conference INPROFORUM* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita (Ekonomická fakulta), 2013, **2013**, 279-285 [cit. 2016-02-21]. ISSN 978-80-7394-440-7. Dostupné z: <http://ocs.ef.jcu.cz/index.php/inproforum/INP2013/paper/viewFile/297/309>

SZABO, L., M. GRZNÁR. Prosperity factors of agricultural companies in the SR in the LFA after the EU integration. *Agricultural Economics* [online]. 2008, 54(10), 461–466 [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/02472.pdf>

SZIF, Státní zemědělský intervenční fond. *Program rozvoje venkova 2014 – 2020*. [online]. 2013. [cit. 2016-02-23]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/>

SZIF, Státní zemědělský intervenční fond. *Společná organizace trhu* [online]. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.szif.cz/cs/sot>

ŠPIČKA, J., SMUTKA L., SELBY R. *Recent areas of innovation activities in the Czech dairy industry*. *Agricultural Economics-Czech*, 2015, 61 (6): 249-264. doi: 10.17221/128/2014-AGRICECON

ŠTOLBOVÁ, M. a T. HLAVSA. *The impact of the LFA payments on the FADN farms in the Czech Republic*. *Agricultural Economics* [online]. 2008, 54(10), 489-497 [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/02475.pdf>

ŠTOLBOVÁ, Marie. *Problematika méně příznivých oblastí*. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, 2007, 129 s. ISBN 978-80-86671-47-5.

ÚČTOVÁNÍ. NET, *Účtování dotací*. [online]. 2. 12. 2013 [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: <http://www.uctovani.net/clanek.php?t=Uctovani-dotaci&idc=127>

EAGRI, Ministerstvo zemědělství. *Vznik, vývoj a reformy společné zemědělské politiky*. [online]. 2009 - 2013 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/zahranicni-vztahy/cr-a-evropska-unie/spolecna-zemedelska-politika/vznik-vyvoj-a-reformy-spolecne/>

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha 1 Odhad parametrů IDF.....	92
Příloha 2 Kvóty stanovené EU a produkce mléka v ČR.....	93
Příloha 3 Produkce mléka v ČR a v Evropské Unii (v milionech litrů)	93
Příloha 4 Vývoj ukazatelů rentability (ROE, ROCE) od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji	94
Příloha 5 Vývoj ukazatelů rentability (ROA, ROS) od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji ..	95
Příloha 6 Vývoj obratu zásob a celkových aktiv od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji	96
Příloha 7 Vývoj obratu pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji	96
Příloha 8 Vývoj dob obratu zásob, pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji	97
Příloha 9 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) od 2004 – 2014 v Jihočeském kraji	97
Příloha 10 Ukazatele likvidity od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji	98
Příloha 11 Ukazatele rentability (ROE, ROCE) od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji ..	98
Příloha 12 Vývoj rentability (ROA, ROS) od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji.....	99
Příloha 13 Vývoj obratu aktiv a zásob od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji.....	99
Příloha 14 Vývoj obratu závazků a pohledávek od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji	100
Příloha 15 Vývoj dob obrat zásob, pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji.....	100
Příloha 16 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celkové, koeficientu, úrokového krytí) od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji.....	101
Příloha 17 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji.....	101
Příloha 18 Vývoj rentability (ROE, ROCE) od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji.....	102
Příloha 19 Vývoj rentability (ROA, ROS) od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji.....	102
Příloha 20 Vývoj obratu celkových aktiv a zásob od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji	103
Příloha 21 Vývoj obratu pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji ..	103
Příloha 22 Vývoj dob obratu zásob, pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji	104
Příloha 23 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji	104

Příloha 24 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji	105
Příloha 25 Vývoj rentability (ROE, ROCE) od 2004 – 2013 v Královeshradeckém kraji	105
Příloha 26 Vývoj rentability (ROA, ROS) od 2004 – 2013 v Královeshradeckém kraji...	106
Příloha 27 Vývoj obrátů celkových aktiv a zásob od 2004 – 2013 v Královeshradeckém kraji	106
Příloha 28 Vývoj obrátu pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Královeshradeckém kraji	107
Příloha 29 Vývoj dob obrátu zásob, pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Královeshradeckém kraji.....	107
Příloha 30 Ukazatele zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) od 2004 – 2013 v Královeshradeckém kraji.....	108
Příloha 31 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) od 2004 – 2013 v Královeshradeckém kraji.....	108
Příloha 32 Vývoj rentability (ROE, ROCE) od 2004 – 2013 v Libereckém kraji.....	109
Příloha 33 Vývoj rentability (ROA, ROS) od 2004 – 2013 v Libereckém kraji	109
Příloha 34 Vývoj obrátu celkových aktiv a zásob od 2004 – 2013 v Libereckém kraji ...	110
Příloha 35 Vývoj obrátu pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Libereckém kraji	110
Příloha 36 Vývoj obrátů zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 v Libereckém kraji	111
Příloha 37 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 – 2013 v Libereckém kraji	111
Příloha 38 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 – 2013 v Libereckém kraji	112
Příloha 39 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 – 2013 v Moravskoslezském kraji.....	112
Příloha 40 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 - 2013 v Moravskoslezském kraji.....	113
Příloha 41 Vývoj obrátu celkových aktiv a zásob 2004 - 2013 v Moravskoslezském kraji	113
Příloha 42 Vývoj obrátu pohledávek a závazků 2004 - 2013 v Moravskoslezském kraji	114
Příloha 43 Vývoj dob obrátu zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 v Moravskoslezském kraji	114
Příloha 44 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 - 2013 v Moravskoslezském kraji	115

Příloha 45 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 - 2013 v Moravskoslezském kraji	115
Příloha 46 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 - 2013 v Pardubickém kraji	116
Příloha 47 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 - 2013 v Pardubickém kraji.....	116
Příloha 48 Vývoj obratu celkových aktiv a zásob 2004 - 2013 v Pardubickém kraji.....	117
Příloha 49 Vývoj obratu pohledávek a závazků 2004 - 2013 v Pardubickém kraji.....	117
Příloha 50 Vývoj dob obratu zásob, pohledávek a závazku 2004 - 2013 v Pardubickém kraji	118
Příloha 51 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 - 2013 v Pardubickém kraji.....	118
Příloha 52 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 - 2013 v Pardubickém kraji	119
Příloha 53 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 - 2013 v Plzeňském kraji	119
Příloha 54 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 - 2013 v Plzeňském kraji.....	120
Příloha 55 Vývoj obratu celkových aktiv a zásob 2004 - 2013 v Plzeňském kraji	120
Příloha 56 Vývoj obratu pohledávek a závazků 2004 - 2013 v Plzeňském kraji	121
Příloha 57 Vývoj dob obratu zásob, pohledávek a závazků 2004 - 2013 v Plzeňském kraji	121
Příloha 58 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 - 2013 v Plzeňském kraji.....	122
Příloha 59 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 - 2013 v Plzeňském kraji.....	122
Příloha 60 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 – 2013 ve Středočeském kraji.....	123
Příloha 61 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 – 2013 ve Středočeském kraji.....	123
Příloha 62 Vývoj obratů aktiv a zásob 2004 – 2013 ve Středočeském kraji	123
Příloha 63 Vývoj obratů pohledávek a závazků 2004 – 2013 ve Středočeském kraji.....	124
Příloha 64 Vývoj dob obratu zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 ve Středočeském kraji	125
Příloha 65 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 – 2013 ve Středočeském kraji	125
Příloha 66 Vývoj likvidit (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 – 2013 ve Středočeském kraji	126

Příloha 67 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 – 2013 v Ústeckém kraji.....	126
Příloha 68 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 – 2013 v Ústeckém kraji	127
Příloha 69 Vývoj obrátů aktiv a zásob 2004 – 2013 v Ústeckém kraji	127
Příloha 70 Vývoj obrátů pohledávek a závazků 2004 – 2013 v Ústeckém kraji	128
Příloha 71 Vývoj doby obrátů zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 v Ústeckém kraji	128
Příloha 72 Vývoj ukazatelů likvidity (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 – 2013 v Ústeckém kraji	129
Příloha 73 Vývoj likvidit (běžné, pohotové a okamžité) 2004 – 2013 v Ústeckém kraji.	129
Příloha 74 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 – 2013 v kraji Vysočina.....	130
Příloha 75 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 – 2013 v kraji Vysočina	130
Příloha 76 Vývoj obrátů celkových aktiv a zásob 2004 – 2013 v kraji Vysočina.....	131
Příloha 77 Vývoj obrátů pohledávek a závazků 2004 – 2013 v kraji Vysočina.....	131
Příloha 78 Vývoj doby obrátů zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 v kraji Vysočina	132
Příloha 79 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 – 2013 v kraji Vysočina	132
Příloha 80 Vývoj likvidit (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 – 2013 v kraji Vysočina ...	133
Příloha 81 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 – 2013 ve Zlínském kraji.....	133
Příloha 82 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 – 2013 ve Zlínském kraji	134
Příloha 83 Vývoj obrátů celkových aktiv a zásob 2004 – 2013 ve Zlínském kraji	134
Příloha 84 Vývoj obrátů pohledávek a závazků 2004 – 2013 ve Zlínském kraji	135
Příloha 85 Vývoj dob obrátů zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 ve Zlínském kraji	135
Příloha 86 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 – 2013 ve Zlínském kraji	136
Příloha 87 Vývoj likvidit (běžná, pohotová a okamžitá) 2004 – 2013 ve Zlínském kraji	136

Příloha 1 Odhad parametrů IDF

Proměnná	Koeficient	SE	P [z >Z*]
Čas	0,0148***	0,0031	0,0000
Y1	-0,2526***	0,0275	0,0000
Y2	-0,0256***	0,0128	0,0453
X2	0,4619***	0,0337	0,0000
X3	0,0447***	0,0130	0,0006
X4	0,2033***	0,0375	0,0000
TT	-0,0084***	0,0022	0,0001
Y1T	-0,0090***	0,0023	0,0001
Y2T	-0,0019***	0,0007	0,0121
Y11	-0,0739***	0,0304	0,0149
Y22	-0,0002	0,0030	0,9408
Y12	-0,0188***	0,0039	0,0000
X2T	0,0004***	0,0001	0,0000
X3T	0,0185	0,0020	0,3421
X4T	-0,0001***	0,0001	0,0009
X5T	0,0017	0,0014	0,1980
X22	0,1601***	0,0553	0,0038
X33	0,0190**	0,0079	0,0156
X44	0,0979**	0,0481	0,0417
X23	-0,0417**	0,0209	0,0459
X24	-0,1316***	0,0510	0,0100
X34	0,02879	0,0186	0,1210
Y1X2	0,0383	0,0277	0,1662
Y1X3	0,0109	0,0103	0,2906
Y1X4	-0,0283	0,0223	0,2059
Y2X2	-0,0268***	0,0062	0,0000
Y2X3	0,0052*	0,0028	0,0645
Y2X4	0,0210***	0,0071	0,0032
Sigma	0,2110***	0,0004	0,0000
Lambda	7,0035**	4,5771	0,0474

Zdroj: vlastní zpracování

*Poznámka: ***, **, * je významný na 1%, 5% a 10%*

Tabulka v Příloha 1 poskytuje odhadnuté parametry IDF: Všechny prvořadě parametry jsou významné na 1% stupni významnosti. Vzhledem k teoretické konzistenci odhadnutý model by měl zdědit náležitosti IDF, která musí naplnit následující podmínky: symetrie, monotónnost, pozitivní lineární homogenitu, neklesající a konvexní výstupy a klesající vstupy. Tyto požadavky naznačuje: $\beta_{xj} > 0$ and $\beta_{ym} < 0$ for $j=2,\dots,5$ and $m=1,\dots,3$. Z tabulky je vidět, že jsou požadavky naplněny.

Vzhledem k tomu, že jsou veškeré proměnné normalizovány do logaritmu průměrem vzorku, tak lze parametry první třídy interpretovat jako elasticity IDF. Přitom je potřeba respektovat výstup a jako podíl stínové hodnoty s ohledem na vstupy průměru vzorku. Parametr lambda je významný a větší než jedna. Variace u_{it} je více výrazná než variace náhodné komponenty v_{it} . To naznačuje, že většina odchylek z hranice vstupních požadavků je způsobena spíše technickou neefektivností než náhodnými šoky.

Příloha 2 Kvóty stanovené EU a produkce mléka v ČR

Rok	Kvóta (tis. t)	Produkce (mil. l)
2001	2 798,1	2 796,954
2002	2 798,1	2 740,018
2003	2 797,1	2 657,312
2004	2 771,2	2 688,318
2005	2 682,1	2 828,497
2006	2 682,1	2 774,551
2007	2 737,9	2 764,482
2008	2 792,7	2 811,079
2009	2 820,1	2 791,913
2010	2 848,8	2 694,380
2011	2 877,3	2 746,799
2012	2 906,1	2 824,600
2013	2 935,2	2 859,632

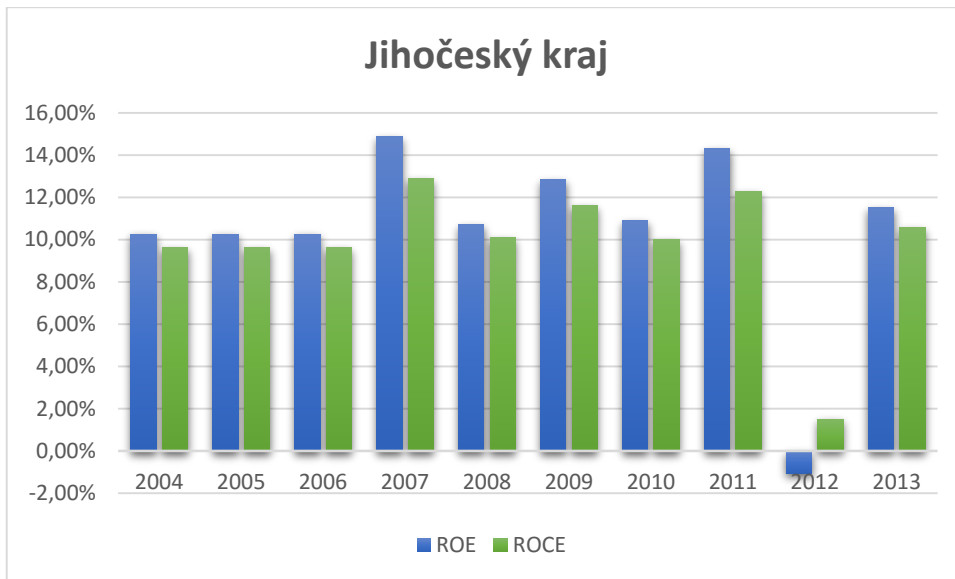
Zdroj: Vlastní zpracování dle MZe (2015) a Faostat (2015)

Příloha 3 Produkce mléka v ČR a v Evropské Unii (v milionech litrů)

Rok	Česká republika	Evropská Unie
2001	2 796,954	155 255,1
2002	2 740,018	155 555,1
2003	2 657,312	155 754,3
2004	2 688,318	153 679,7
2005	2 828,497	154 784,9
2006	2 774,551	154 514,4
2007	2 764,482	153 984,3
2008	2 811,079	154 447,2
2009	2 791,913	152 607,7
2010	2 694,380	153 378,8
2011	2 746,799	155 537,7
2012	2 824,600	155 532,8
2013	2 859,632	157 272,4

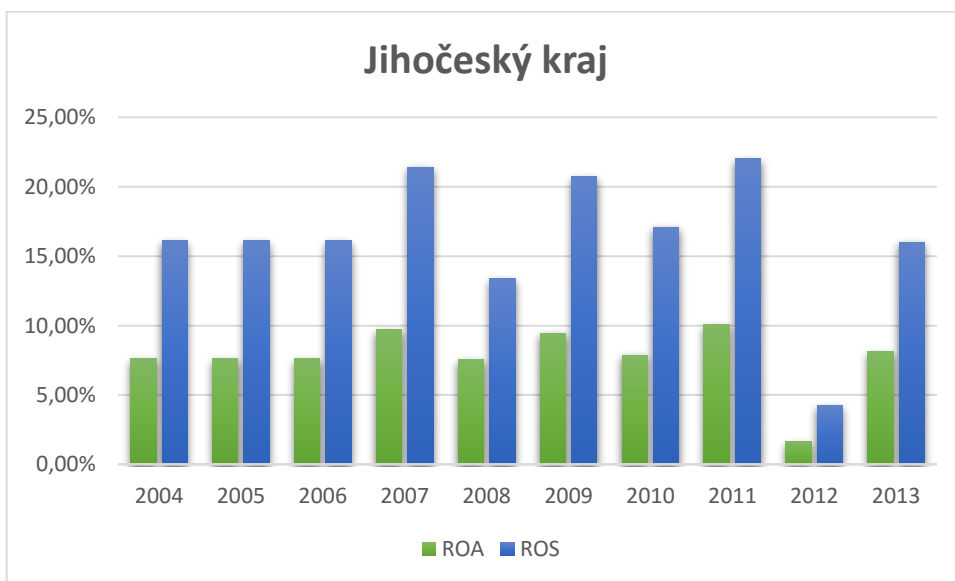
Zdroj: Vlastní zpracování dle FAOSTAT (2015)

Příloha 4 Vývoj ukazatelů rentability (ROE, ROCE) od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji

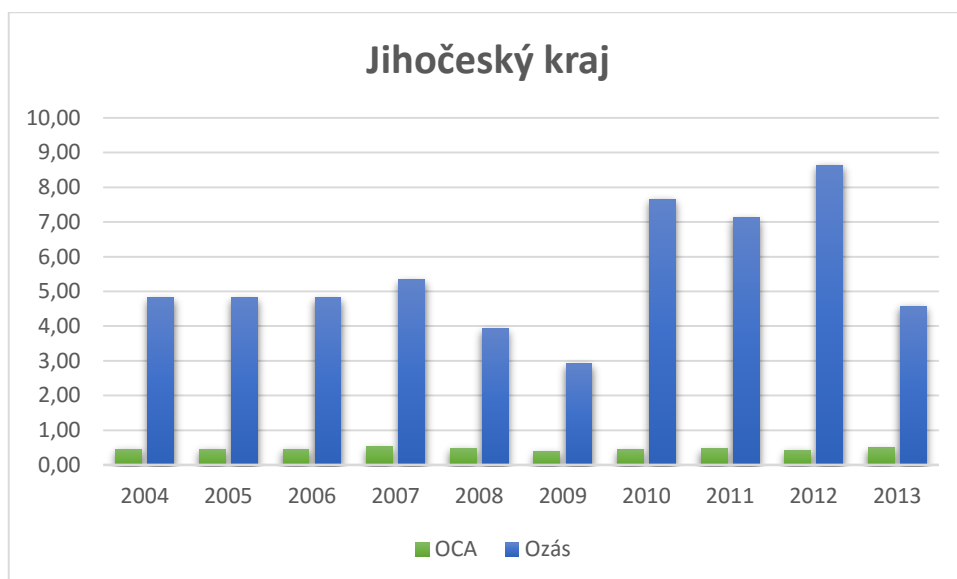
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 5 Vývoj ukazatelů rentability (ROA, ROS) od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji

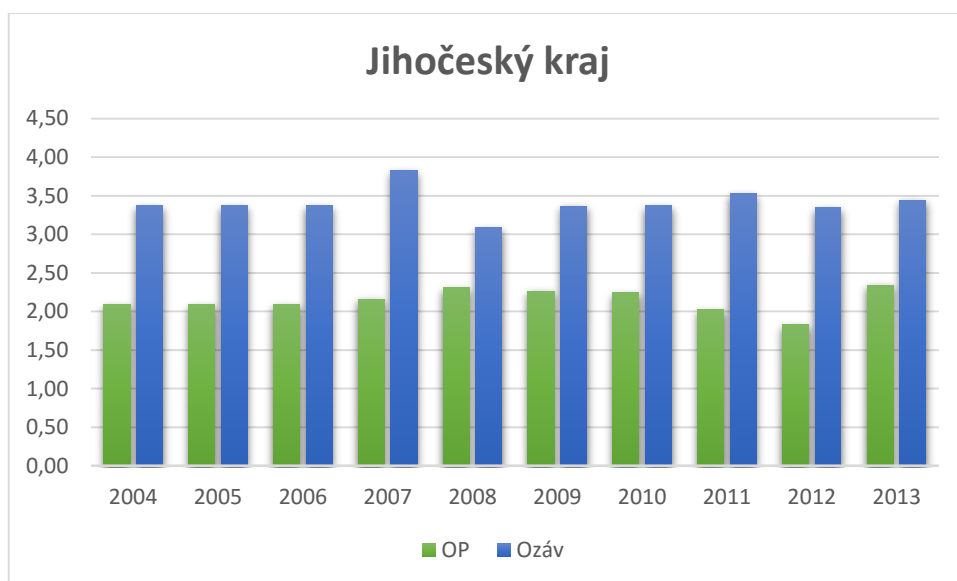
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 6 Vývoj obratu zásob a celkových aktiv od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji

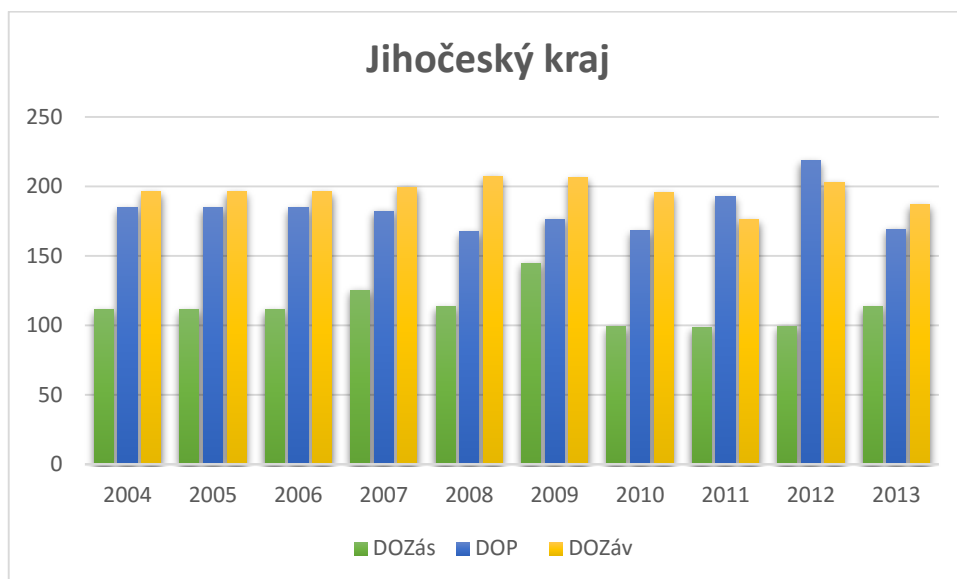
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 7 Vývoj obratu pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji

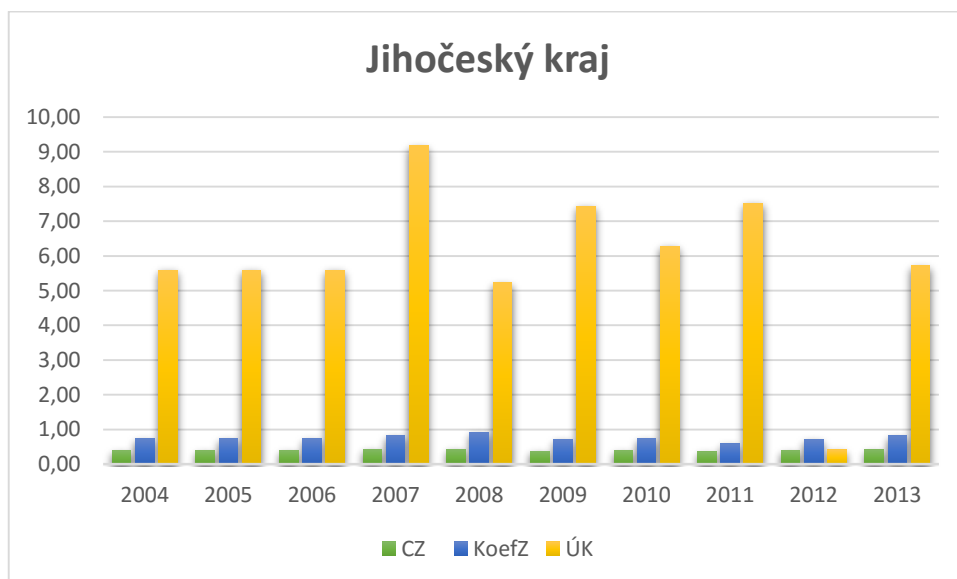
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 8 Vývoj dob obratu zásob, pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji

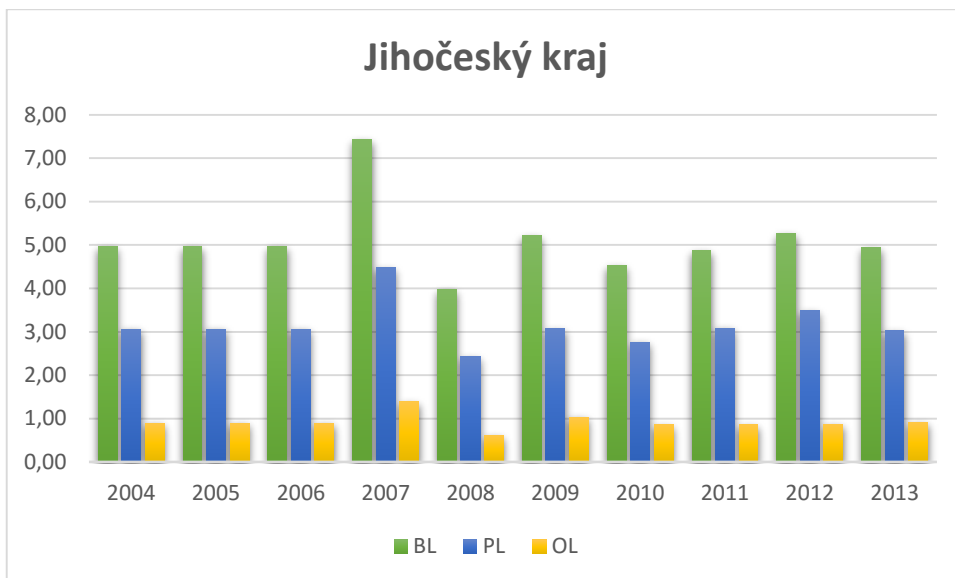
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 9 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) od 2004 – 2014 v Jihočeském kraji

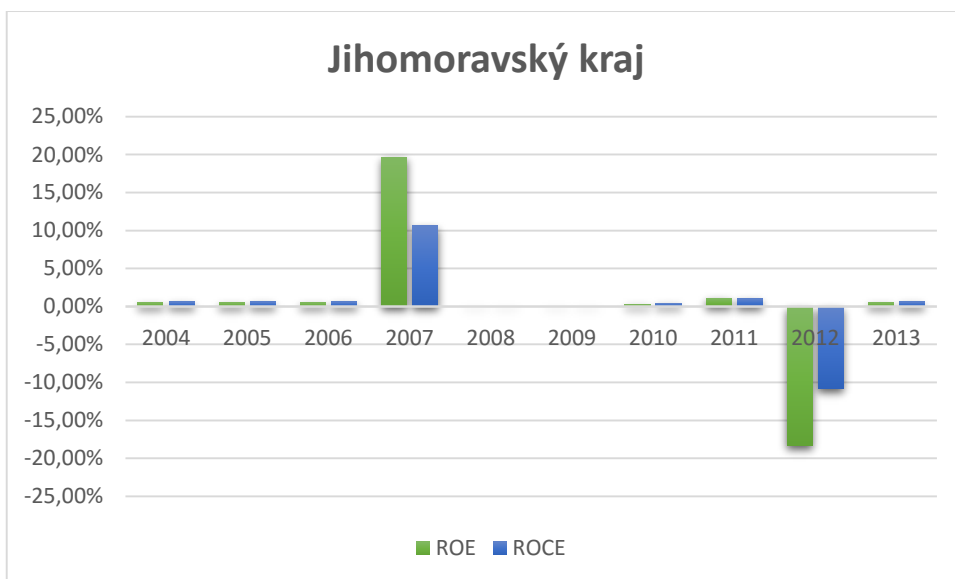
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 10 Ukazatele likvidity od 2004 – 2013 v Jihočeském kraji

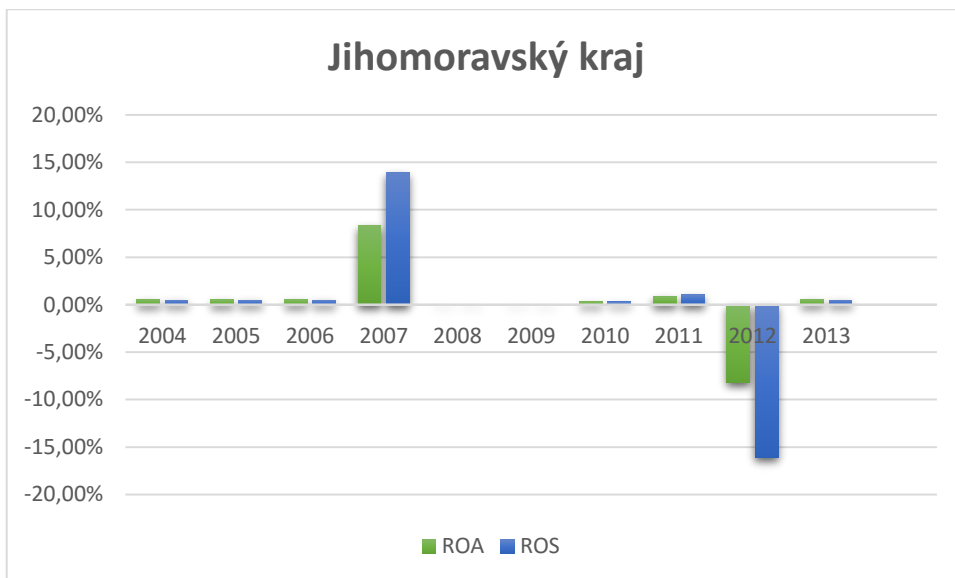
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 11 Ukazatele rentability (ROE, ROCE) od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji

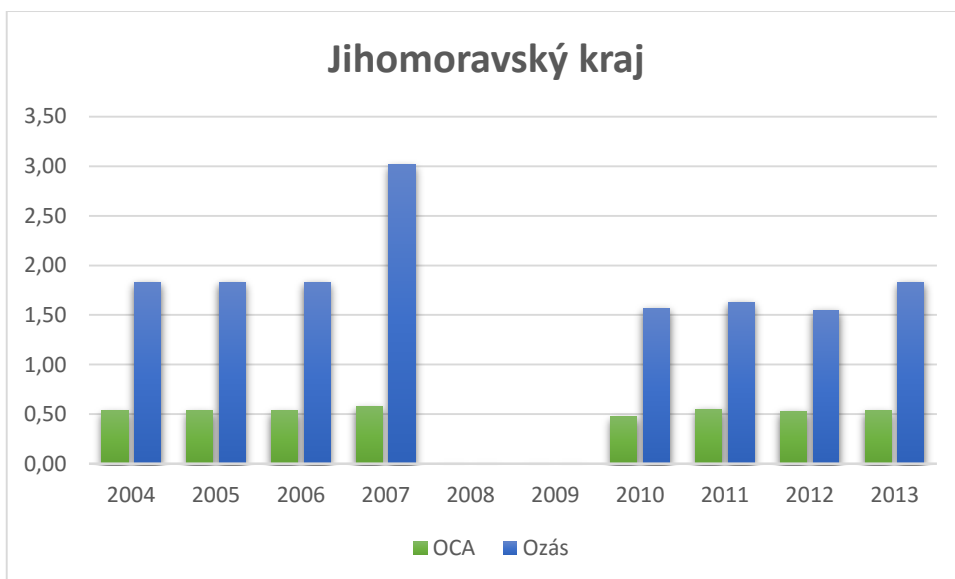
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 12 Vývoj rentability (ROA, ROS) od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji

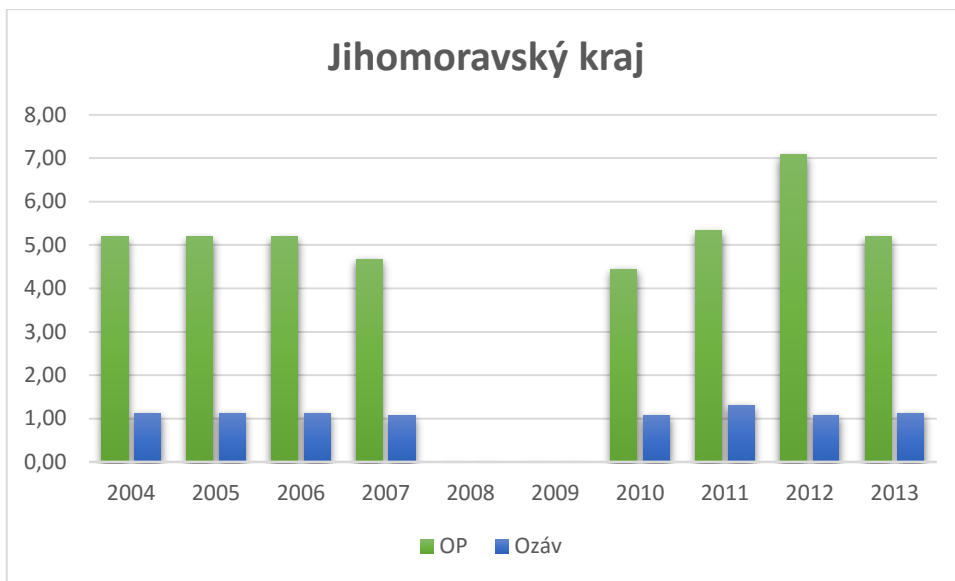
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 13 Vývoj obrátu aktiv a zásob od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji

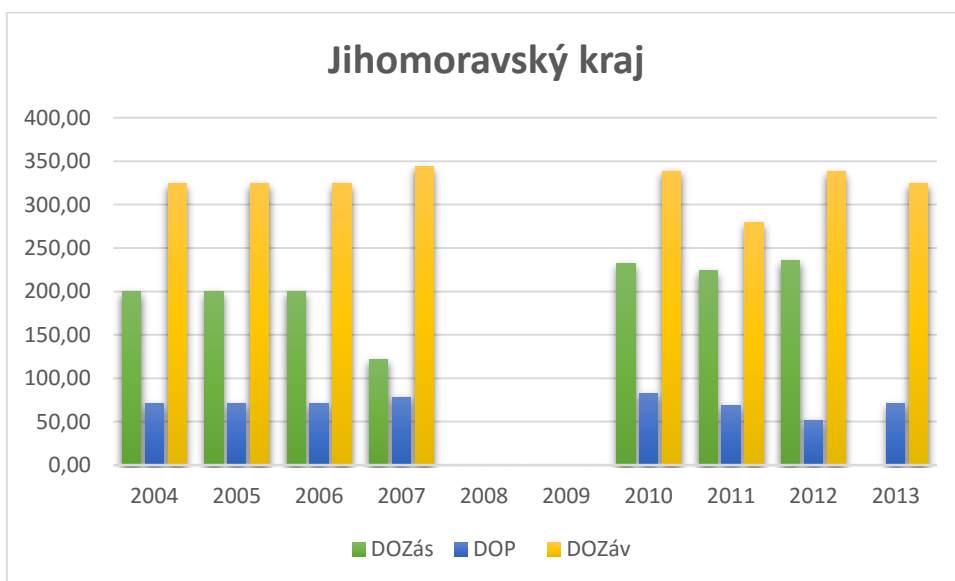
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 14 Vývoj obratu závazků a pohledávek od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji

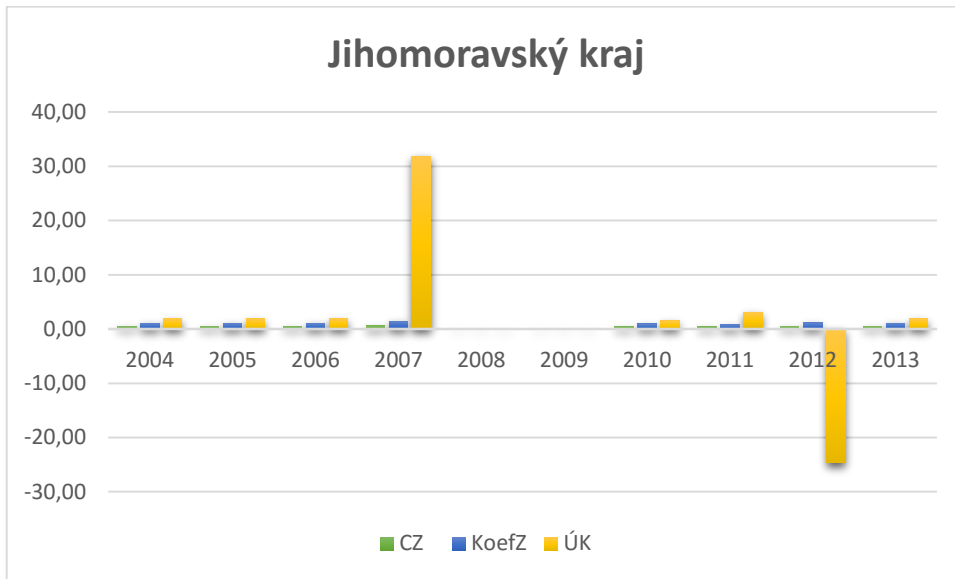
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 15 Vývoj dob obrat zásob, pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji

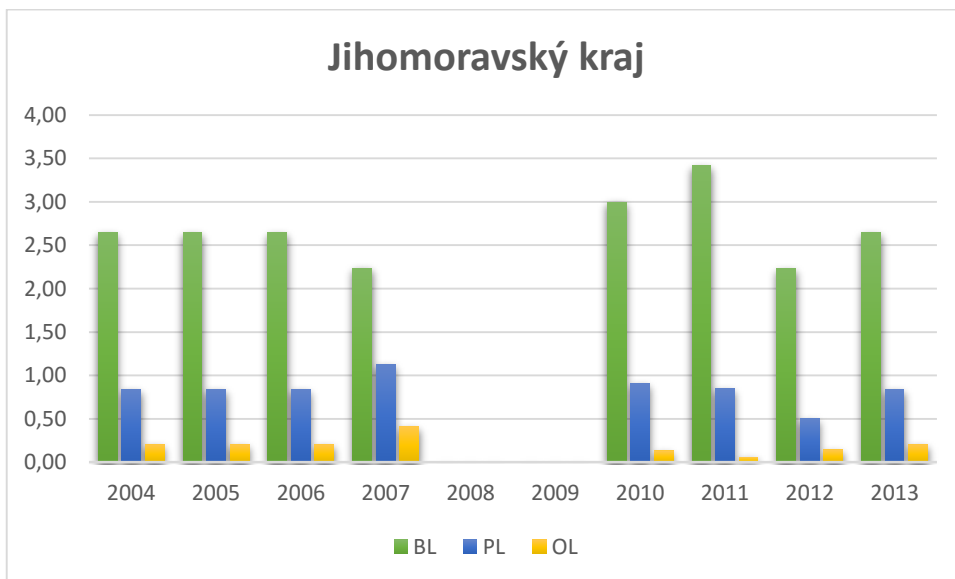
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 16 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celkové, koeficientu, úrokového krytí) od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji

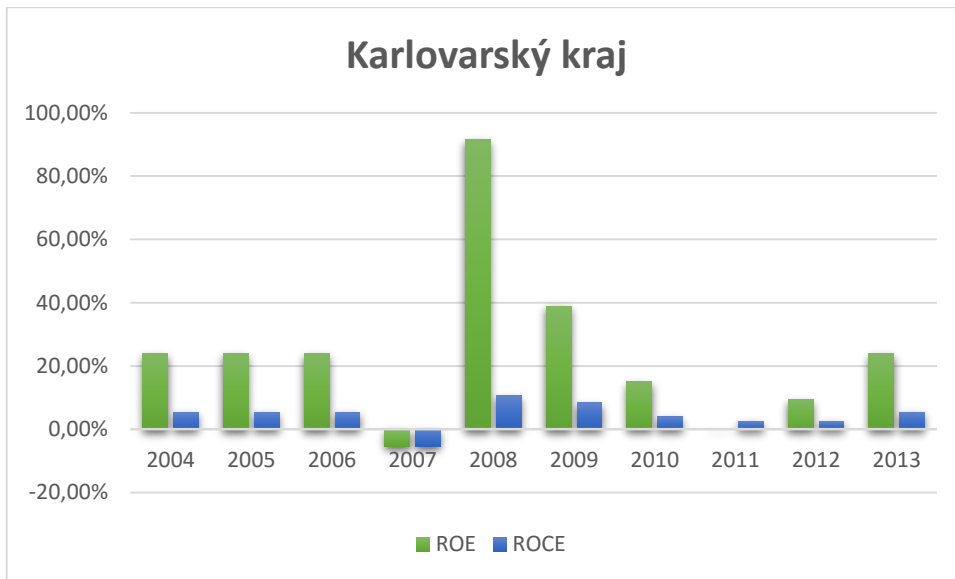
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 17 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) od 2004 – 2013 v Jihomoravském kraji

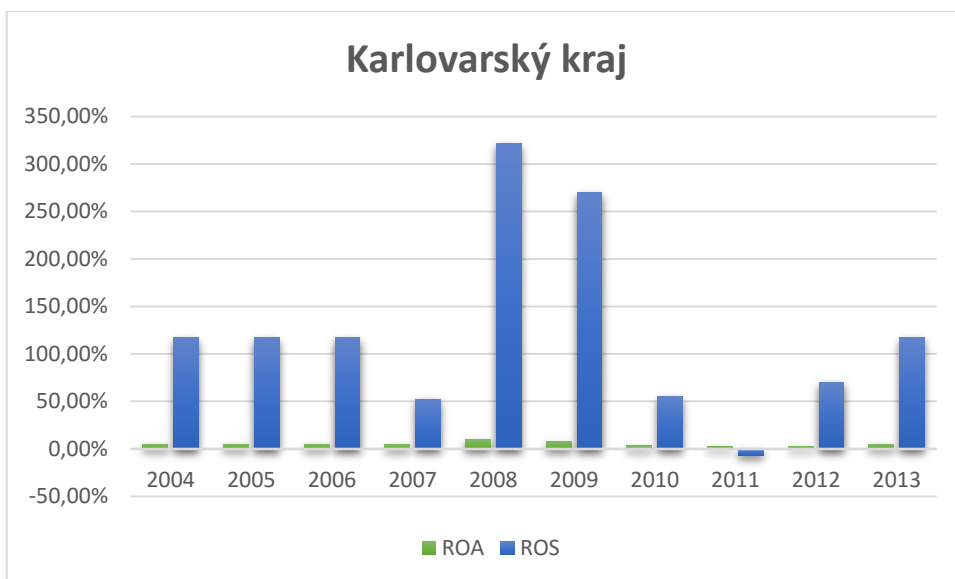
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 18 Vývoj rentability (ROE, ROCE) od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji

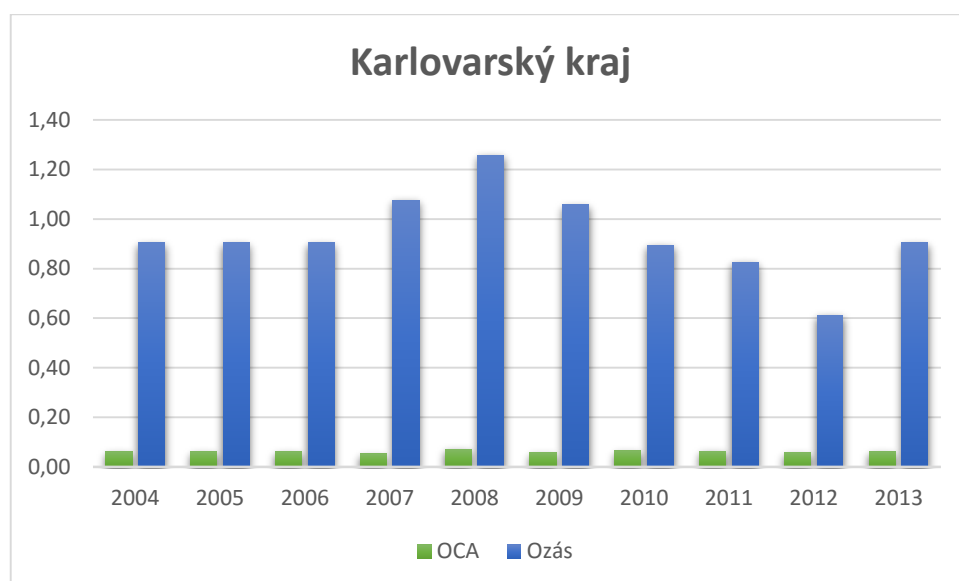
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 19 Vývoj rentability (ROA, ROS) od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji

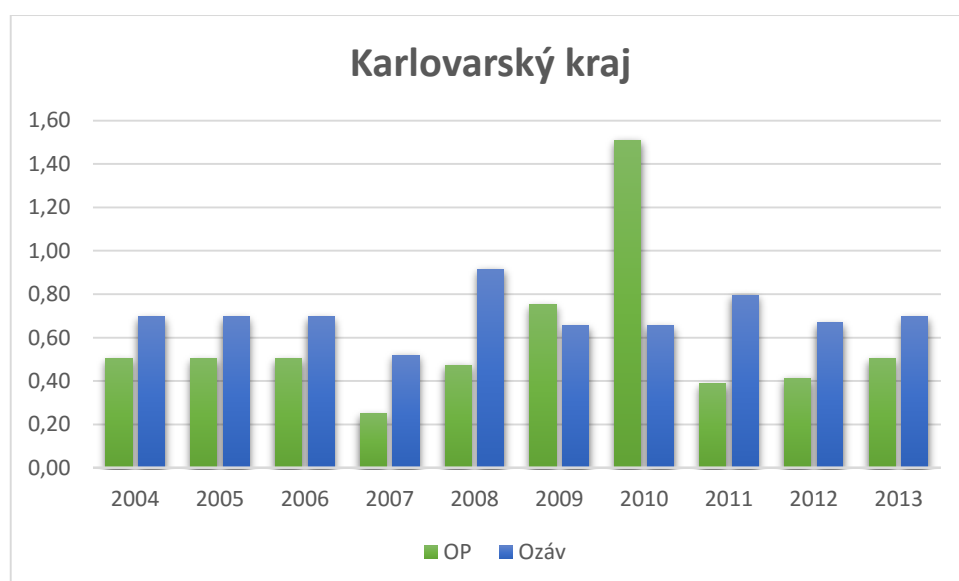
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 20 Vývoj obratu celkových aktiv a zásob od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji

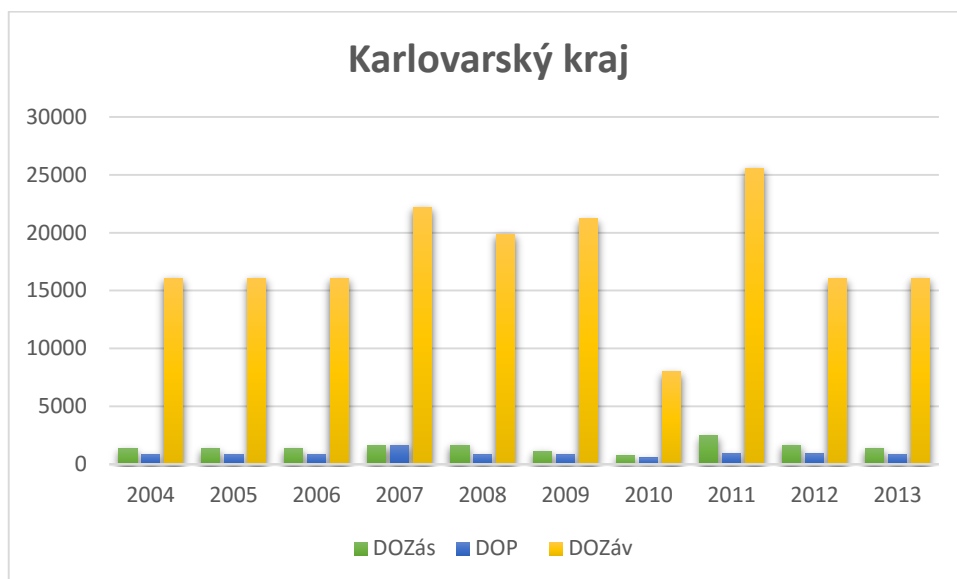
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 21 Vývoj obratu pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji

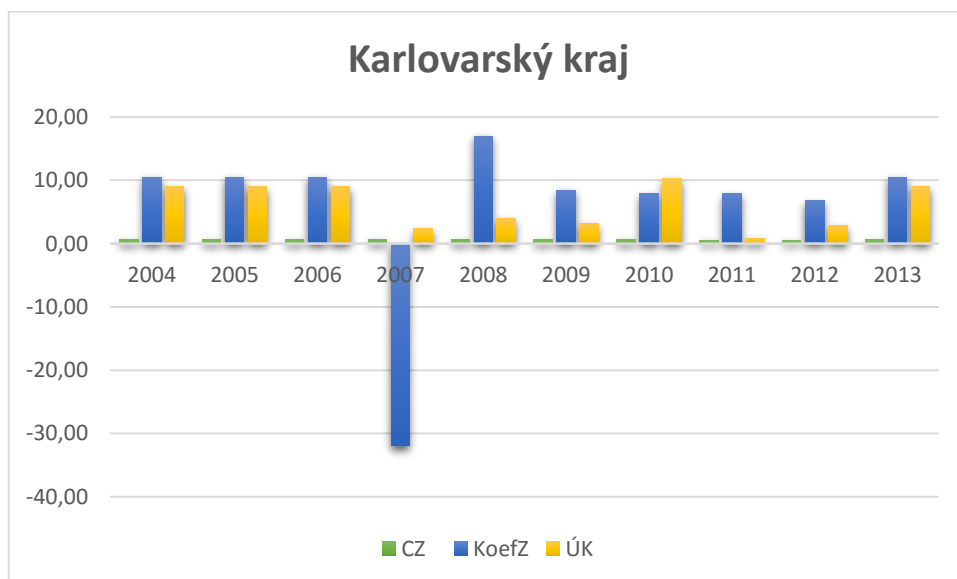
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 22 Vývoj dob obratu zásob, pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji

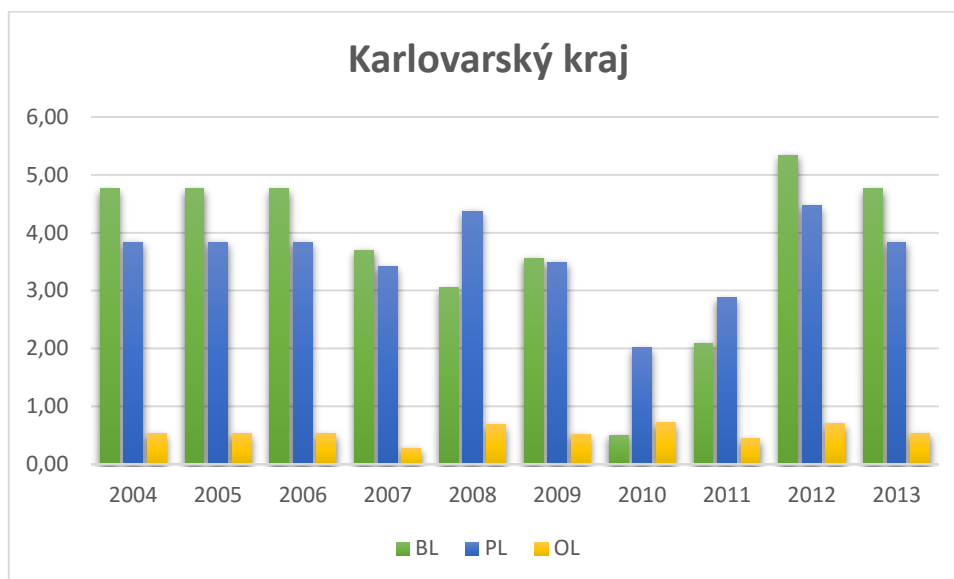
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 23 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji

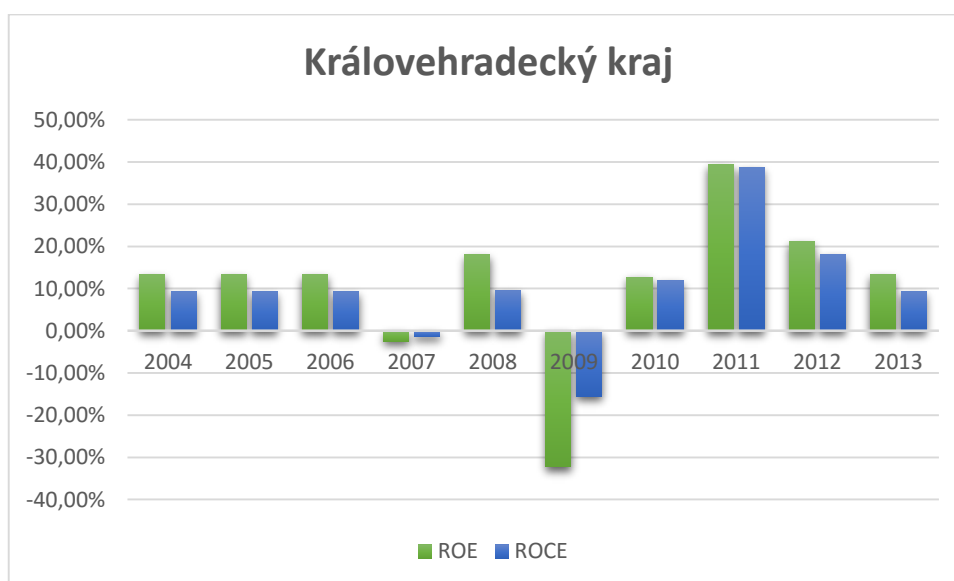
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 24 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) od 2004 – 2013 v Karlovarském kraji

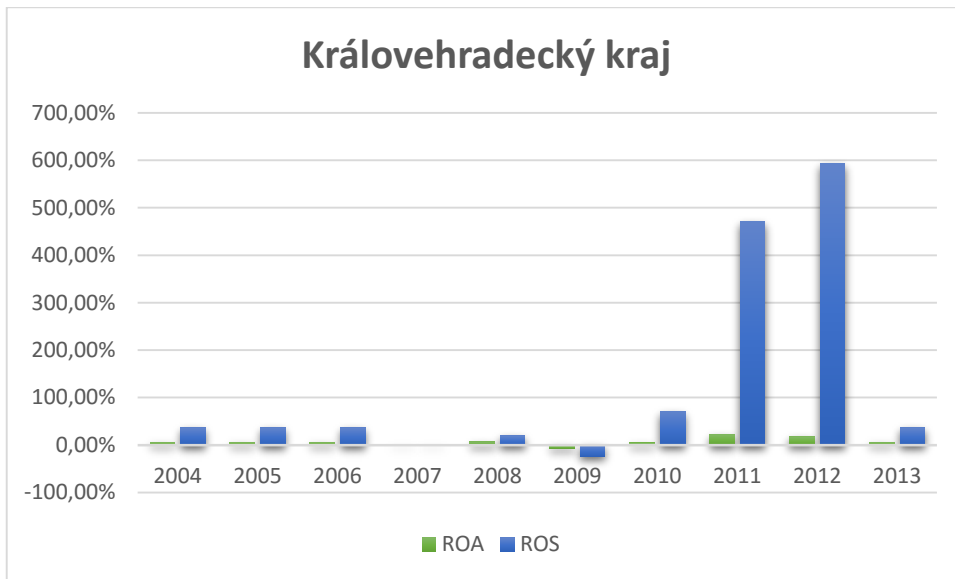
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 25 Vývoj rentability (ROE, ROCE) od 2004 – 2013 v Královehradeckém kraji

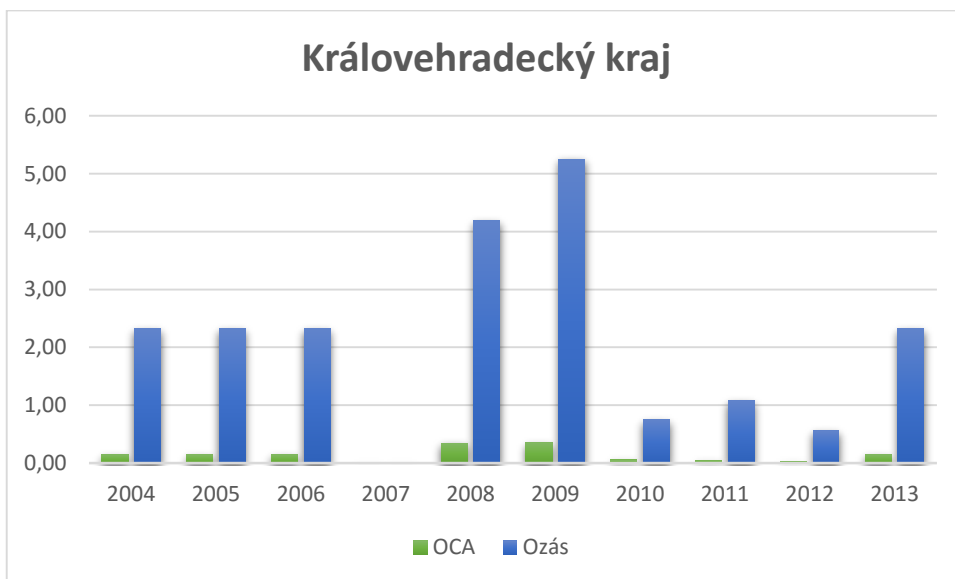
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 26 Vývoj rentability (ROA, ROS) od 2004 – 2013 v Královeshradeckém kraji

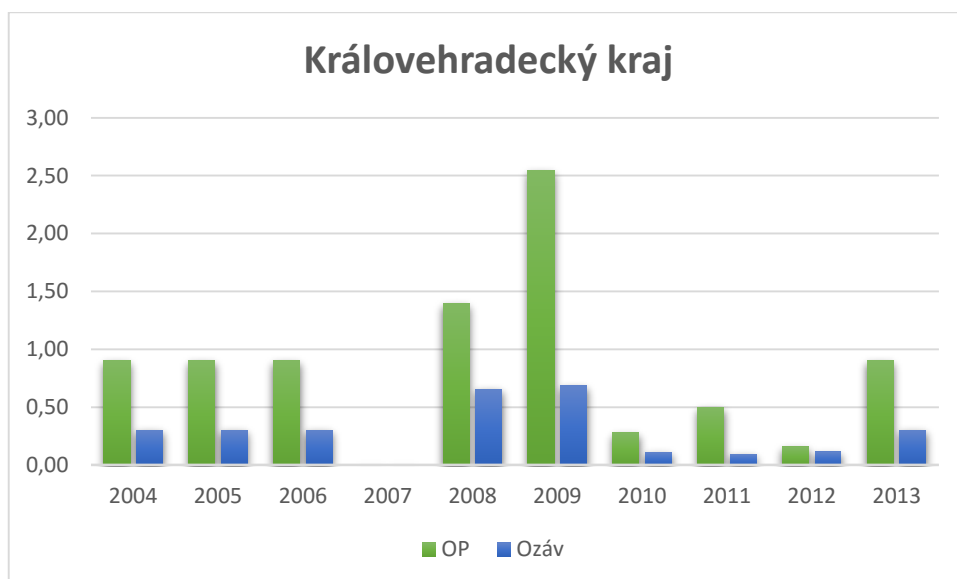
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 27 Vývoj obrátů celkových aktiv a zásob od 2004 – 2013 v Královeshradeckém kraji

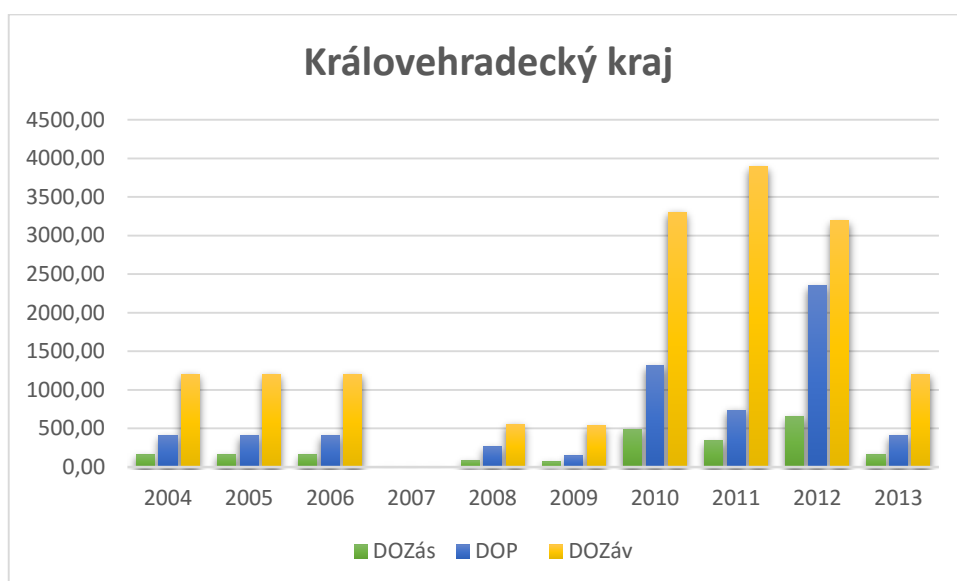
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 28 Vývoj obrátu pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Královeshradeckém kraji

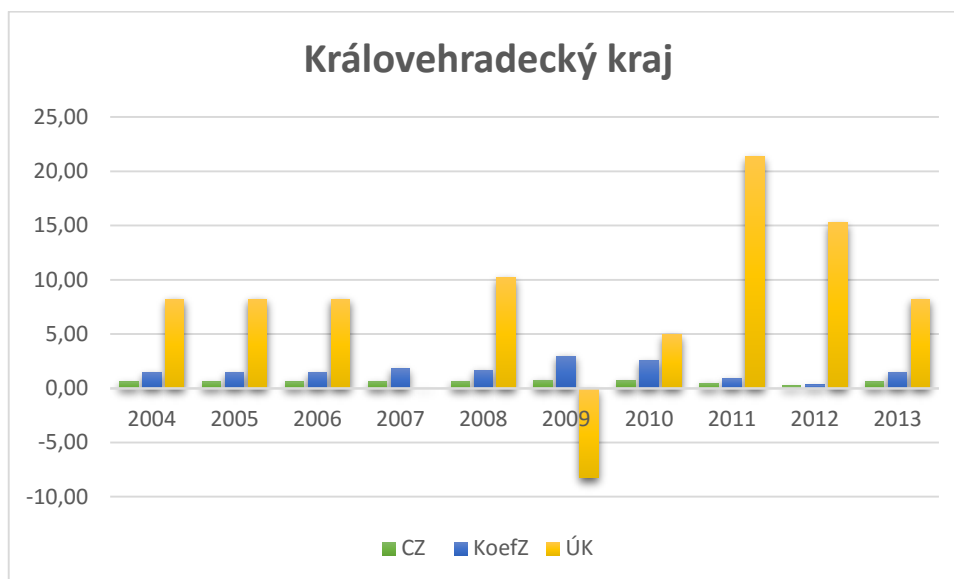
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 29 Vývoj dob obrátu zásob, pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Královeshradeckém kraji

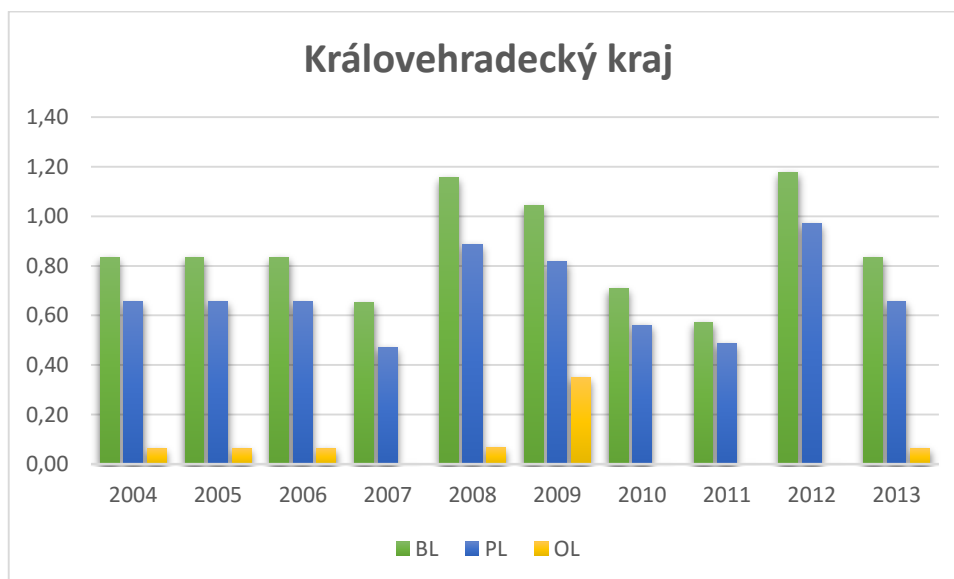
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 30 Ukazatele zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) od 2004 – 2013 v Královéhradeckém kraji

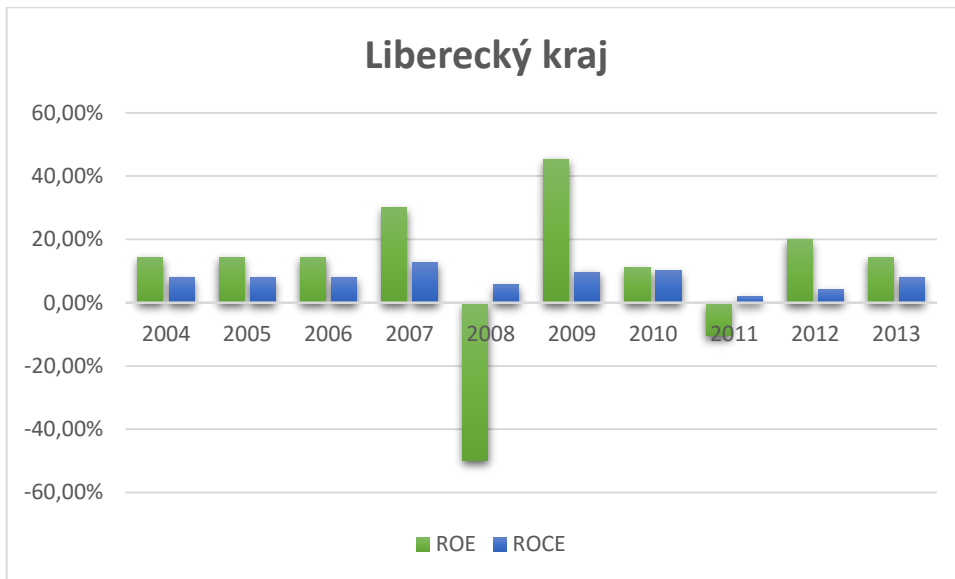
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 31 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) od 2004 – 2013 v Královéhradeckém kraji

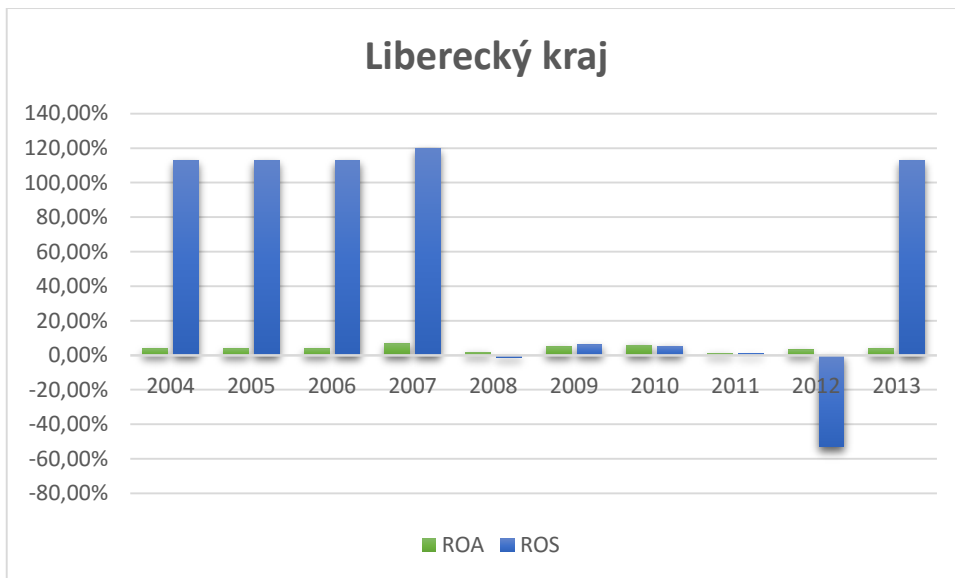
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 32 Vývoj rentability (ROE, ROCE) od 2004 – 2013 v Libereckém kraji

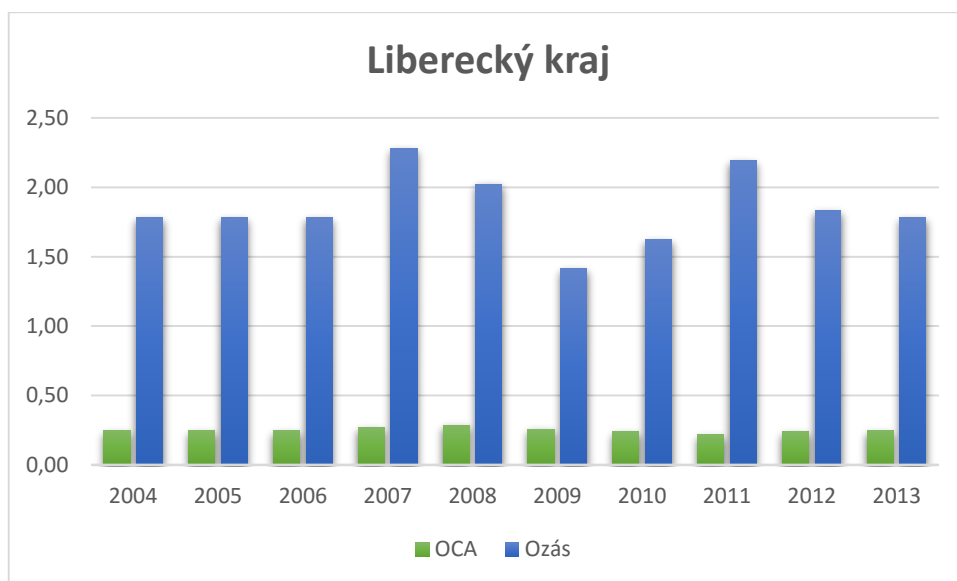
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 33 Vývoj rentability (ROA, ROS) od 2004 – 2013 v Libereckém kraji

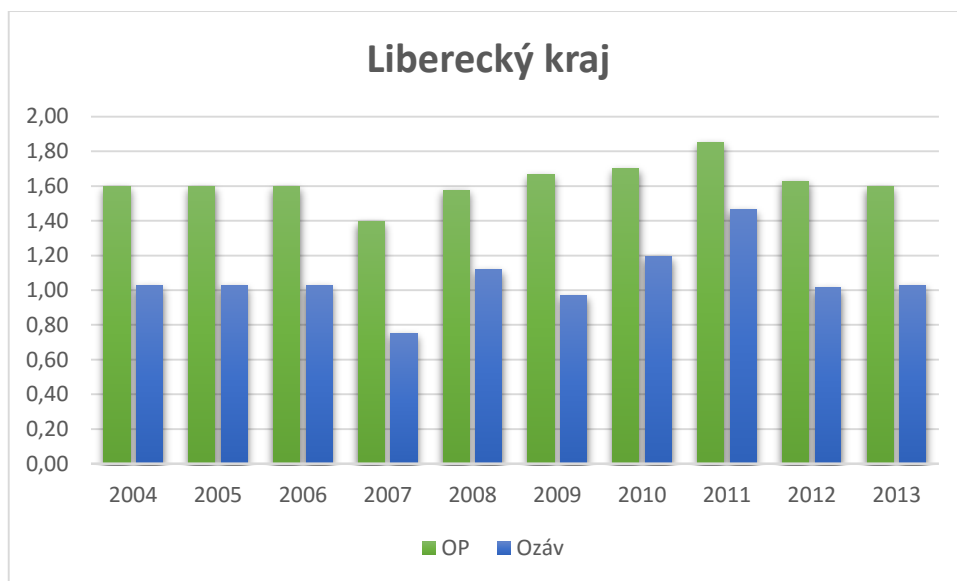
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 34 Vývoj obrátu celkových aktiv a zásob od 2004 – 2013 v Libereckém kraji

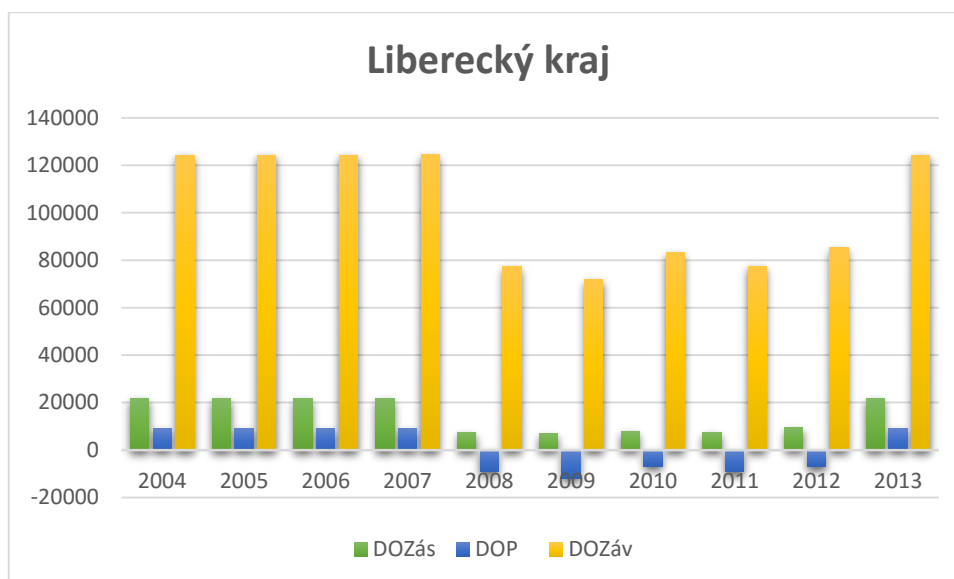
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 35 Vývoj obrátu pohledávek a závazků od 2004 – 2013 v Libereckém kraji

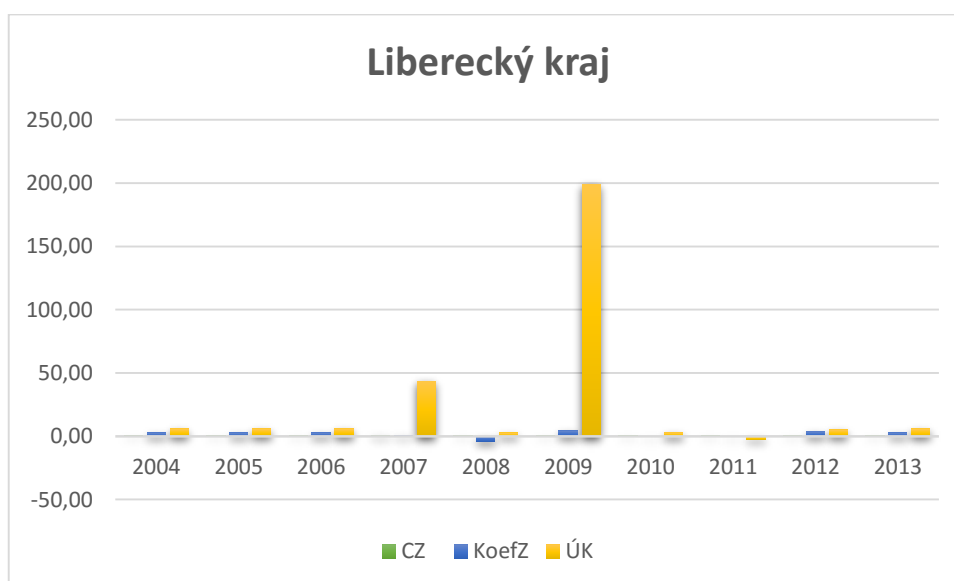
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 36 Vývoj obrátů zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 v Libereckém kraji

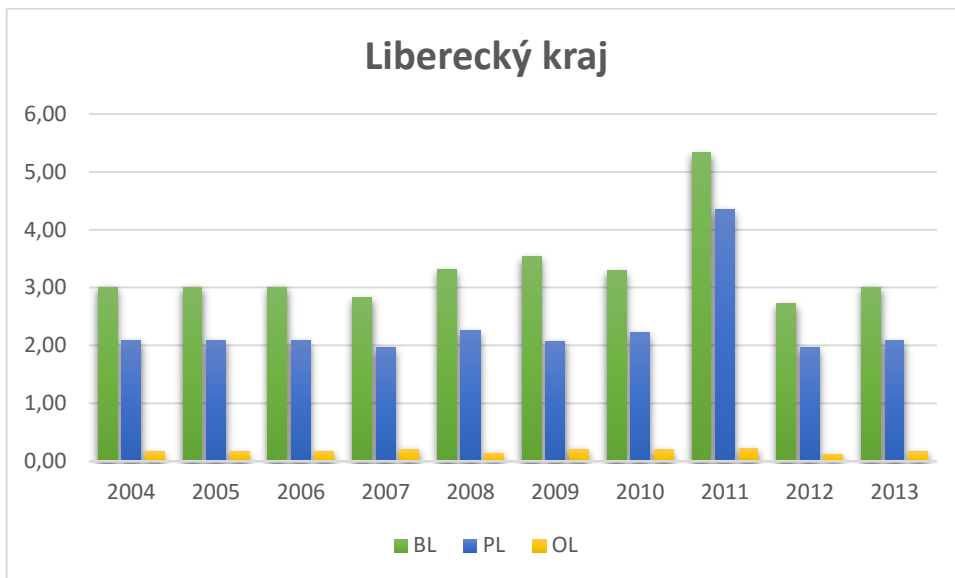
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 37 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 – 2013 v Libereckém kraji

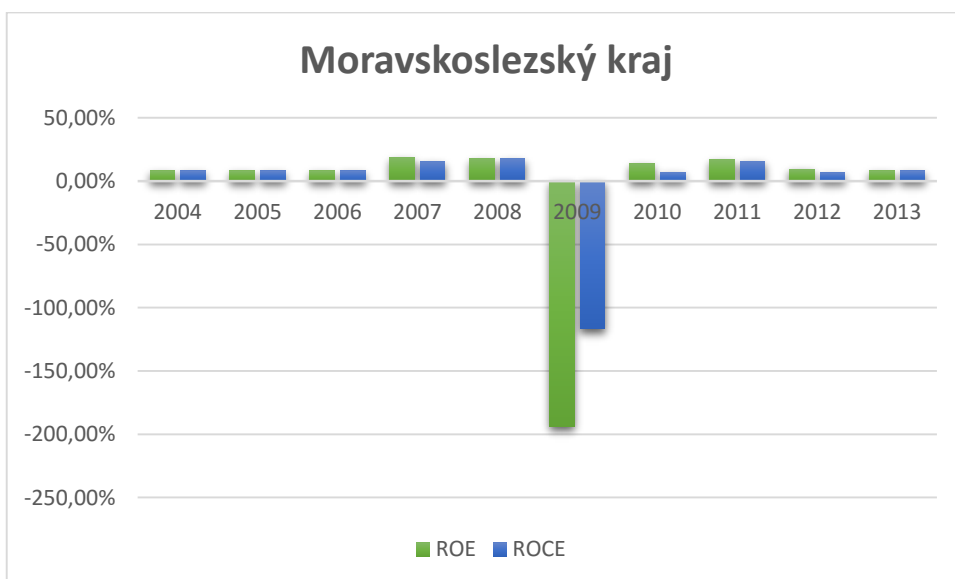
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 38 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 – 2013 v Libereckém kraji

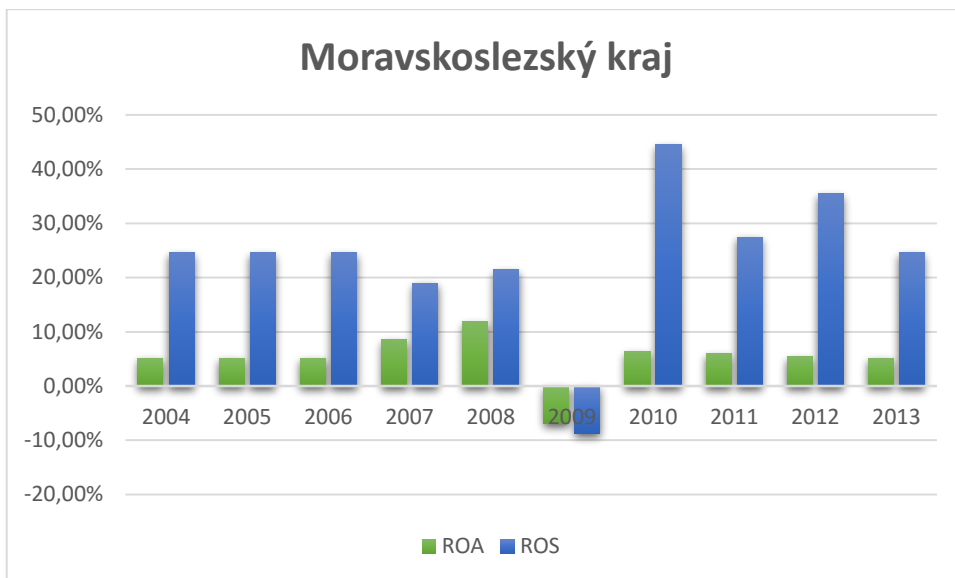
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 39 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 – 2013 v Moravskoslezském kraji

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 40 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 - 2013 v Moravskoslezském kraji

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 41 Vývoj obrátu celkových aktiv a zásob 2004 - 2013 v Moravskoslezském kraji

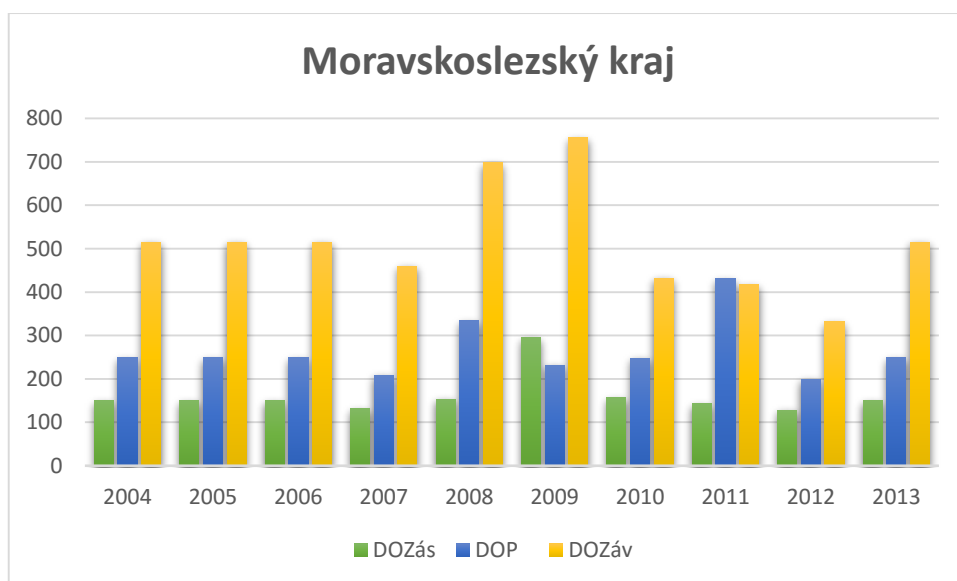
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 42 Vývoj obrátu pohledávek a závazků 2004 - 2013 v Moravskoslezském kraji

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 43 Vývoj dob obrátu zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 v Moravskoslezském kraji

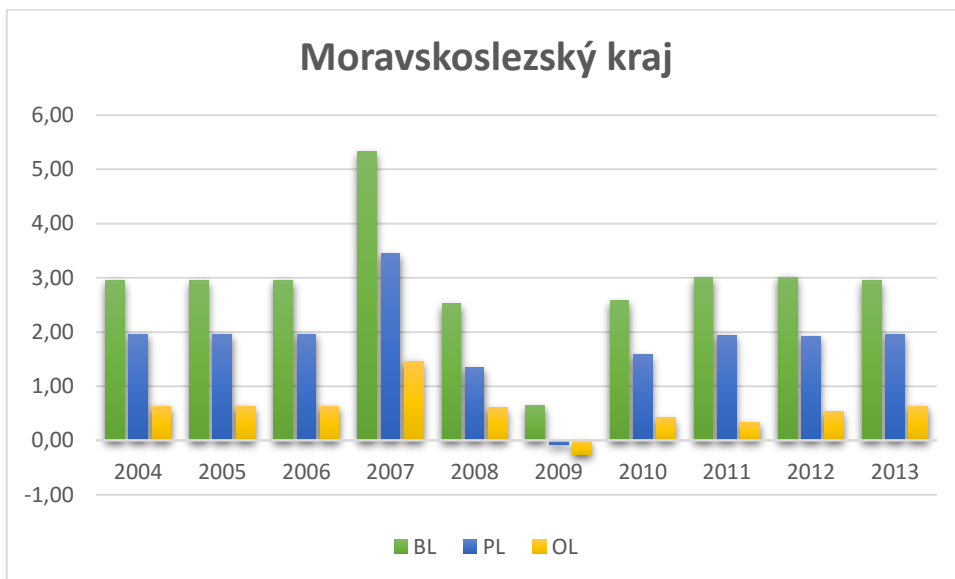
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 44 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 - 2013 v Moravskoslezském kraji

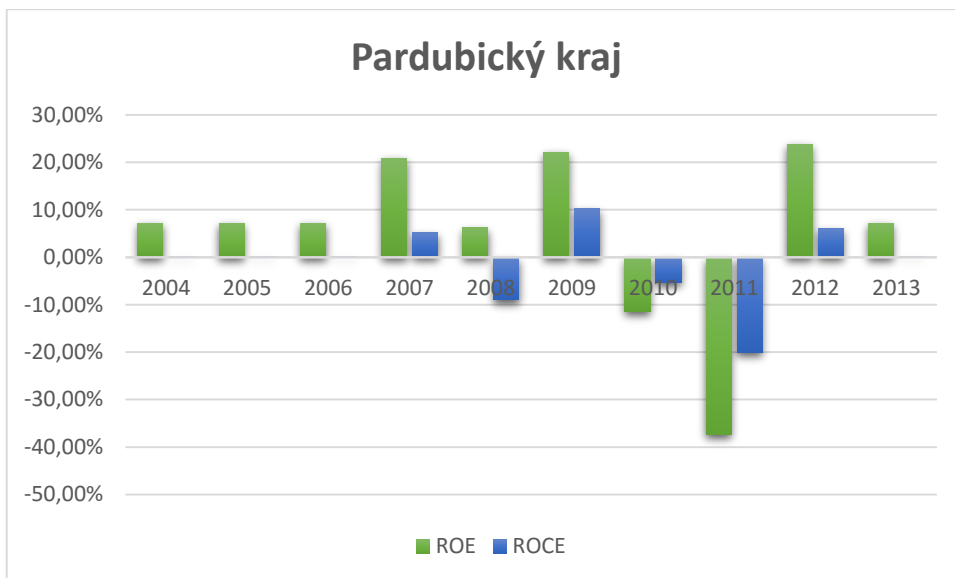
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 45 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 - 2013 v Moravskoslezském kraji

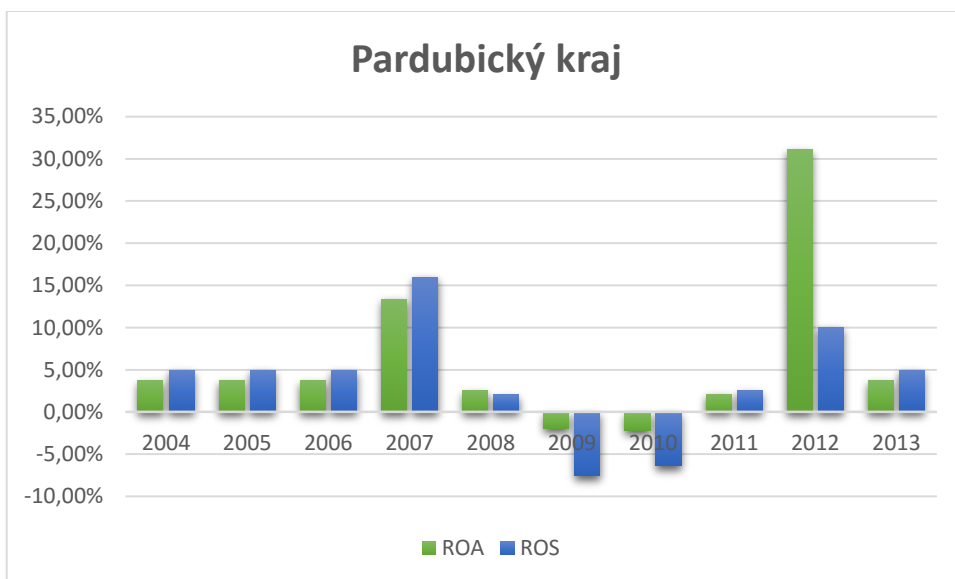
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 46 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 - 2013 v Pardubickém kraji

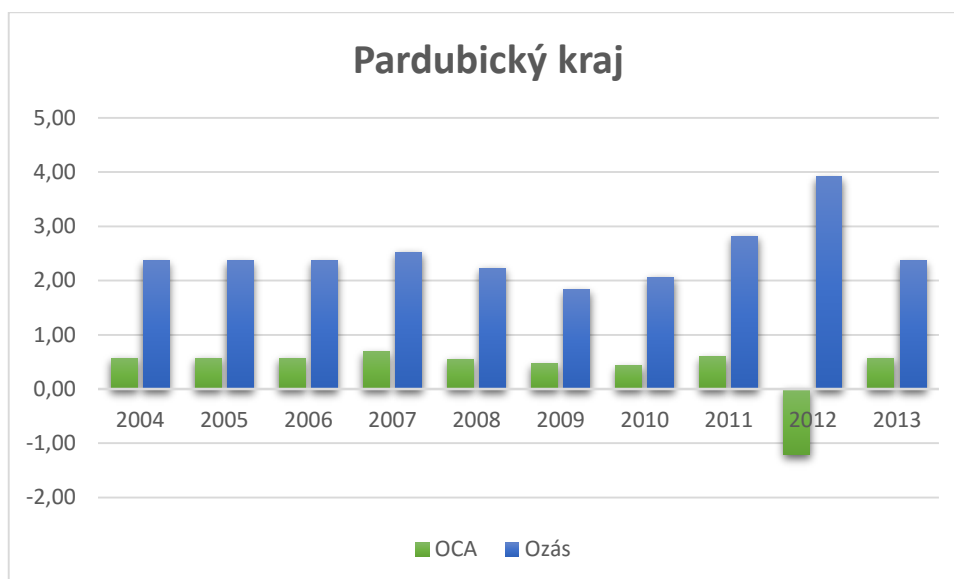
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 47 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 - 2013 v Pardubickém kraji

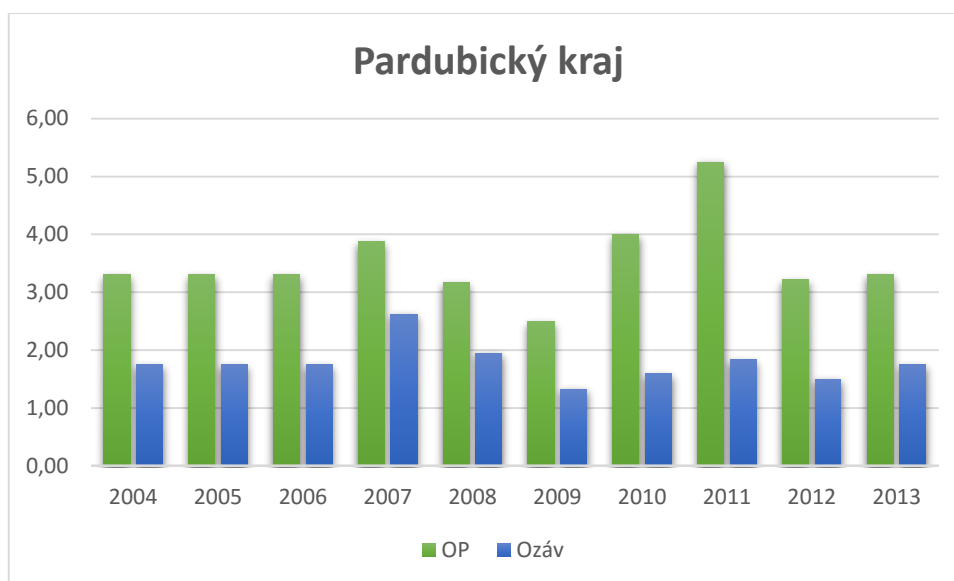
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 48 Vývoj obratu celkových aktiv a zásob 2004 - 2013 v Pardubickém kraji

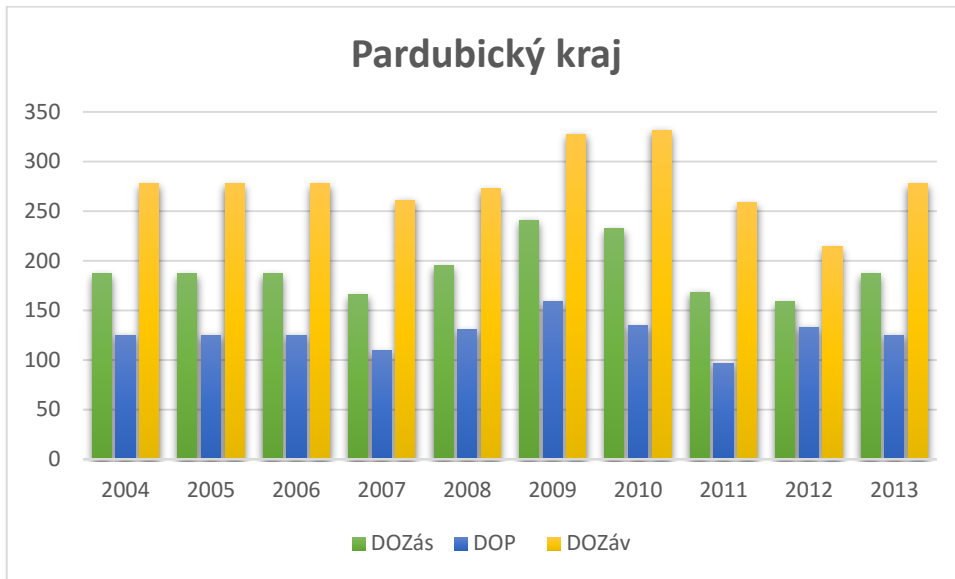
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 49 Vývoj obratu pohledávek a závazků 2004 - 2013 v Pardubickém kraji

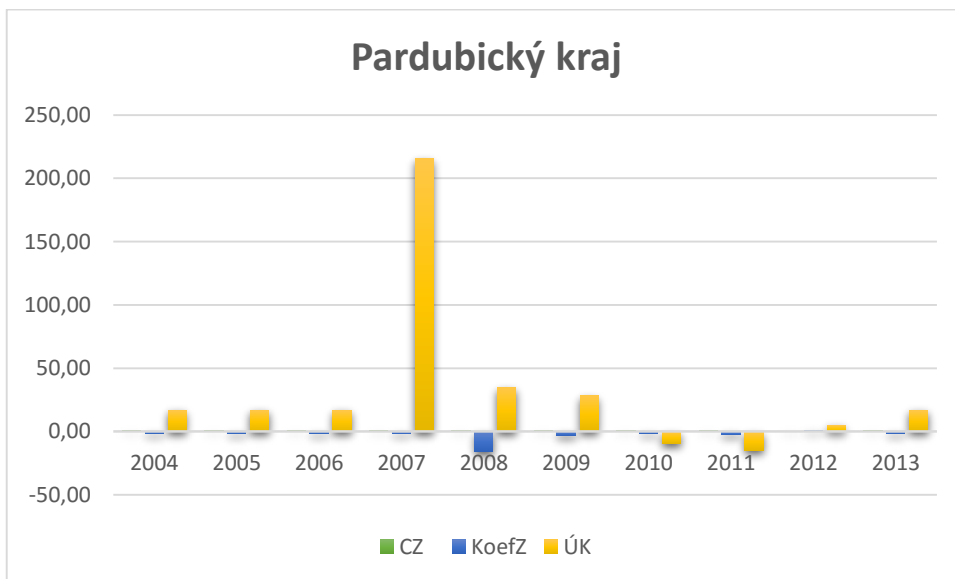
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 50 Vývoj dob obratu zásob, pohledávek a závazku 2004 - 2013 v Pardubickém kraji

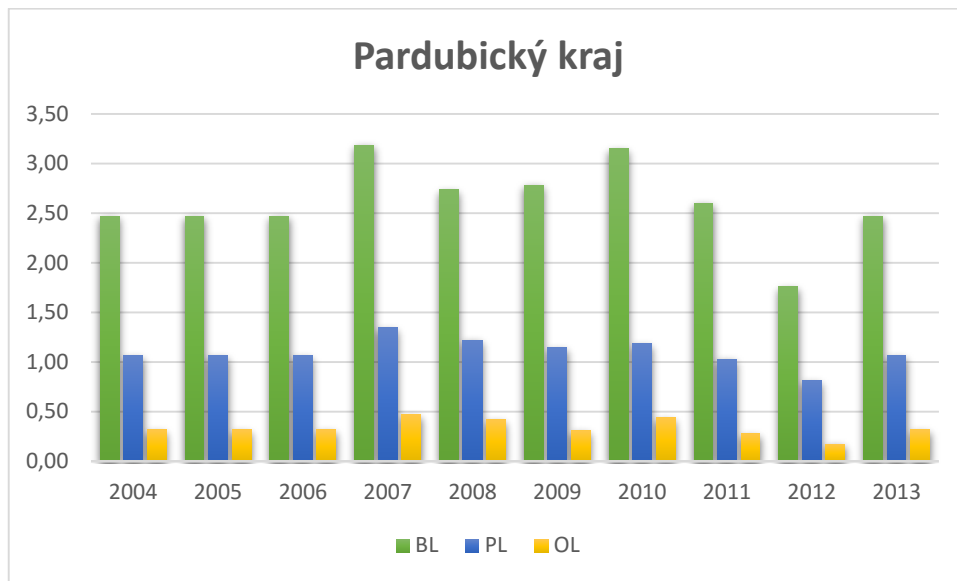
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 51 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 - 2013 v Pardubickém kraji

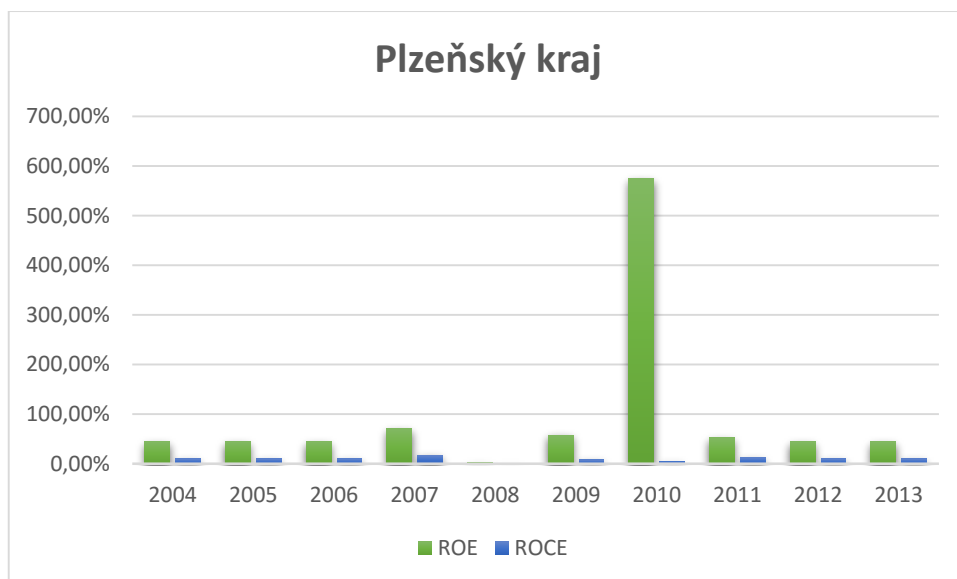
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 52 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 - 2013 v Pardubickém kraji

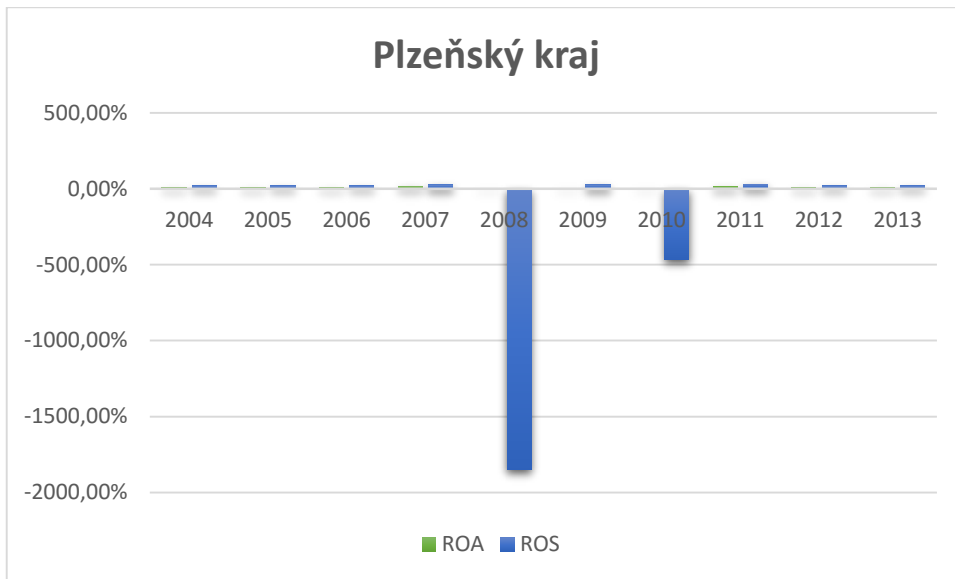
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 53 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 - 2013 v Plzeňském kraji

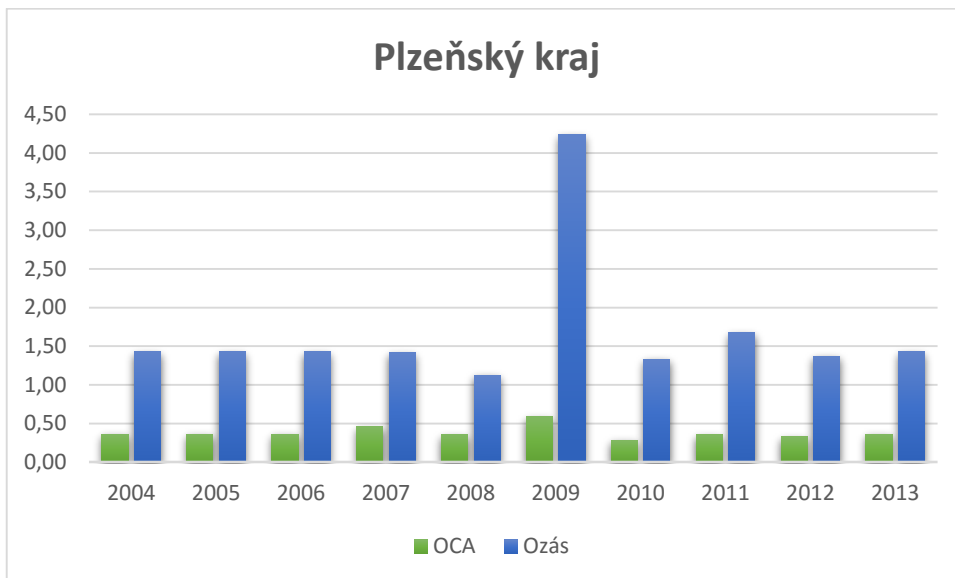
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 54 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 - 2013 v Plzeňském kraji

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 55 Vývoj obrátu celkových aktiv a zásob 2004 - 2013 v Plzeňském kraji

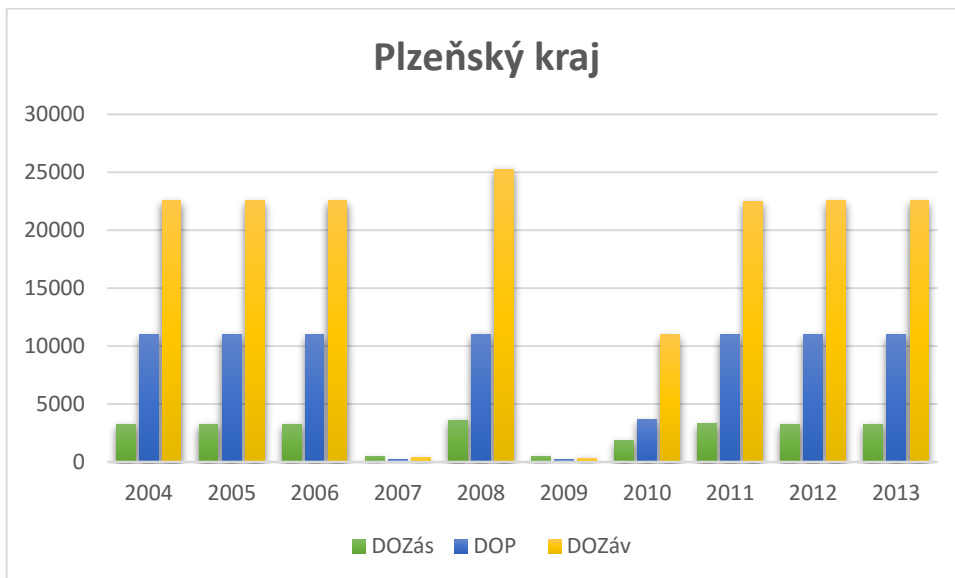
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 56 Vývoj obratu pohledávek a závazků 2004 - 2013 v Plzeňském kraji

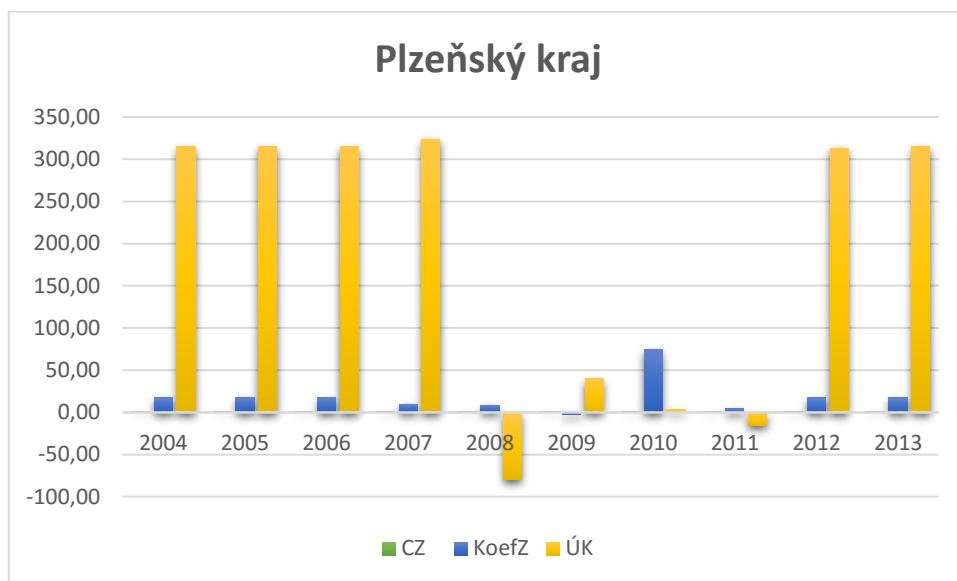
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 57 Vývoj dob obratu zásob, pohledávek a závazků 2004 - 2013 v Plzeňském kraji

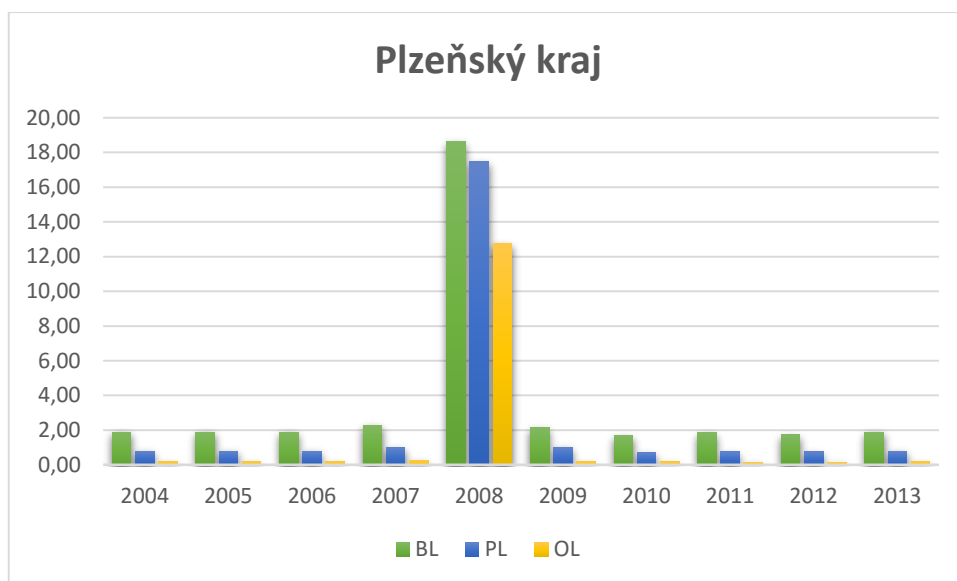
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 58 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 - 2013 v Plzeňském kraji

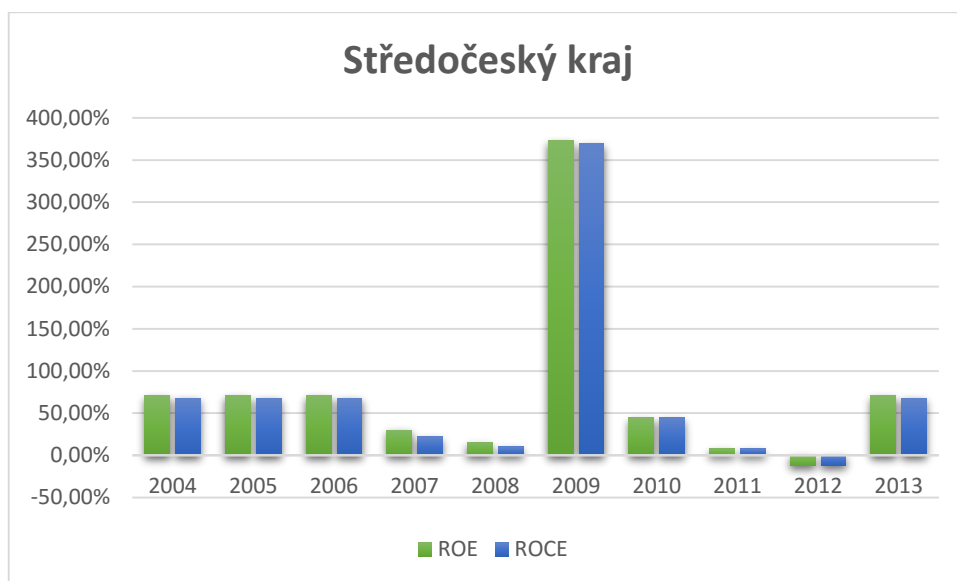
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 59 Vývoj ukazatelů likvidity (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 - 2013 v Plzeňském kraji

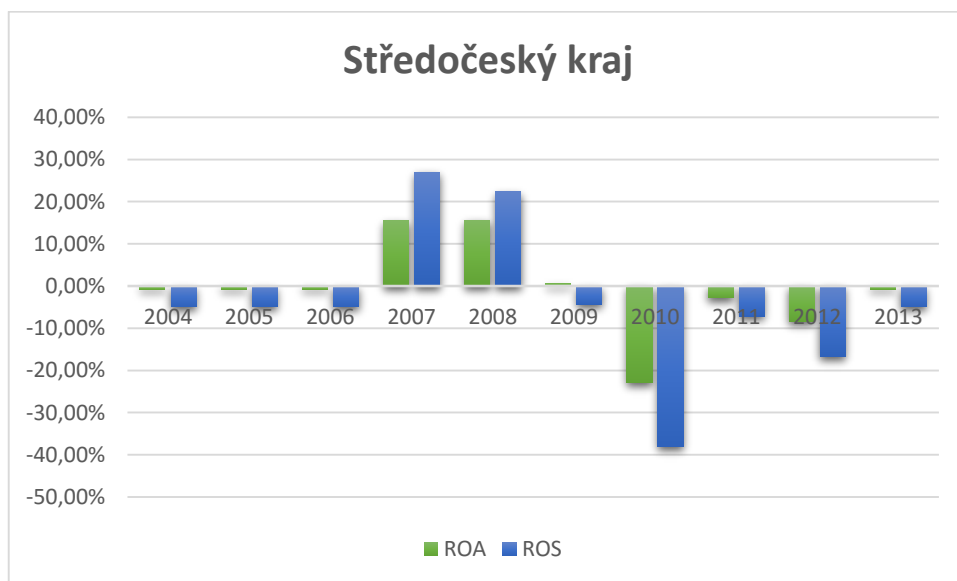
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 60 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 – 2013 ve Středočeském kraji

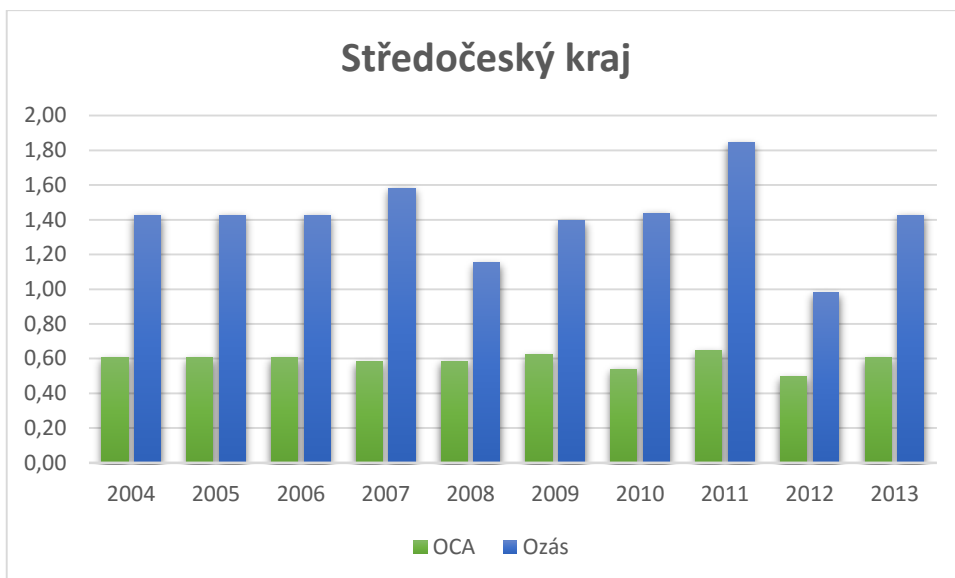
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 61 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 – 2013 ve Středočeském kraji

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 62 Vývoj obrátů aktiv a zásob 2004 – 2013 ve Středočeském kraji

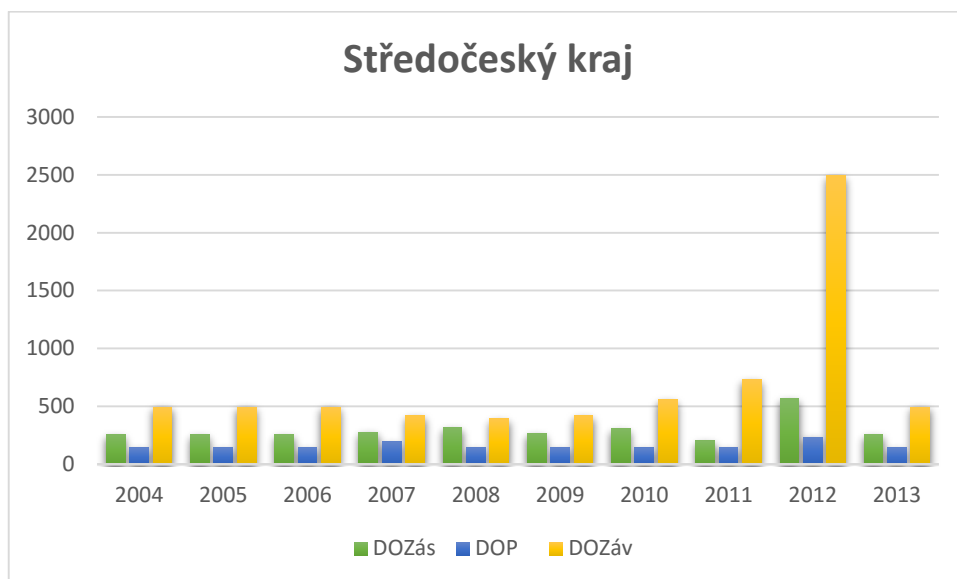
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 63 Vývoj obrátů pohledávek a závazků 2004 – 2013 ve Středočeském kraji

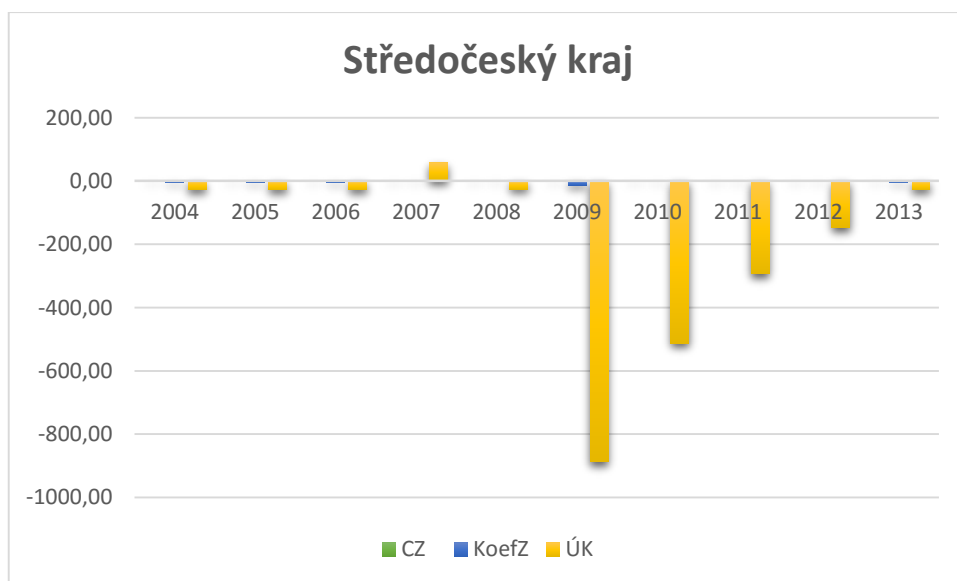
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 64 Vývoj dob obratu zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 ve Středočeském kraji

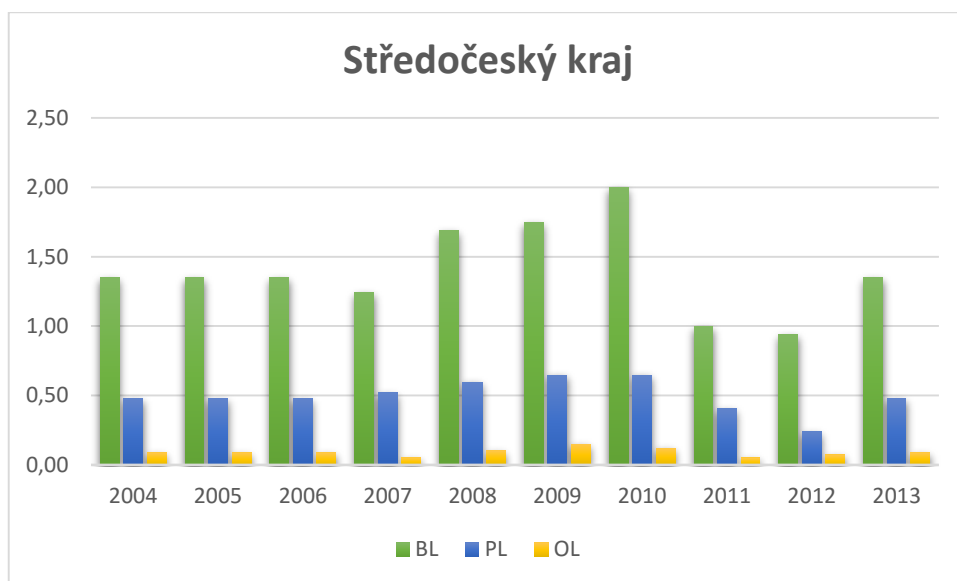
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 65 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 – 2013 ve Středočeském kraji

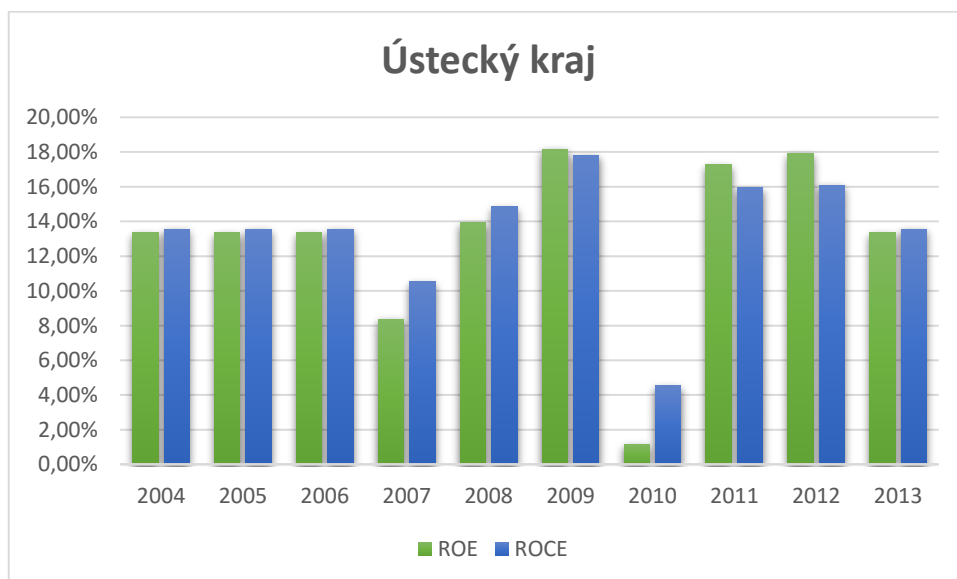
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 66 Vývoj likvidit (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 – 2013 ve Středočeském kraji

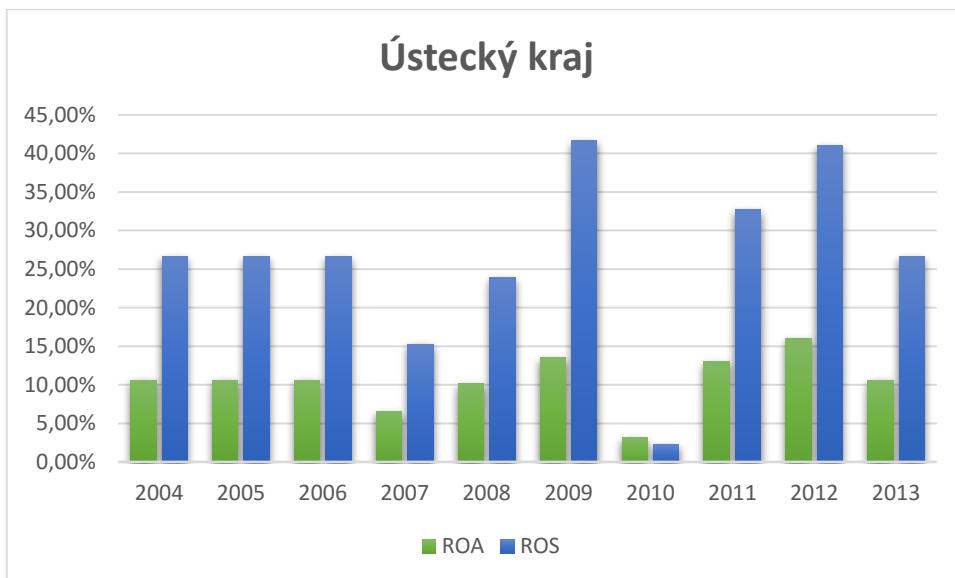
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 67 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 – 2013 v Ústeckém kraji

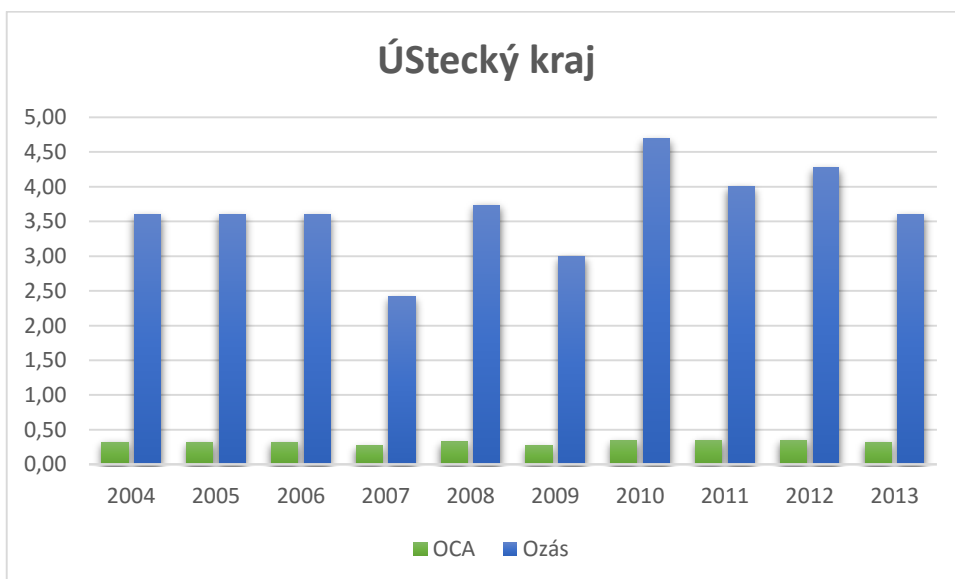
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 68 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 – 2013 v Ústeckém kraji

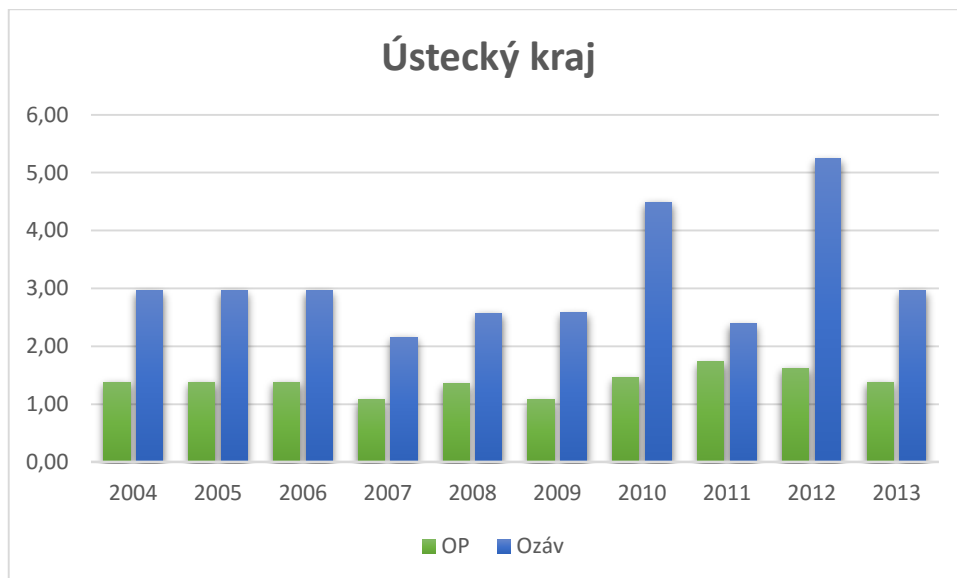
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 69 Vývoj obrátů aktiv a zásob 2004 – 2013 v Ústeckém kraji

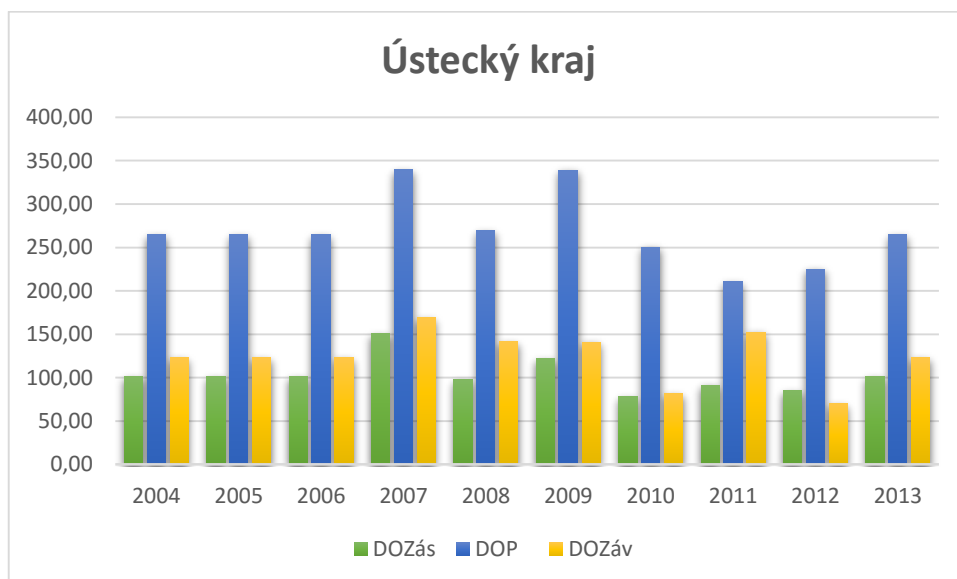
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 70 Vývoj obrátů pohledávek a závazků 2004 – 2013 v Ústeckém kraji

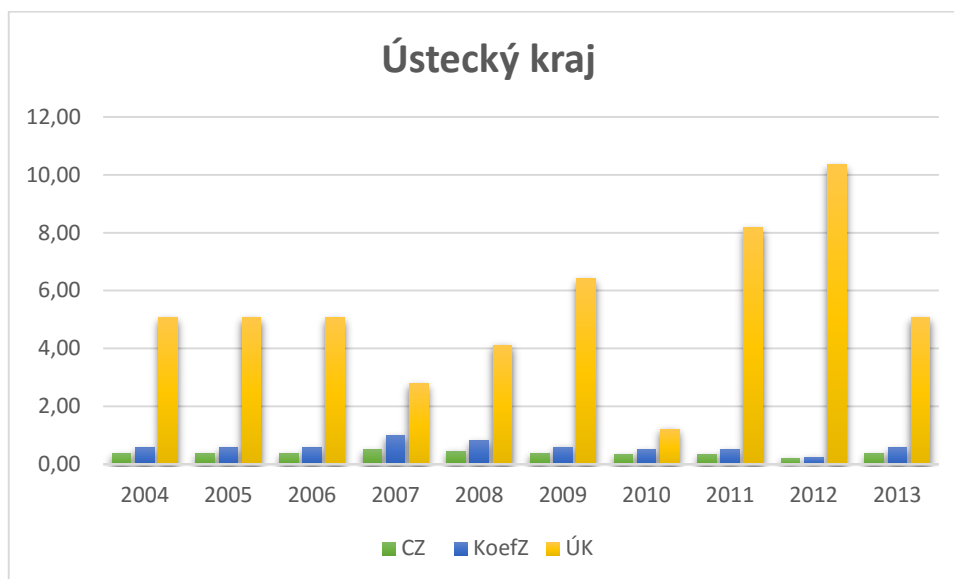
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 71 Vývoj doby obrátů zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 v Ústeckém kraji

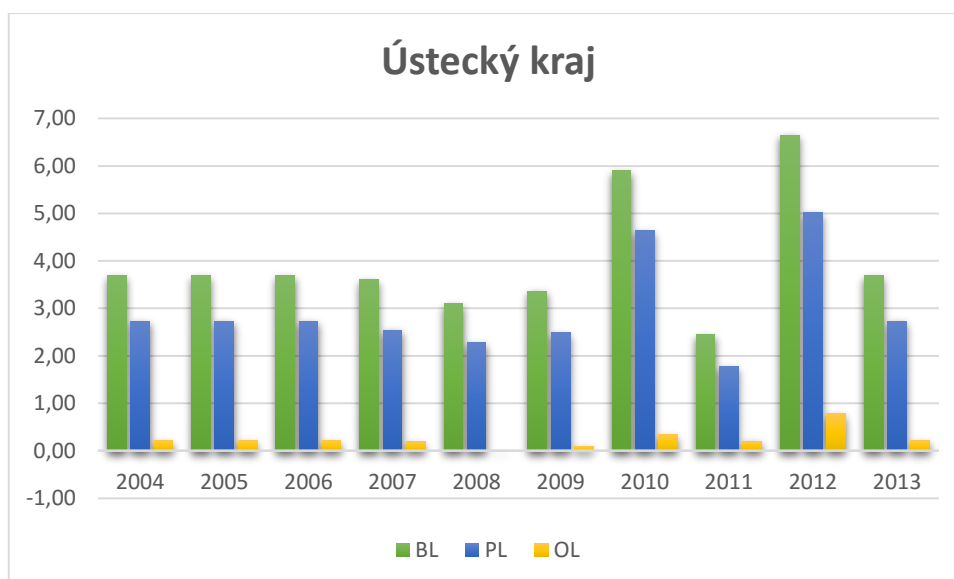
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 72 Vývoj ukazatelů likvidity (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 – 2013 v Ústeckém kraji

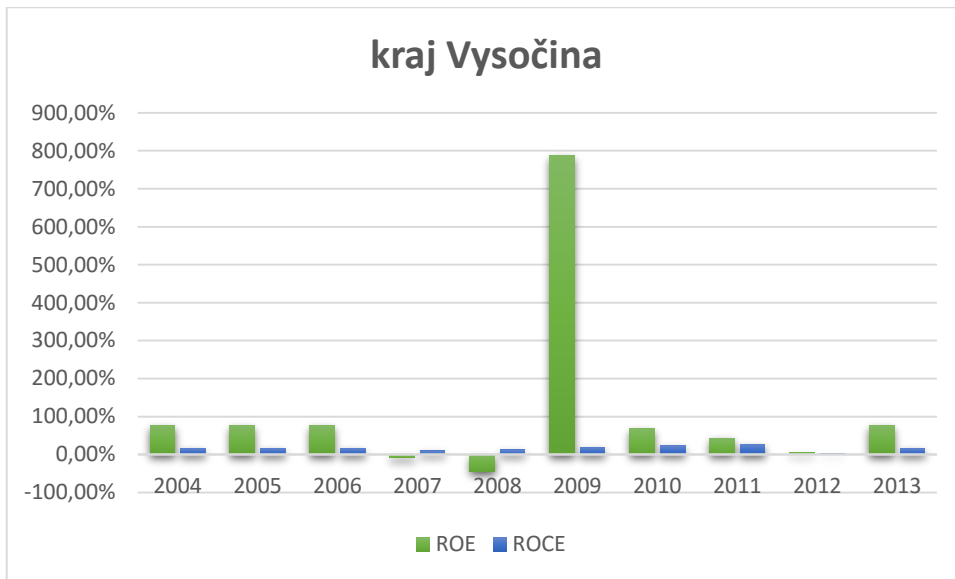
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 73 Vývoj likvidit (běžné, pohotovové a okamžité) 2004 – 2013 v Ústeckém kraji

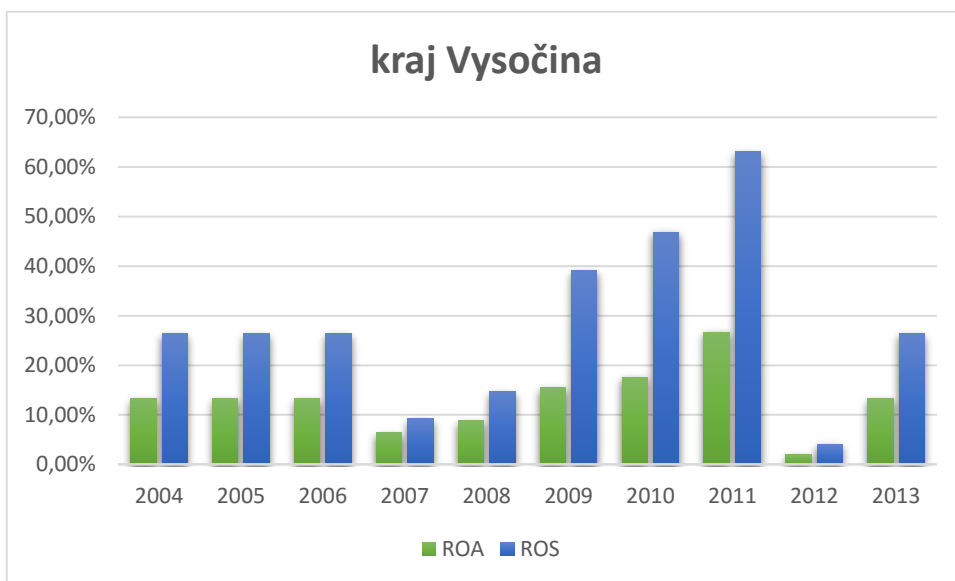
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 74 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 – 2013 v kraji Vysočina

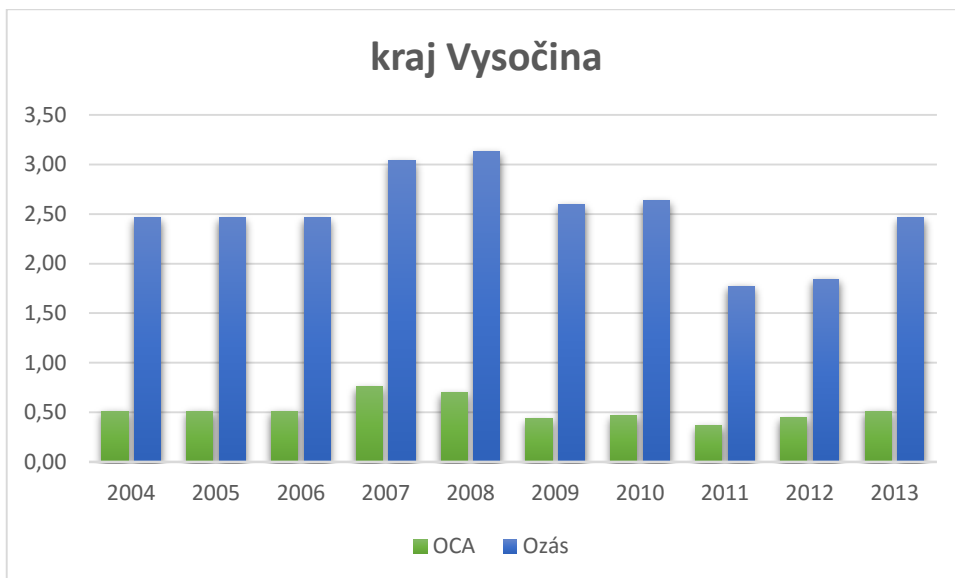
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 75 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 – 2013 v kraji Vysočina

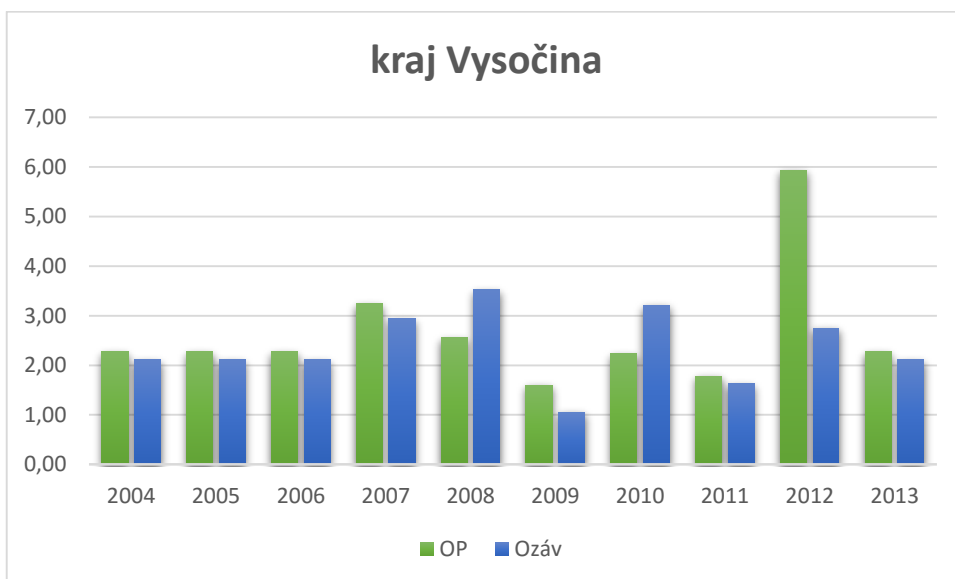
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 76 Vývoj obrátu celkových aktiv a zásob 2004 – 2013 v kraji Vysočina

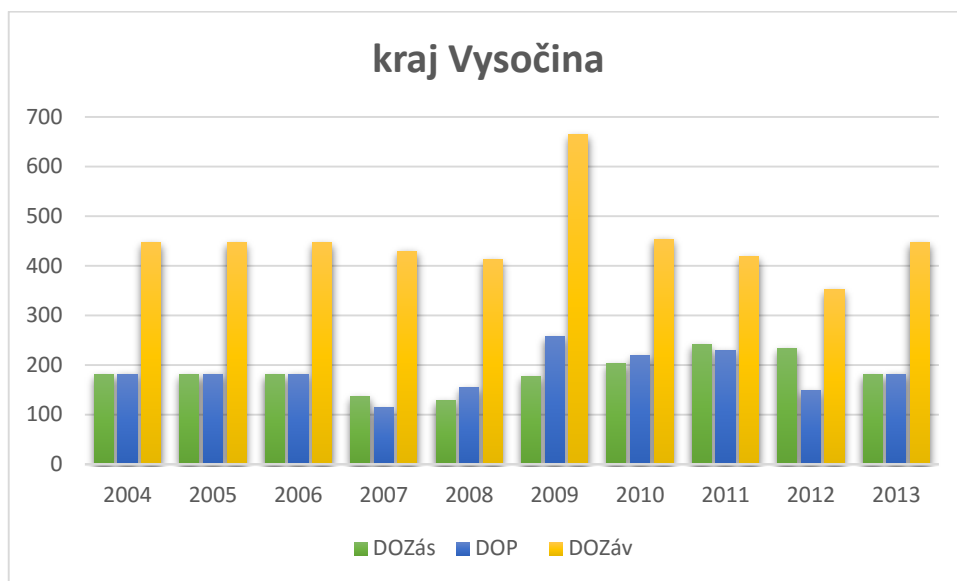
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 77 Vývoj obrátu pohledávek a závazků 2004 – 2013 v kraji Vysočina

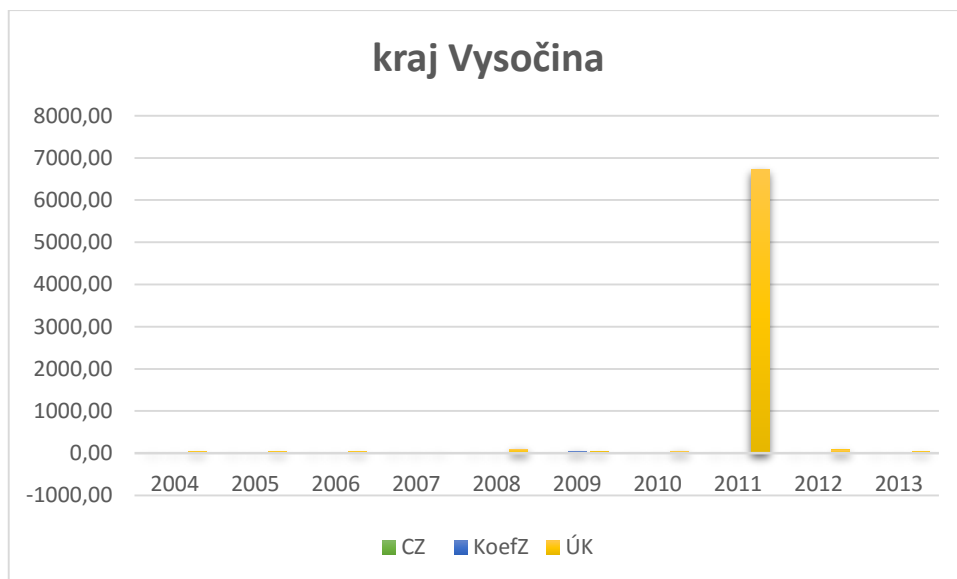
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 78 Vývoj doby obrátu zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 v kraji Vysočina

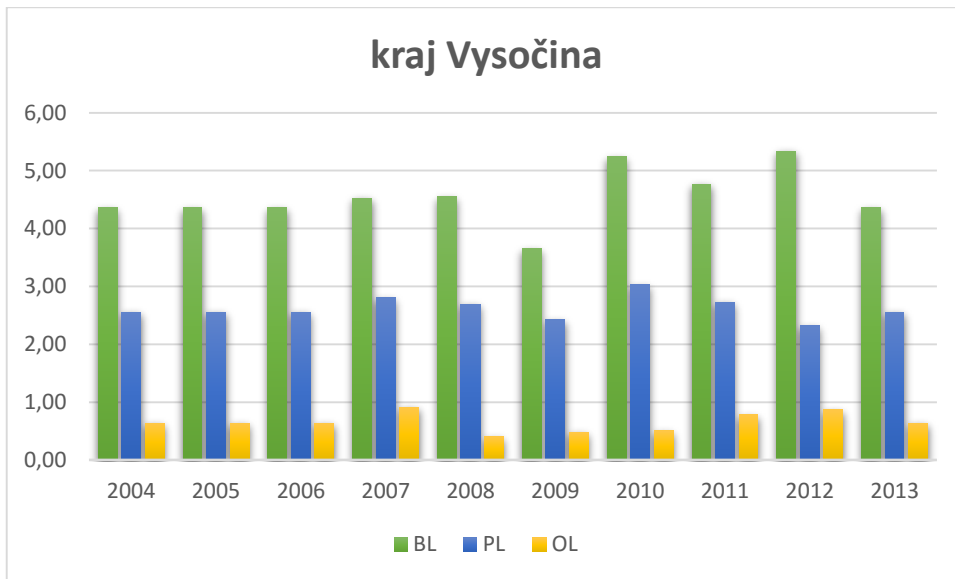
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 79 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 – 2013 v kraji Vysočina

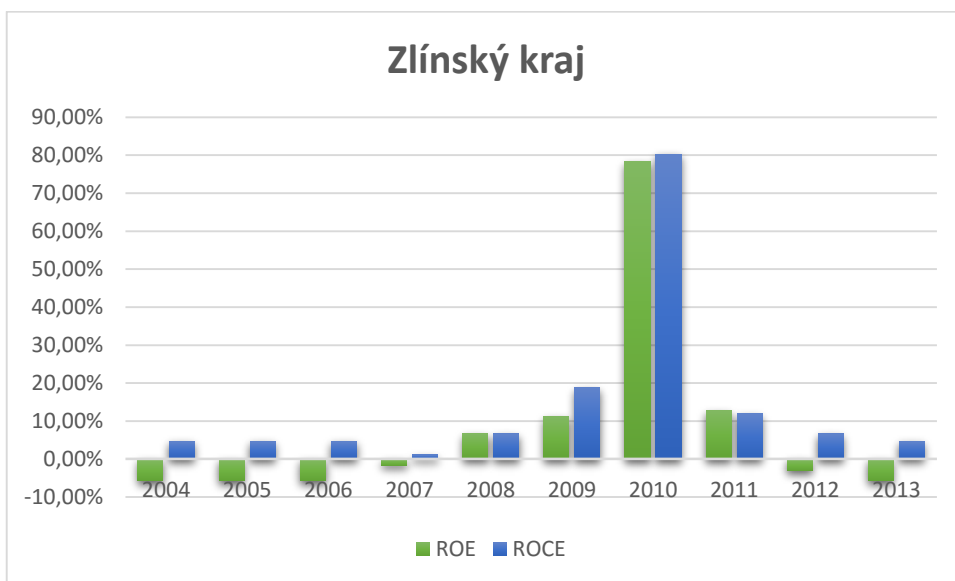
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 80 Vývoj likvidit (běžná, pohotová, okamžitá) 2004 – 2013 v kraji Vysočina

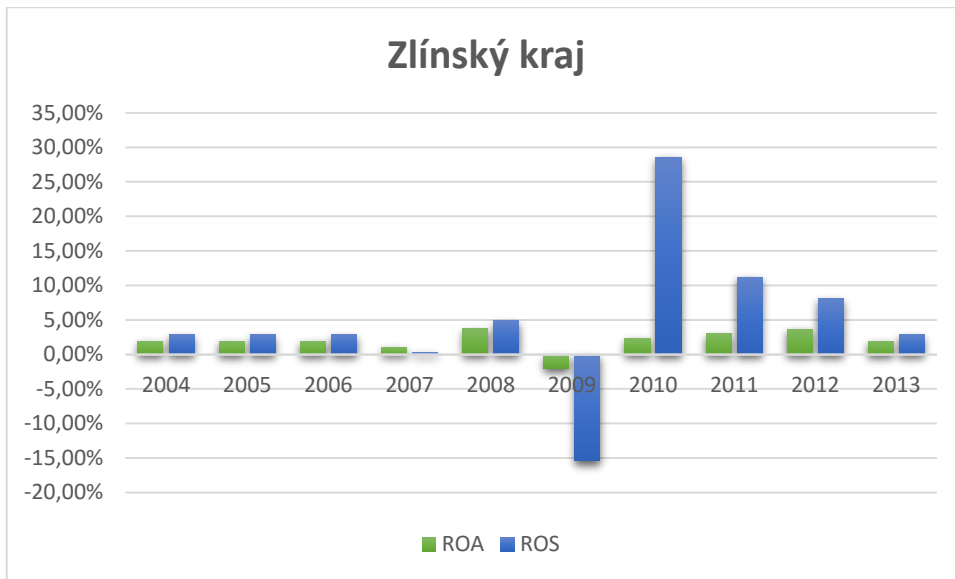
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 81 Vývoj rentability (ROE, ROCE) 2004 – 2013 ve Zlínském kraji

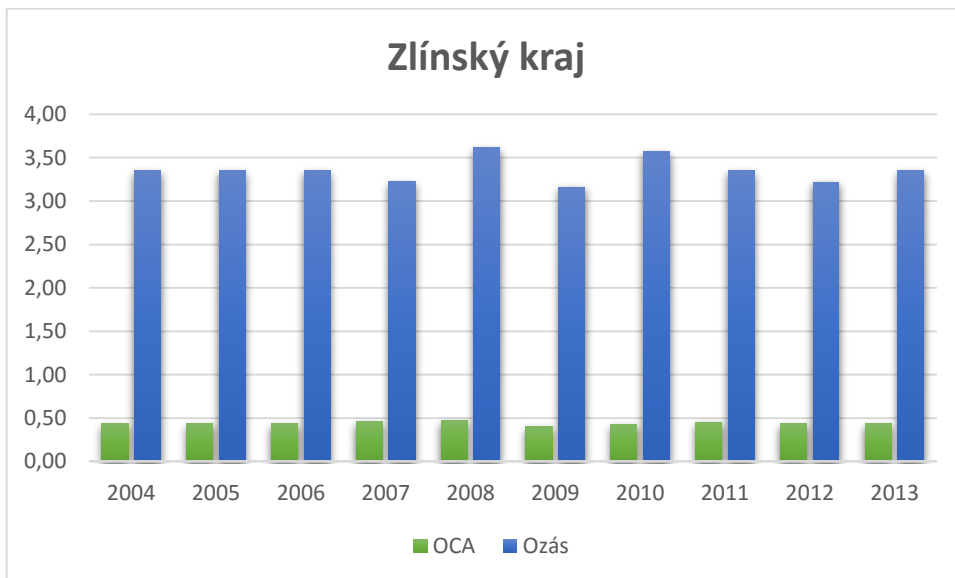
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 82 Vývoj rentability (ROA, ROS) 2004 – 2013 ve Zlínském kraji

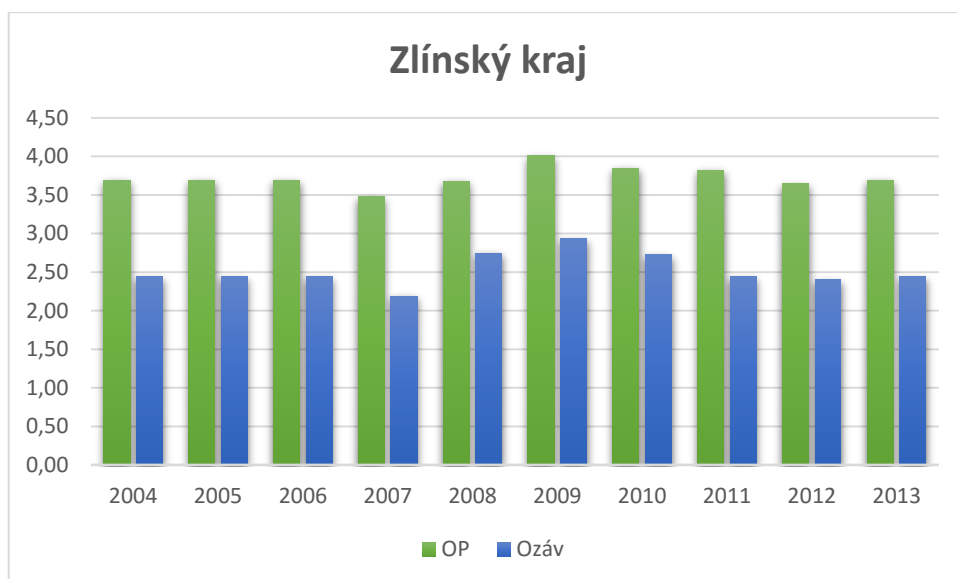
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 83 Vývoj obrátů celkových aktiv a zásob 2004 – 2013 ve Zlínském kraji

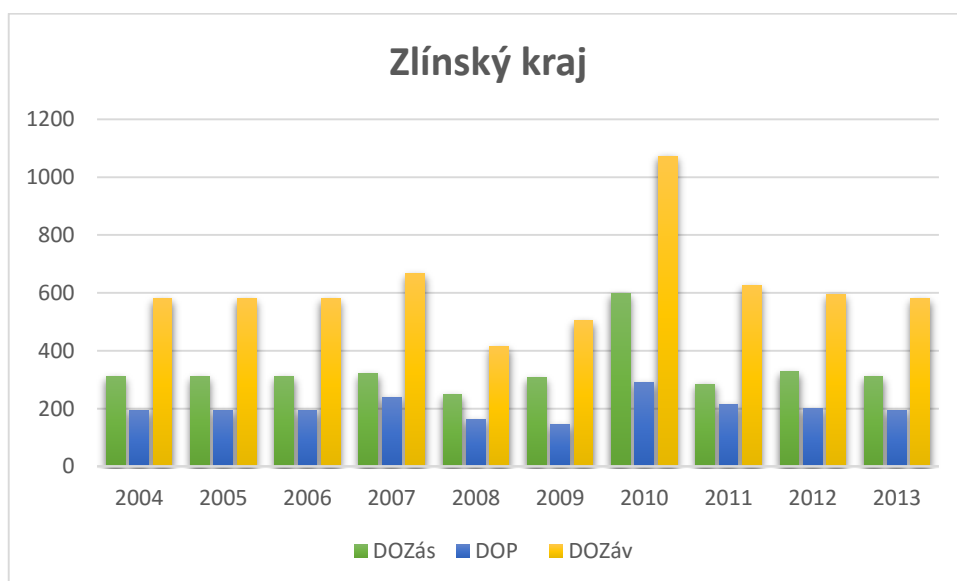
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 84 Vývoj obratu pohledávek a závazků 2004 – 2013 ve Zlínském kraji

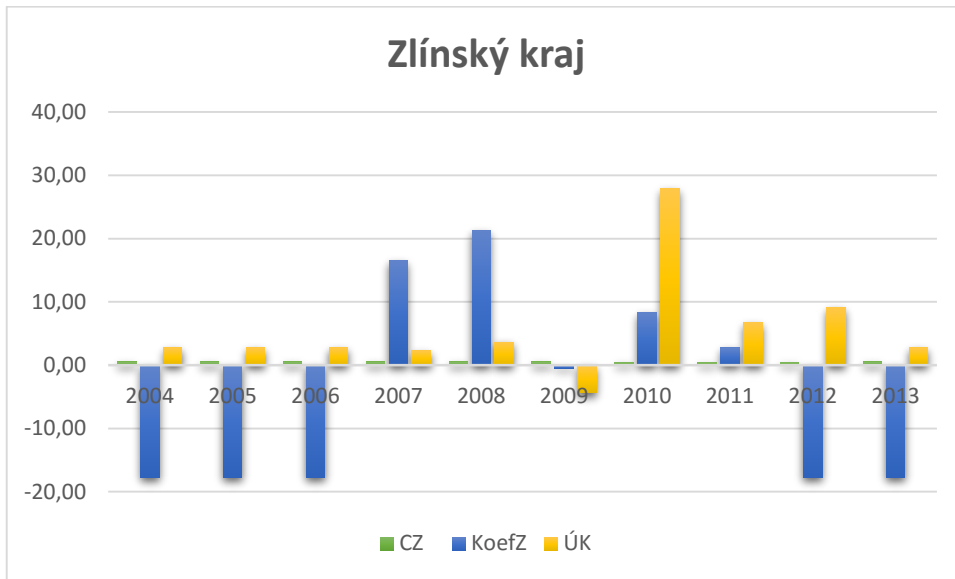
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 85 Vývoj dob obratu zásob, pohledávek a závazků 2004 – 2013 ve Zlínském kraji

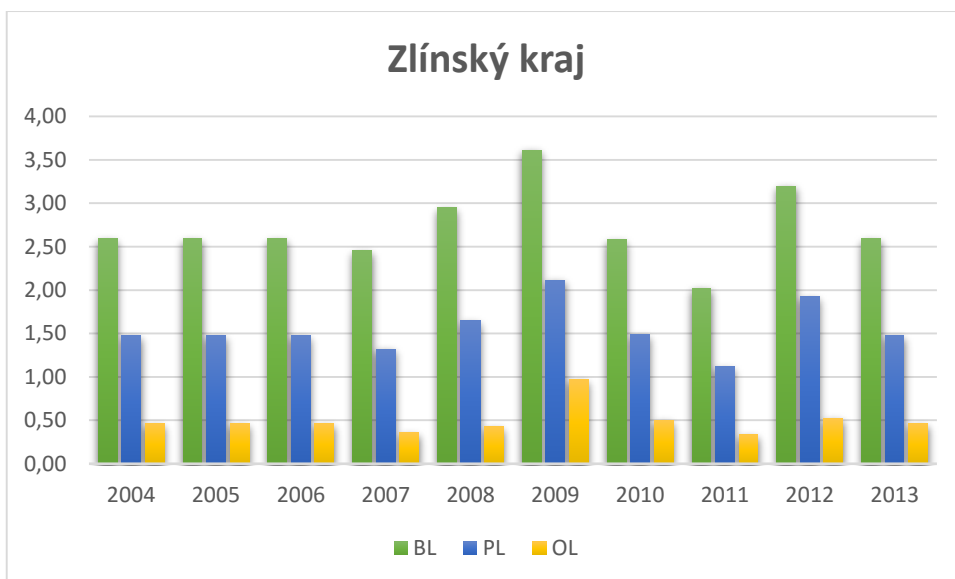
Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 86 Vývoj ukazatelů zadluženosti (celková, koeficient, úrokové krytí) 2004 – 2013 ve Zlínském kraji

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 87 Vývoj likvidit (běžná, pohotová a okamžitá) 2004 – 2013 ve Zlínském kraji

Zdroj: Vlastní zpracování